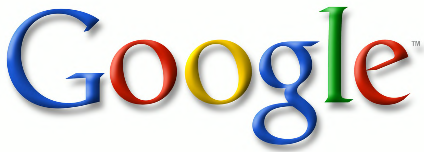
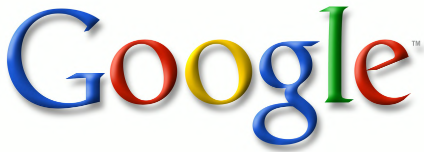

NETHERLANDS

A. J. ROIJAARDS.

IETS

OVER DE

WETTELIJKE REGELING

DER

ZOOGENAAMDE COÖPERATIEVE VEREENIGINGEN.

IETS

OVER DE

WETTELIJKE REGELING

DER

ZOOGENAAMDE COÖPERATIEVE VEREENIGINGEN.

IETS

OVER DE

WETTELIJKE REGELING

DER

ZOOGENAAMDE COÖPERATIEVE VEREENIGINGEN.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN HET ROMEINSCH EN HEDENDAAGSCH RECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. C. H. C. GRINWIS,

GEWOON HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER WIS- EN NATUURKUNDE,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

AAN DE

HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

TE VERDEDIGEN

op Zaterdag den 26 Juni 1875, des namiddags te 2 uren,

DOOR

ALBERTUS JOHANNES ROIJAARDS,

GEBOREN AAN DE BILDT.

UTRECHT. — J. L. BEIJERS. — 1875.

GEDRUKT BIJ G. A. VAN HOFTEN, TE UTRECHT.

AAN MIJNE MOEDER.

INHOUD.

INLEIDING.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DERDE HOOFDSTUK.

INLEIDING.

De eerste vraag, die zich bij dit onderzoek voordoet, is natuurlijk deze: wat hebben we te verstaan onder eene Coöperatieve Vereeniging, wat onder Coöperatie?

Op die vraag meen ik dit antwoord te moeten geven; het woord, van engelschen oorsprong en nu zoowel in vele andere landen als bij ons vrij algemeen aangenomen, beteekent in den hier bedoelden zin *maatschappelijke* [1]) *samenwerking*, die zich in den tegenwoordigen toestand der maatschappij steeds moet openbaren als eene opzettelijke [2]) (en dus ook vrij-

1) Hierdoor wensch ik het algemeene aan te duiden.

2) Zie Mr. H. P. G. Quack, De Socialisten. Amsterdam 1875. p. 11: „Naast den individueelen, particulieren werkkring, waarbij allerlei partikuliere kringen door de verdeeling van arbeid elk uit hun eigen standpunt helpen, aanvullen en bestrijden, staat de sociale vorm, waarbij men zijn middelen bewust bij elkander voegt om te samen één doel na te jagen, waarbij men vooral op den voorgrond stelt, dat het leven hier op aarde een samenleven en samenwerken is." En p. 13: „En onze tijd heeft dan ook de vormen en uitingen van dit sociale idee bij uitstek gaan ontwikkelen. Wie denkt niet aan de corporaties (trade unions) en aan geheel de uitbreiding van het coöperatie-idee?"

willige [1]), omdat, door de ongelijkheid in krachten van de leden der maatschappij, de noodzakelijke medewerking der menschen nooit samenwerking (coöperatie) kan blijven, maar altijd moet ontaarden in het werken van den zwakke *onder* den sterke (suboperatie). Wordt de samenwerking daarentegen eene opzettelijke, dan zullen de zwakken zich aaneensluiten om zoo met den sterke te kunnen samenwerken, of de sterke zal niet al zijne kracht tegenover den zwakke gebruiken, maar dezen daarentegen helpen en dus op zijne beurt samenwerking mogelijk maken.

Bij zulk een toestand zal de leefregel niet zijn: het uitsluitend ten eigen bate alleen steunen op eigen hulp, maar veelmeer het verleenen van onderlinge hulp tot gemeenschappelijk voordeel.

Coöperatieve vereenigingen nu zou ik willen noemen, vereenigingen, die deze maatschappelijke samenwerking trachten te bevorderen.

In het dagelijksch leven [2]), waarin alles wordt beoordeeld uit, en dus in vergelijking met den bestaanden toestand, wordt die naam echter slechts aan die vereenigingen gegeven, die haar coöperatief doel duidelijk

---

1) Hierdoor wordt het coöperatie-begrip afgegrensd tegenover het politieke, dat medewerking van den Staat als vereischte stelt.

2) Daarvoor worden bijna alle definities gegeven, en deze hebben daarom van het begrip der coöperatie eene veel beperkter opvatting.

vertoonen, doordat zij, ten gevolge van dat doel, in inrichting van andere vereenigingen verschillen. Vandaar, dat men in het dagelijksch leven dien naam geeft aan vereenigingen, die vooral op stoffelijk gebied samenwerking trachten tot stand te brengen tusschen de drie faktoren, die op dat gebied met elkander in betrekking komen, n.l. voortbrenging, gebruik en verbruik van stoffelijke goederen; vandaar, dat men in het dagelijksch leven bij voorkeur spreekt van coöperatieve vereenigingen, wanneer zij in de eerste, maar juist daarom niet in de eenige plaats, zijn opgericht met het doel om de leden te doen deelen in de winst van eene onderneming, waarin zij voortbrengers of gebruikers (in uitgebreiden zin) en, bij de eigenlijke coöperatieve vereenigingen, ook aandeelhouders zijn.

Uit den aard der zaak zijn dergelijke vereenigingen van het meeste belang voor arbeiders en kleine kapitalisten (omdat voor hen opzettelijke samenwerking op stoffelijk gebied het meest noodig is) en zullen zij zich dien ten gevolge ook nog wel in hare verdere inrichting van andere vereenigingen onderscheiden.

Over die verdere inrichting en dien ten gevolge over de verdere beperking, die men aan het begrip eener coöperatieve vereeniging dikwijls geeft, spreek ik later.

Uit het bovengezegde verklaart zich de fransche benaming van association ouvrière, die, voor het alge-

meene begrip der coöperatieve vereeniging, veel te eng, slechts de meest belangrijke soort er van aanduidt.

Uitgebreider dan deze, maar toch veel enger dan de engelsche benaming, is de duitsche: »auf Selbsthülfe beruhende Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften," want zij past slechts voor de coöperatieve vereenigingen op stoffelijk gebied. De bijvoeging [1]): »auf Selbsthülfe beruhend" is schijnbaar in strijd met het boven door mij opgegeven grondbeginsel der coöperatie: het verleenen van onderlinge hulp; maar die strijd verdwijnt, wanneer we er op letten, dat die bijvoeging slechts slaat op de verhouding van de vereeniging tot derden, in de eerste plaats tot den Staat: de vereeniging behoeft geen hulp van buiten, omdat de leden elkaâr onderling steunen. —

Is nu echter de hier medegedeelde opvatting van het begrip der coöperatie wel de juiste, is zij niet

---

1) Deze is in de definitie der wet achterwege gelaten, zie onder: von Sicherer, die Genossenschaftsgesetzgebung in Deutschland, Erlangen 1872, merkt hierbij (p. 153) op: „Als unklar muss das Merkmal der Selbsthülfe, darum bezeichnet werden, weil die Grenze, zwischen Selbsthülfe und Fremdhülfe im wirklichen Leben so flüssig sind, dass eine Verbindung beider Prinzipien im einzelnen Fall, nicht nur zulässig, sondern sogar zweckmässig, ja geboten sein kann. Auch diejenigen welche das grösste Gewicht darauf legen, dass der Stand der Lohnarbeiter und der kleineren Unternehmer aus eigener Kraft zu einer Verbesserung seiner Wirthschaftlichen Lage gelangen, wie z. B. V. A. Huber, schliessen doch weder die Privathülfe noch die Staatshülfe unbedingt aus.

in strijd met de geschiedenis, in strijd met den natuurlijken zin van het woord? — Is zoowel historisch als theoretisch het begrip der coöperatie niet veeleer beperkt tot het stoffelijk gebied en nog wel tot hen, die op dat gebied het zwaktst zijn?

Tot weêrlegging van die meening diene het volgende:

Wat de geschiedenis betreft, in de eerste plaats van Engeland. Duidde de naam het niet reeds aan, uit alle geschiedbronnen zou het blijken, dat de coöperatieve beweging haar ontstaan te danken heeft aan Owen. »He was not the inventor but the founder of cooperation." [1]) Van zijn stelsel wordt gezegd: »properly called the cooperative system." De vereenigingen tot bevordering van dat stelsel worden genoemd: »cooperative societies," zoowel de trading societies als de »British association for the promotion of cooperative knowledge," [2]) en het orgaan, dat zijne denkbeelden verdedigde heette: »the cooperator."

Dat uit die vroegere coöperatieve beweging de tegenwoordige is voortgekomen wordt o. a. erkend door Holyoake [3]) en door »the Cooperative News" [4]), die

1) Booth, Robert Owen.

2) Zie J. Stuart Mill, Autobiography, London 1874. p. 128.

3) G. J. Holyoake, Selfhelp by the people, the history of cooperation in Rochdale 1872. p. 54 en vlg.

4) Van 17 October 1874. p. 194. A record of industrial, political, humanitarian and educational progress. Ook dit opschrift is eigenaardig.

in de beweging ten tijde van Owen ziet: »the origin of the cooperative trading stores."

Dat het stelsel van Owen zich niet bepaalde tot den stoffelijken toestand der maatschappij en nog veel minder tot dien van eene bepaalde klasse der maatschappij, toont een enkele blik op zijne denkbeelden en daden.

En het blijkt, geloof ik, zonneklaar, dat die algemeene opvatting der coöperatie nog aanwezig was bij den aanvang der tegenwoordige beweging, wanneer we het laatste punt lezen van het programma van de Rochdale equitable pioniers:

»That as soon as possible, this society shall proceed to arrange the powers of production, distribution, education and government; or in other words, to establish a self-supporting home-colony of united interests or assist other societies in establishing such colonies". [1])

Dat men ook in later tijd de coöperatie niet tot verbetering van den stoffelijken toestand der arbeiders heeft willen beperken, blijkt uit menige uitdrukking van de latere leiders der coöperatieve beweging en uit verschillende statuten en zinspreuken van vereenigingen.

Zoo verklaarde de Voorzitter van het vijfde engelsche coöperatieve congres in 1873 [2]): »We labour

---

1) Holyoake, t. a. p. p. 11.

2) Zie het verslag van het Congres, p. 5, 6 en 7.

for a better state of things ..... at the present time the only struggle with a man of wealth is how to make more of it. We mean to preach a higher and better doctrine. We wish the be-all and end-all of existence not to be more money getting or greater material prosperity. We want to make men citizens; we preach the doctrine of brotherhood and fellowship; we wish to proclaim a new gospel. I believe the time will arrive when .... men will live together not as mere rivals in trade but in a community of common interests labouring for the advantage of themselves and of each other..... We do not wish to make a violent change in our social arrangements; we have faith in our principles and hope in the future.".... »We must ever have our principles before us and hold aloft the standard of the higher and purer social life."

Op hetzelfde congres sprak Mr. Lloyd Jones van: »the cooperative union, which gave strength to organise their labour, confer comfort, happiness and independance upon the *whole of the inhabitants;*"

en Dr. Rutherford verklaarde: 1)

»Now that" (het letten op de dividenden) »was knowing the cooperation after the flesh..... The dividend is a steppingstone, a beginning and a school-

1) t. a. p. p. 28.

master in cooperation"; hij wenschte: »a knowing of the cooperation after the spirit."

In de meeting, die na afloop van het congres werd gehouden, zeide de Voorzitter Mr. J. Cowen [1]).

»The first step cooperators ought to take is to master themselves or to master the devil within themselves and having done that, to try to reform the world." Geheel in denzelfden geest sprak de Voorzitter van het derde congres in 1869 in Londen gehouden.

Zoo geeft ook de vereeniging te Rochdale als haar doel op: »the social and intellectual advancement of its members;" die te Eccles and Patricroft: »to improve the social and domestic condition of its members, and encourage amongst them a spirit of honesty and fair dealing," en is het de zinspreuk van de Scottish wholesale society: »Intellectual union will secure plenty for each and peace for all."

Zoo verklaart Travis: [2]) »cooperative shopkeeping, cooperative stores, industrial partnership etc. are very small parts, very imperfectly carried out of one department of the cooperative system, the economic, consisting of the production and distribution of wealth."

---

1) t. a. p. p. 30.

2) Travis, M. D. the cooperative system of society or the change from evil to good in men and in social affairs, a pamphlet for the Owen centinary. Londen 1871. p. 3.

Wanneer we er eindelijk op letten, bij hoevele coöperatieve vereenigingen eene bijzondere tak voor opvoeding voorkomt of ten minste tot dit doel gelden worden afgezonderd, is het, dunkt mij, duidelijk, dat men in Engeland ten allen tijde de bovenvermelde uitgebreide opvatting van de coöperatie heeft gehad.

Het groote punt van verschil tusschen de vroegere en tegenwoordige beweging is slechts gelegen in de wijze van toepassing: de tegenwoordige beweging wenscht geleidelijke ontwikkeling en vooral geene stoffelijke gelijkheid bij geestelijke en zedelijke ongelijkheid.

Wat Frankrijk betreft, wijst de naam van association ouvrière zeker op eene (ten minste tijdelijke) beperking tot den arbeidenden stand; maar dat die beperking zich ook zou uitstrekken tot zuiver stoffelijk gebied, wordt reeds vrij twijfelachtig, wanneer we letten op het historisch verband met verschillende socialistische stelsels. »L'idée d'association se trouve dans tous les systèmes socialistes; elle est la base de tous les projets de régénération sociale, seulement la forme diffère avec chaque école," zegt A. Lemercier 1), en die twijfel verdwijnt geheel, wanneer we hooren, wat de gevoelens waren van Buchez, algemeen erkend als de stichter der association ouvrière. Voor hem was zedelijkheid een

---

1) **Etudes sur les associations ouvrières. Paris 1857, p. 11.**

eerste vereischte: »Il ne s'agit pas seulement de mettre à la tête de la société les meilleurs ouvriers pour le travail manuel, mais encore ceux, qui par leur capacité et leur dévouement comprennent le plus largement leurs devoirs à l'égard de leurs camarades et la nature de leurs relations avec les consommateurs" [1]).

Zoo werd dan ook in de overeenkomst der schrijnwerkers bepaald: [2])

»La principale condition d'admissibilité est, que le candidat soit homme probe, rangé et bon ouvrier. Les motifs d'exclusion sont les suivants. Tout acte contraire à la probité et á la morale, la séduction, le libertinage, l'ivrognerie, la paresse etc."

Zoo verklaart Feugeray: [3])

»Je pose en règle, que l'association n'est possible, qu'entre honnêtes gens, capables de dévouement, dont la vie soit régulière et dont la moralité soit supérieure à la moyenne, qui se rencontre dans la plupart des classes de la société et notamment dans celle des ouvriers."

Zoo vinden we in l'Atelier de volgende verklaringen: [4])

---

1) L'Européen, II p, 51, aangehaald in: L'association, Bulletin international des sociétés coopératives, II p. 508.

2) Terzelfder plaatse vermeld.

3) Association ouvrière 1851, aangehaald terzelfder plaatse.

4) I n°. 2, aangehaald terzelfder plaatse.

»Tous les ouvriers comprendront, nous n'en doutons pas, qu'une telle association est de la part de ceux, qui la commenceront, une oeuvre de dévouement et de haute prévoyance."

»Pour fonder il faut des hommes de foi et d'action. Si nous voulons opérer une réforme, quelleconque, il faut de toute nécessité, que nous commencions par la réforme de nos mauvaises habitudes. Il est indispensable, que les membres admis soient d'honnêtes gens dans toute la rigueur du mot. On ne sera sous ce rapport jamais trop sévère" [1]).

Zoo zegt verder E. Véron [2]):

»En créant des générations d'hommes actifs, intelligents, instruits, ardents au travail, la coopération est une école et un foyer de moralisation."

»Quels sont les services, (zegt E. Pintonié) que l'association est appelée à rendre aux travailleurs? augmenter leur bien-être. Les rétribuer équitablement selon leur travail, les moraliser, les instruire" [3]); en E. Flottard: »Liberté, association, tel est tout le programme de la civilisation future, tels sont les besoins supérieurs, auxquels doit satisfaire la coopération" [4]).

Dat men de Coöperatie ook niet tot een bepaald

1) n°. 5 et 7.

2) L'association, II p. 415.

3) L'association, I p. 105.

4) Aldaar p. 425.

gebied wilde beperken, blijkt o. a. uit de woorden van J. P. Beluze: 1)

»Mais il nous faut avancer, avancer toujours, il faut que chaque intérêt matériel nons donne le moyen de réaliser un nouveau progrès moral.... la coopération doit devenir internationale."

In denzelfden geest laten zich ook uit E. Laurent 2) en P. H. Valleroux 3).

Men lette er verder op, dat men in Frankrijk de association ouvrière bijna altijd beschouwd heeft in haar meest ontwikkelden vorm, in dien van produktieve vereeniging.

Wat Duitschland betreft, verdient het, dunkt mij, in de eerste plaats opmerking, dat de praktische beweging daar niet is beperkt tot eene bepaalde klasse der maatschappij, vooral niet tot de arbeiders. Men kan hiervan dadelijk overtuigd worden door een blik te slaan op de Jahresberichte van Schulze-Delitzsch. In dat van 1873 komen b. v. bij de kredietvereenigingen 12 klassen van personen, naar hun beroep verdeeld, voor, en de arbeidende klasse vervult daarbij eene schier niets beteekenende plaats 4). Dat het

1) L'association, II p. 501.

2) Le paupérisme et les associations de prévoyance. Paris 18 . .

3) Des associations ouvrières (associations coopératives) et de leur situation légale en France. Paris 1869.

4) Van de 3936 bekende Genossenschaften zijn 2409 voorschot- en

begrip niet tot het stoffelijke is beperkt, blijkt uit de definitie van Engel [1]).

»Die Association ist die organisirte Vereinigung ungünstiger, loser und darum fast bedeutungsloser Kräfte zu einer vollen Arbeits- Geld- und Intelligenzkraft.

»Der wirthschaftliche Erfolg ist die Zusammenhältung und Stärkung derjenigen Bedingungen, die dem kleinen Besitze die Vortheile des Grossbezitzes verschaffen, ihr moralischer besteht in der Entwickelung derjenigen Beziehungen in einer Genossenschaftsatmosphäre und darin, dass sie auf eine Steigerung der sittlichen und intellectuellen Einzelkräfte hinwirkt." Ook Huber spreekt in denzelfden geest, waar hij zich, o. a. in 1857 [2]) beklaagt over de weinige be-

---

kredietvereenigingen. In 961 van deze vereenigingen bedroeg aan het slot van 1873 het totaalcijfer der leden 294132. Van de 12 verschillende klassen der maatschappij, waaronder de leden vallen, behooren tot de fabriek- en mijnarbeiders en handwerksgezellen 14803 dus ongeveer 5°/₀. Zie Jahresbericht für 1873, über die auf Selbsthülfe gegründeten Deutschen Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften von Dr. H. Schulze-Delitzsch, Leipzig 1874, p. 92.

1) Aangehaald bij Mascher, das deutsche Gewerbewesen, Potsdam 1866. p. 677 en bij denzelfden: das Gesetz vom 27 März 1867, betreffend die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften in Preussen. Potsdam 1868 p. 7.

2) Die Entwickelung des Genossenschaftswesens in Deutschland. Auszug aus die Blätter für Genossenschaftswesen von Schulze-Delitzsch, Berlin 1870. p. 11.

langstelling, bij de meeste engelsche vereenigingen, voor de geestelijke en zedelijke belangen, die geheel bij de materieele achterstaan; en dat hij gene niet in deze opgesloten acht, volgt uit hetgeen hij verder zegt: dat die materieele belangen ook reeds eene hoogere geestelijke en zedelijke zijde hebben; eene tegenstelling, die anders geheel overbodig zou zijn.

Dezelfde klacht vernemen we in het jaar 1859; [1]) maar er wordt bijgevoegd: »dass die meisten eben noch in einem schweren Anfang begriffen sind und später denn wohl auch daran denken werden." En dit laatste wordt in 1862 nog eens herhaald: [2]) »Bei der Beurtheilung aller schon vorliegenden und durch vieljährige Erfahrung bewährten Resultate dieser Bewegung, wie bedeutend und erfreulich sie auch sein mögen, darf man ührigens, um sich die volle Bedeutung der Sache, des Princips, recht anschaulich zu machen, nie vergessen, dass dies Alles doch nur erst die Anfange oder Erstfrüchte der Entwickelung sind, deren das Genossenschaftliche Princip fähig ist und die namentlich in dem Maasse eintreten müssen, wenn und wie die Genossenschaftliche Ansiedelung und Gemeine ins Leben tritt."

---

1) t. a. p. p. 14.

2) t. a. p. p. 28.

Ook Mascher verklaart [1]): »Die Assoziationen, welche alle ihrem innersten Wesen nach, eine wirthschaftliche, sittliche und intellectuelle Tendenz verfolgen, können zu deren Erreichung sehr verschiedene Wege einschlagen; je nachdem der eine oder der andere Endzweck mehr oder weniger in den Vordergrund tritt"; en een weinig verder [2]) verklaart hij: »das, was Schulze auf diesem Gebiete gethan hat, ist zwar zunächst nur darauf berechnet gewesen, die materielle Lage des Kleingewerbetreibenden zu heben und die geistige und sittliche Entwickelung dieses Standes ist bisher hinter dieser zurückgeblieben," en E. Pfeifer [3]) verklaart: »der Endzweck, den die Cooperation im Auge haben soll, ist nicht allein eine geistige und materielle Hebung der ihr beigetretenen Genossen, sondern hauptsächlich eine Wiedereinsetzung der Arbeit überhaupt in ihre Rechte, ihre Befreiung aus den Fesseln, in denen sie heute das Capital gefangen hält."

Men denke verder aan de vele bemoeiingen van mannen als Maurice [4]) en Huber [5]) (de krachtige voorstanders der Coöperatie) met het onderwijs, en lette er eindelijk op, dat bijna alle hier vermelde beschou-

---

1) Das Deutsche Genossenschaftswesen, p. 678 en 679.

2) t. a. p. p. 718.

3) Das Genossenschaftswesen, Leipzig 1868. p. 71.

4) Zie Gids 1874, Februarij p. 318 en vlg.

5) Aldaar November p. 177 en vlg.

wingen voorkwamen bij de behandeling en beoordeeling der bestaande vereenigingen, en dus van den bestaanden toestand uitgingen [1]).

En bij deze historische argumenten voeg ik nog een theoretischen grond.

Hoe sterk men ook het begrip moge begrenzen, ieder is het er over eens, dat de coöperatieve vereeniging bij uitnemendheid is de produktieve vereeniging, de associatie van kapitaal en arbeid [2]); maar stemt men nu toe, dat voorwaarde voor en gevolg van die vereeniging ook moet zijn geestelijke en zedelijke ontwikkeling der leden en wil men dergelijke vereenigingen niet tot enkele ondernemingen beperken, maar ze daarentegen zoover mogelijk [3]) uitbreiden, dan verklaart men eo ipso:

1°. dat de werking der cöoperatieve vereeniging

---

1) Hier komt nog iets bij. Zeer vele schrijvers (o. a. Mascher, t. a. p. p. 710) stellen er grooten prijs op het verschil te doen uitkomen tusschen de coöperatieve beweging en de vroegere socialistische stelsels. Daartoe was het noodig om niet zoozeer op het einddoel te letten als wel op hetgeen, waarmeê men moest aanvangen.

2) „A complete union of capital and labour would thus be established and this union has been termed cooperation." H. Fawcet, The ecouomic position of the british labourer. Cambridge and London 1865 p. 74.

3) Hierdoor wordt dus de al of niet uitsluitende heerschappij van het coöperatieve stelsel in het midden gelaten. Zie hierover o. a. Schäffle, Kapitalismus und Socialismus, Tübingen 1870 p. 517 en vlg. en denzelfden, Geselschaftliches System, Tübingen 1873. II p. 37 en vlg.

zich niet tot het stoffelijke beperkt, maar zich ook doet gevoelen op geestelijk en zedelijk terrein, en

2°. dat zij zich niet beperkt tot eene bepaalde klasse der maatschappij (allerminst tot de arbeiders, die, in den tegenwoordigen zin van het woord, in eene produktieve vereeniging niet meer bestaan), maar zich uitstrekt tot alle leden der maatschappij, omdat ieder, hetzij als voortbrenger, hetzij als gebruiker, tot verschillende ondernemingen in betrekking staat.

Het gevolg hiervan moet dan zijn, dat men iedere vereeniging, die de produktieve vereeniging bevordert, op welk gebied dan ook en bij welke personen, in uitgebreiden zin eene coöperatieve vereeniging kan noemen. Maar dit alles te zamen vormt dan ook, geloof ik, het begrip van maatschappelijke samenwerking. —

Heb ik hiermede trachten aan te toonen, dat het eigenlijk begrip der coöperatie eene zeer uitgebreide strekking heeft, gaarne geef ik toe, dat de coöperatieve vereenigingen van het dagelijksch leven zich in de eerste plaats op stoffelijk gebied bewegen, en vooral zullen voorkomen onder de klasse der kleinere kapitalisten [1]; maar met volkomen recht zullen ze haar

1) Uit de uitgebreidheid van het begrip vloeit echter voort, dat de grenzen der beweging onmogelijk zijn aan te geven; dat coöperatieve vereeniging van het dagelijksche leven dus alleen kan beteekenen: de tegenwoordige, in het jaar 1875 voorkomende.

naam eerst dan kunnen dragen [1]), wanneer haar einddoel niet is het stoffelijk voordeel der leden, maar bevordering van algemeen maatschappelijke samenwerking. —

Daar ik hier schrijf, met het oog op den bestaanden toestand, zal ik mij in het vervolg alleen met de coöperatieve vereenigingen van het dagelijksch leven bemoeien en het er uitdrukkelijk bijvoegen, wanneer ik dit woord in uitgebreider beteekenis opvat.

Eer ik echter tot eene nadere beschouwing der coöperatieve vereenigingen overga, zal het, tot verduidelijking van latere uitdrukkingen, misschien wenschelijk zijn, hier eenige verdeelingen op te

---

1) Zoo zegt W. Th. Thornton, On labour, London 1869 p. 388. The only fault to be found with them (bij de cooperative stores) is their assuming a title, that does not rightly belong to them, and thereby professing to do something, which is not within their province and which they consequently leave undone. They call themselves „cooperative," while there is really nothing cooperative about them. Cooperation means working together, but members of a store-society do not work, they only trade together. —

Zoo lezen we ook in: the cooperative societies act of 1871 by E. W. Babrook (zie Law Magazine and Law review n° LXIII Nov. 1871 p. 1.): In one sense every society whatever is a cooperative society.... but the industrial and provident societies acts form the organisation which the wisdom of the legislature has specially provided to meet the wants of these (chiefly working men), who design to form what is called a cooperative society.

geven, die bij zulke vereenigingen kunnen voorkomen [1]).

1) V. A. Huber maakt onderscheid tusschen:

1°. de Productivgenossenschaft,

2°. de distributiv- oder öconomische Genossenschaft,

3°. de latente (volgens Engel de unbewusste) Genossensch. (Zie Mascher Gesetz p. 8).

Schäffle (Kapitalismus und Socialismus) spreekt van:

1°. reine Genossenschaft, waar ieder lid kapitaal en arbeid inbrengt, daarom ook aan het bestuur deelneemt, en deelt in winst en verlies;

2°. gemengde Genossenschaft (vermenging van reine Genossensch. met partikuliere onderneming), waartoe behooren:

a industrial partnership,

b. produktieve vereenigingen, die ook loonarbeiders gebruiken,

c. kredietvereenigingen, welke ook leden hebben, die alleen kapitaal aanbrengen;

3°. samengestelde Genossenschaften, waar de Genossensch. steunt op eene zelfstandige onderneming, zooals al degene, die dienen voor, en gepaard gaan met, eene zelfstandige Privatwirthschaft.

Dr. O. Giercke, das deutsche Genossenschaftsrecht. Berlin 1868—73 1. p. 1034, maakt deze onderscheiding van de Personalgenossenschaft:

I. Garantiegenossenschaften,

II. Geldverkehrsgenossenschaften,

III. Distributivgenossenschaften,

IV. Productivgenossenschaften.

K. Wilckens, die Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften, Mannheim und Strassburg 1873, spreekt, met het oog op de duitsche wet, van:

I. Productivgenossenschaften,

a. Productivgenossenschaften im technischen Sinn,

b Rohstoffvereine,

Men kan ze o. a. verdeelen:

1°. Naarmate van de *hoofdinrichting*, in

a. eigenlijke, waarbij de leden voortbrengers of gebruikers *en* aandeelhouders zijn;

b. oneigenlijke, waarbij de leden slechts voortbrengers of gebruikers zijn, maar geen aandeelhouders, omdat de onderneming aan een ander behoort. Dit komt b. v. voor bij de verbruiksvereenigingen, die op hét kontrakten-systeem berusten, en bij de nijverheidsondernemingen, waarbij de leden slechts aandeel hebben in de winst.

2°. Naarmate van de *onderneming*, waarbij in de allereerste plaats het onderscheid in aanmerking komt tusschen

a. de nijverheidsonderneming in engeren zin;

b. de landbouwonderneming.

Als bijzondere soorten komen hierbij verder in aanmerking:

I. de onderneming, die nieuwe voortbrengselen schept, zooals bij de *produktieve* vereeniging;

---

c. Magazinvereine,

d. Vorschuss- und Creditvereine;

II. Distributivgenossenschaften,

a. Consumvereine,

b. Baugenossenschaften.

Eene dergelijke verdeeling vinden we ook bij J. Simon, le Travail, Paris 1867 p. 204 en vlg.

II. de onderneming, die bestaande voortbrengselen verdeelt, zooals bij de *distributieve* vereeniging, waarbij weêr in aanmerking komen:

de *verbruiks*vereeniging van levensbehoeften (Consum-verein);

de *grondstof*vereeniging (Rohstoffverein);

de *gereedschaps*vereeniging (Werkgenossenschaft);

III. de vereeniging, die in bepaalde behoeften der leden voorziet, waaronder in aanmerking komen:

de *krediet*vereeniging;

de *bouw*vereeniging;

de *magazijn*vereeniging, waardoor magazijnen worden geopend voor de, dóór de leden vervaardigde, voortbrengselen.

Natuurlijk kan deze verdeeling in het oneindige worden voortgezet, al naarmate van de behoeften, waarin men wil voorzien; ik heb hier slechts van de meest voorkomende gevallen gesproken; eene absolute grens voor alle ondernemingen zal wel niet zijn aan te geven.

3°. Naarmate van het onmiddellijk *doel*,

a. degene, die den maatschappelijken toestand der leden trachten te verbeteren;

b. degene, die dien toestand trachten te handhaven.

Hiermede is nauw verbonden eene andere verdeeling:

4°. Naarmate van de *personen*, voor wie ze geschikt zijn,

a. degene, die het (praktisch) niet-kapitalisten mogelijk maken kapitalisten te worden, d. z. de arbeidersvereenigingen;

b. degene, die het kleinen kapitalisten mogelijk maken (praktisch) kapitalisten te blijven of in kapitaalkracht toe te nemen.

Nog eene andere indeeling valt hier bijna mede samen:

5°. Naarmate van het historisch [1]) en plaatselijk ontstaan der vereenigingen;

---

1) Wel noemt Schulze-Delitzsch (in de deutsche Zeitung va 20 Februarij 1872) de bewering „wonach England vorzugsweise die Consumvereine, Frankreich die Productivgenossenschaften und Deutschland die Vorschuss- und Creditvereine kultivirt und zur Blüthe gebracht haben soll, eine jener landläuflichen Phrasen, mit denen Leute ohne Urtheil und Sachkentniss so rasch bei der Hand sind", maar 't is toch niet te ontkennen, dat, in het jaarverslag van 1873, onder de 8936 bekende Genossenschaften voorkomen:

2409 Vorschuss- und Creditvereine,
505 Genossenschaften in einzelnen Gewerbszweigen, waartoe behooren de Rohstoff-, Werk-, Productivgenossenschaften,
978 Consumvereine,
49 Baugenossenschaften.

De bovengenoemde 505 verschillende Genossenschaften zijn nu verdeeld als volgt (p. 97):

183 grondstofvereenigingen,
99 Werkgenossenschaften,
52 magazijnvereenigingen,
162 Productivgenossenschaften,
9 verschillende.

a. de engelsche groep, d. z. de verbruiksvereenigingen, met de daaraan verbonden vereeniging tot inkoop in het groot;

b. de fransche groep, de voortbrengingsvereenigingen;

c. de duitsche groep, de krediet-, grondstof-, magazijnvereenigingen enz., dat zijn degene, die de verkrijging van hulpmiddelen voor zelfstandigen arbeid gemakkelijk maken.

6°. Naarmate van de verdere *inrichting.*

Eene verdeeling in soorten in dit opzicht kan natuurlijk ook in het oneindige worden voortgezet; maar, zooals ik reeds boven zeide, eene bijzondere inrichting zal vooral het gevolg zijn van de zwakheid, op geldelijk gebied, der leden, en vooral met het oog hierop zal eene afzonderlijke beschouwing dier inrichting dus van belang zijn.

De sterkst ontwikkelde, en daarom van die van andere vereenigingen het meest afwijkende, inrichting is, dunkt mij, gebouwd op de volgende beginselen: [1])

In Engeland is volgens de wet aan industrial and provident societies het verrichten van bankzaken verboden, en erkennen de leiders der beweging, dat de produktieve coöperatie nog zeer in den aanvang is. Als doel van bijna alle engelsche vereenigingen wordt opgegeven: grocery.

1) In de hier gekozen volgorde heb ik zooveel mogelijk ieder volgend punt uit het vroegere doen voortvloeien; zoo wordt n°. 2 mogelijk door n°. 1, n°. 3 door n°. 2 enz.

Het eigenaardige is, dunkt mij, hierin gelegen, dat kleine kapitalisten

1°. persoonlijke aansprakelijkheid der leden;

2°. mogelijkheid om gelden van de leden of van vreemden op te nemen;

3°. het langzamerhand vormen van kleine aandeelen der leden, deels door stortingen, deels door te goedschrijving van het aandeel in de winst, die wordt verdeeld tusschen kapitaal, arbeid en klandisie;

4°. het bestaan van een zelfstandig vermogen der vereeniging naast de aandeelen der leden;

5°. mogelijkheid, tijdens het bestaan der vereeniging, voor de leden om de aandeelen op te vorderen, voor de vereeniging om ze terug te betalen;

6°. mogelijkheid van uittreding, uitsluiting en toetreding van leden;

7°. de grootst mogelijke gelijkheid van invloed der leden;

8°. mogelijkheid om op gemakkelijke wijze in rechten op te treden tot verdediging van het vermogen.

Nu wij deze inrichting kennen, wordt het mogelijk het begrip van eene coöperatieve vereeniging nog enger te beperken en dien naam alleen te schenken aan vereenigingen, die tengevolge van die inrichting

---

weinig kapitaal beschikbaar hebben, en dat dit weinige daarom voor hen van groote waarde is, waarom zij het niet voor langen tijd kunnen vastzetten, en toezicht op het gebruik er van noodzakelijk is.

ook voor kleine kapitalisten toegankelijk zijn, of, in verband met de boven gegeven definitie, aan *vereenigingen, die maatschappelijke samenwerking in de eerste plaats trachten te bevorderen door de leden te doen deelen in de winst van eene onderneming, waarin zij voortbrengers of gebruikers en aandeelhouders zijn, en welke vereenigingen door de boven opgegeven inrichting ook voor kleine kapitalisten toegankelijk zijn* [1]).

't Is er echter verre van af, dat die inrichting bij alle coöperatieve vereenigingen voorkomt; niet overal was ze noodig. Laat ons daarom de gebruikelijkste inrichting, zoowel in het buitenland als bij ons, kortelijk nagaan. —

Vooreerst in *Engeland.*

Het doel is, zooals ik reeds boven zeide, in den

---

1) Zoo zegt ook Mr. H. Goeman Borgesius, de rechtspersoonlijkheid der coöperatieve vereenigingen (Coöperatie III) Utrecht 1874, p. 5: „coöperatie, onder welke benaming men al die vereenigingen samenvat, welke, met een veranderlijk ledental en een veranderlijk kapitaal werkende, zich ten doel stellen langs industrieelen of commercieelen weg de maatschappelijke positie der zoogenaamde lagere standen, en meer in het bijzonder de positie van haar eigen leden, te verbeteren". Dat bij deze opvatting het woord coöperatie echter alle beteekenis heeft verloren, is duidelijk. Zoo zegt dan ook P. Leroy-Beaulieu, het arbeiders-vraagstuk der 19e eeuw, Haarlem 1874, p. 189, „die talrijke instellingen, aan welke men, waarom toch? den zonderlingen naam van coöperatieve vereenigingen heeft gegeven."

regel [1]) het verschaffen tegen gereede betaling van goede levensbehoeften (kleeding en voeding) voor billijken prijs; dikwijls ook het vervaardigen er van. [2]).

Tot bereiking van dat doel vereenigen zich eenige personen of vereenigingen, [3]) die van deze behoeften gebruik kunnen maken.

Tot toelating is de toestemming van de algemeene vergadering, van het bestuur of van beiden noodig, en de betaling van eene entrée. Het voor de vereeniging noodige kapitaal wordt gevormd door:

1°. de aandeelen der leden [4]);

2°. de winst, die uit de onderneming voortvloeit;

3°. allerlei kleine ontvangsten;

4°. het opnemen van gelden van leden of vreemden.

Ieder lid is verplicht om een minimum, bevoegd om een maximum van aandeelen te nemen [5]), die bij

---

1) Zoo vinden we te Rochdale, grocery, butchers meat, drapery, tailoring, boots and shoes, clogs, coals, en verder een educational department. In een hiertoe behoorende bibliotheek kwamen in 1878 voor ongeveer 9000 deelen; in 11 newsrooms waren te vinden: 18 dag- en 58 weekbladen en 7 tijdschriften.

2) De produktieve- en consumtievereeniging vloeien dan eigenlijk ineen.

3) Dit geschiedt in zeer sterke mate bij de Wholesale-society.

4) De grootte der aandeelen hangt natuurlijk van de uitgebreidheid der vereeniging af; dikwijls zijn zij 1 L.

5) De wet stelt als maximum 200 L. behalve voor vereenigingen. In Rochdale is het minimum 5, het maximum 100 aandeelen, die worden gevormd door stortingen van 3 sh. per kwartaal. In de Star Corn-mill

termijnen worden volgestort en gedeeltelijk worden gevormd door het te goed schrijven van interest van het reeds gestorte en van aandeel in de winst. De aandeelen zijn in den regel opvorderbaar [1]), met inachtneming van een zekeren termijn, die verschilt, naarmate van de hoeveelheid, die men terugvordert; een gedeelte der aandeelen kan terug gevorderd worden gedurende het lidmaatschap (vooral bij bijzondere rampen der leden), het overige slechts bij het einde er van. Soms is echter de gelijktijdige opvordering door meerdere personen tot een zeker getal beperkt [2]). Bij wanbetaling wordt men beboet.

Bij den dood van een aandeelhouder wordt het te boek staande dividend en de interest aan de erfgenamen uitbetaald, indien de overledene geen gebruik heeft gemaakt van de bevoegdheid (door de wet verleend) om voor zijne aandeelen een afzonderlijken erfgenaam te benoemen, die dan met toestemming van

---

society te Oldham moet men minstens 10 sh. per kwartaal storten, tot op het bedrag van 2 L.; bij wanbetaling wordt het bijgeschreven uit de winst. In de bakingsociety te Glasgow zijn de aandeelen van 5 sh.; bij de toetreding moet minstens 1 sh. worden gestort; de latere stortingen hebben plaats volgens besluit van de algemeene vergadering.

1) De opvordering komt niet voor bij de fustian manufacturing society te Hebden Bridge (eene produkt. vereeniging); maar daar kan de vereeniging de aandeelen van de leden inkoopen.

2) Zoo b. v. in de manufacturing society te Eccles and Patricroft,

het bestuur als aandeelhouder optreedt, of aan wien anders het op naam van den overledene te boek staande wordt uitbetaald.

Soms zijn de aandeelen ook bij het leven van een lid, met toestemming van het bestuur, voor overdracht vatbaar [1]). Door beide wijzen van overdracht (onder levenden en bij den dood) mag echter geen inbreuk gemaakt worden op de bepaling, dat men slechts een maximum van aandeelen mag hebben [2]). Heeft de vereeniging meer gelden in kas dan zij gebruiken kan, dan mag zij, ook tegen den wil der leden, aandeelen terugbetalen, daarbij beginnende met hem, die de meeste heeft. Wil zulk een lid zijn aandeel niet terug ontvangen, dan blijft het, maar nu renteloos, in de kas der vereeniging.

Op een register worden de aandeelen en het daarmeê voorgevallene opgeteekend.

Het noodige kapitaal wordt verder verkregen door afzondering van een gedeelte van de winst, hetzij door dit te gebruiken tot vergrooting van het kapitaal, of tot vorming van een reservefonds [3]), hetzij tot af-

---

1) Zoo b. v. in de boven genoemde vereeniging te Hebden Bridge en in de North of England Wholesale society.

2) Omdat dit een wettelijk voorschrift is.

3) L. Parisius-Gardelegen, das preusische Gesetz betreffend die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften, Berlin 1868, beweert, op p. 20, aanmerking 29, dat de engelsche ver-

schrijving van de waarde van het vaste goed en hetgeen men in de onderneming gebruikt, of tot betaling van de rente van opgenomen geld.

Tot de bovenvermelde kleine ontvangsten behooren o. a. de entrées, boeten, gelden bij gelegenheid van opvordering of overdracht ontvangen enz.

Heeft de vereeniging niet genoeg kapitaal, dan kan zij zoowel van de leden als van derden tegen vastgestelde renten gelden opnemen. Soms heeft het bestuur hiertoe vrijheid; meestal heeft het boven eene bepaalde hoeveelheid de toestemming der algemeene vergadering noodig [1]).

Daar tegen een billijken, maar niet tegen den laagsten, prijs wordt verkocht, zal bij een goeden stand van zaken de vereeniging winst maken. Hoe een gedeelte hiervan wordt gebruikt, hebben we reeds boven gezien; van het overige wordt een gedeelte afgezonderd voor opvoeding [2]), een gedeelte voor interest der aandeelen [3]), die meestal niet meer dan 5°/₀ is; het overige wordt als dividend verdeeld, soms

---

bruiksvereenigingen in het geheel geen reservefonds kennen; toch komt dit o. a. in Rochdale en Oldham voor.

1) Zoo b. v. bij de vereeniging te Hebden Bridge.

2) In Rochdale $2\frac{1}{2}$ °/₀.

3) Meestal is hiervoor een maximum bepaald; bij vele produktieve vereenigingen komt echter ook nog het beneden genoemde super-dividend voor.

alleen tusschen de koopers, naarmate van het door hen gekochte [1]), soms onder dezen en het kapitaal, soms gelijkelijk onder koopers, kapitaal en arbeid, naarmate van de waarde der gekochte voorwerpen, het gestorte op de aandeelen en de verdiende loonen [2]). Deze dividenden kunnen te goed geschreven worden tot vorming van nieuwe aandeelen, en dit geschiedt steeds (ook bij de interest) met alles, wat niet wordt opgevorderd.

Het lidmaatschap eindigt:

door opzegging of overdracht;

door ontzetting door het bestuur of de algemeene vergadering (vooral bij wanbetaling), en natuurlijk

door den dood.

---

1) Deze maatstaf werd, voor zoover ik weet, het eerst aangenomen in eene in 1829 te Glasgow door Mr. A. Cambell gestichte vereeniging; zie Booth t. a. p. p. 148. Ook te Rochdale kwam deze wijze van verdeeling oorspronkelijk niet voor, maar werd eerst aangenomen, toen men, om het koopen te bevorderen, dit verplichtend wilde stellen; zie Holyoake t. a. p. p. 15.

2) Dit laatste is echter volstrekt niet algemeen; zoo komt het o. a. niet voor in de Cotton Mill te Rochdale, om welke reden deze niet als eene coöperatieve produktieve vereeniging is te beschouwen. Wel is het stelsel, om den arbeid te doen deelen in de winst, echter aangenomen o. a. in de card manufacturing society te Rochdale, in den store te Oldham, in de genoemde vereeniging te Hebden Bridge, in die te Eccles and Patricroft, in de bakkerij te Glasgow, in de wholesale society voor Noord Engeland enz.

Wanneer het lidmaatschap niet op een ander overgaat door overdracht of erfstelling, wordt in den regel, bij het einde van het lidmaatschap, al wat op naam van het lid te boek staat aan hem of zijne erfgenamen uitbetaald. Soms verliest men echter bij wanbetaling, na voorafgegane waarschuwing, alle recht op zijn aandeel.

Sinds de wet die bevoegdheid heeft verleend (1862) [1], zijn de leden slechts aansprakelijk tot op het beloop van hunne aandeelen.

Als koopers en arbeiders worden in den regel ook niet-leden toegelaten, maar het dividend der koopers is dan geringer, en dat der arbeiders wordt voor hen tot een aandeel gevormd, ten einde hen zoo doende tot aandeelhouders en leden te maken.

Als organen der vereeniging komen voor: de algemeene vergadering, waarin ieder lid één stem heeft, onverschillig hoeveel aandeelen hij heeft. De algemeene vergadering heeft het oppertoezicht en doet in hoogste beroep uitspraak over allerlei besluiten van het bestuur.

Een door de algemeene vergadering gekozen en aftredend, maar herkiesbaar, bestuur zorgt voor het dagelijksch beheer van de onderneming. Verder wor-

---

1) An act to consolidate and amend the laws relating to Industrial and Provident societies 25/26 Victoria c. 87 s. 20.

den er auditors benoemd tot het opnemen der rekening en verantwoording en de verdere contrôle der zaken, vooral op finantieel gebied.

Bij geschillen doet soms het bestuur uitspraak, met hooger beroep op de algemeene vergadering, en, indien men hierin niet wil berusten, wordt het oordeel van te voren benoemde scheidslieden ingeroepen.

Zeer vele van de engelsche verbruiksvereenigingen zijn onderling verbonden door de North of England en de Scottish wholesale society, die de bestemming hebben om centraal-magazijnen te zijn, waar uit de eerste hand wordt ingekocht en weêr verkocht aan de verschillende verbruiksvereenigingen. De inrichting komt vrij wel met die van deze laatste overeen.

Wat de produktieve vereenigingen aangaat, zoo verklaren de leiders der coöperatieve vereeniging zelven, dat deze nog slechts zeer weinig in getal zijn; wel komen er produktieve vereenigingen voor, waarbij kleine kapitalisten aandeelhouders zijn [1]), maar het beginsel om den arbeid te doen deelen in de winst is daarbij niet aangenomen; waar dit wel het geval is, verschilt de inrichting, voor zoover dit voor ons onderzoek van belang is, weinig van die der verbruiksvereenigingen [2]).

---

1) Zooals b. v. de Cotton Mill te Rochdale.

2) Daarom heb ik in de vorige aanmerkingen dan ook op sommige bepalingen van enkele produktieve vereenigingen gewezen.

Ook de inrichting der duitsche Consumvereine [1]) stemt in hoofdzaak met die der engelsche cooperative stores overeen; om nu niet in onnoodige herhalingen te vervallen, zal ik dus alleen wijzen op de punten van verschil.

Vooreerst wordt hier als doel, naast het verschaffen van levensmiddelen enz., uitdrukkelijk genoemd kapitaalvorming voor de leden; die uitdrukkelijke vermelding was noodig, omdat vroeger in Duitschland verkoop tegen den minst mogelijken prijs algemeen in gebruik was. [2]) Zoo schijnt ook verkoop uitsluitend aan de leden gewoonte te zijn geweest. [3])

Een tweede punt van verschil, een gevolg der duitsche wet, is de hoofdelijke, solidaire aansprakelijkheid der leden. Slechts een schijnbaar verschil is gelegen in de bepaling, dat de leden maar éen aandeel kunnen hebben, want de meerdere aandeelen, die in Engeland kunnen voorkomen, worden hier als spaargeld beschouwd.

Overigens stemt de inrichting in hoofdzaak met de engelsche overeen, hetgeen trouwens niet vreemd is,

1) Zie hierover Die Consumvereine, ein Noth-und Hilfsbuch für deren Gründung und Einrichtung, von E. Richter, Berlin 1867, vooral p. 40; en Anweisung für Consumvereine zur Unterstellung unter das Genossenschaftsgesetz, von Dr. F. Schneider, Berlin 1869.

2) Zie Richter t. a. p. p. 24.

3) Terzelfder plaatse.

wanneer men bedenkt, dat deze laatste aan Duitschland tot voorbeeld heeft gediend.

Bij de kredietvereenigingen [1]) wordt als doel opgegeven het tegen rente aan de leden verschaffen van voorschotten, soms meer algemeen het verrichten van bankzaken.

Het tot dit doel noodige kapitaal bestaat

1°. uit de aandeelen der leden,

2°. uit het zelfstandig vermogen der vereeniging,

3°. uit hetgeen de vereeniging van leden of derden leent.

Voor het lidmaatschap wordt vereischt de toestemming van het bestuur of van de commissie (die natuurlijk aan allerlei voorwaarden kan gebonden worden) en de betaling van een entrée. Verder is ieder lid verplicht iets te storten voor zijn aandeel, hetgeen echter gedeeltelijk wordt gevormd door te goed schrijven der dividenden.

In Meissen is een minimum en maximum voor de aandeelen van ieder lid bepaald.

Ofschoon de aandeelen het eigendom der leden worden genoemd, mogen dezen er toch op geenerlei

1) Zie hierover Schulze-Delitzsch, Vorschuss-und Credit-Vereine als Volksbanken, Leipzig 1867; aldaar komen o. a. voor p. 256 en vlg.: Normalstatut für Berliner Vorschussvereine, Statut des Creditvereins zu Meissen, Musterstatut für Vorschussvereine, met het oog op de Pruissische wet.

wijze over beschikken en ze slechts bij het einde van hun lidmaatschap terugvorderen; het zelfstandig vermogen der vereeniging wordt gevormd uit een gedeelte der winst, uit de entrées en verschillende andere ontvangsten.

Onder vast te stellen voorwaarden, hebben de leden nu het recht om voorschotten te verkrijgen; natuurlijk kunnen deze slechts verleend worden, voorzoover de kas strekt; bij meerdere aanvragen hebben de vroegere de voorkeur boven de latere en de kleinere boven de grootere; men moet verder natuurlijk renten betalen; soms worden deze van het voorschot afgehouden, soms wordt bovendien nog eene bijzondere provisie in rekening gebracht; bij kleine vereenigingen wordt in den regel voor niet langer dan drie maanden krediet verleend; om dit te kunnen verkrijgen moet men de noodige zekerheid kunnen stellen, die dikwijls bestaat in een door het bestuur of de commissie goedgekeurd pand of in een aangenomen borg; verder moet men door acceptatie eene verbintenis aangaan.

Te Meissen worden geene redenen van weigering van krediet opgegeven, maar heeft men hooger beroep op de algemeene vergadering.

De winst, die door het verleenen der kredieten wordt verkregen, wordt, na afbetaling van alle onkosten en afzondering van een gedeelte voor het

reservefonds, onder de leden verdeeld, naarmate van de hoogte van hun aandeel. Is dit nog niet volgestort, dan worden de dividenden tegoed geschreven, hetgeen, wanneer er een minimum of maximum van aandeelen voor ieder lid bepaald is, ook geschiedt, wanneer men, boven het minimum en onder het maximum zijnde, de dividenden niet opvordert.

Het lidmaatschap eindigt met het einde van het loopende jaar,

a. door opzegging, met inachtneming van een bepaalden termijn;

b. door den dood.

Het lidmaatschap eindigt dadelijk ten gevolge van ontzetting door een besluit van de algemeene vergadering.

Bij het einde van het lidmaatschap wordt, met inachtneming van een bepaalden termijn, al het op naam van het lid te boek staande aan hem of zijne erfgenamen uitbetaald, en de vereeniging kan zich aan die verplichting slechts onttrekken door ontbinding en vereffening.

De leden zijn voor alle verbintenissen der vereeniging, wanneer het reservefonds en de aandeelen der leden niet voldoende zijn, solidair aansprakelijk en blijven dit ook nog gedurende een bepaalden tijd na het einde van hun lidmaatschap.

Het krediet wordt alleen aan de leden verleend.

Als organen der vereeniging komen voor:
een bestuur,
eene commissie van toezicht,
de algemeene vergadering.

Bij geschillen over uitlegging van de statuten enz. beslist de algemeene vergadering en is een beroep op den rechter steeds uitgesloten. [1])

De overige duitsche Genossenschaften [2]) komen vrij wel met de kredietvereeniging overeen, wat de beginselen betreft, waar ze op berusten. Kortheidshalve zal ik mij daarom ook hier tot eene vermelding van de punten van verschil bepalen.

De *grondstofvereeniging* heeft ten doel aan de leden de voor hun bedrijf noodige grondstoffen en gereedschappen [3]) te verschaffen.

De *magazijnvereeniging* dient om een depôt op te richten, waar de door de leden vervaardigde voorwerpen voor hunne rekening worden verkocht.

---

1) Vermelding verdient nog de vereenvoudigde wijze, waarop de leden onderling hun recht van verhaal uitoefenen, ingeval van faillissement der vereeniging; deze kwam oorspronkelijk in het statuut van Meissen voor en is daaruit overgenomen in de duitsche wet; bij de behandeling dier wet kom ik op deze bepalingen terug.

2) Zie hierover die Genossenschaften in einzelnen Gewerbszweigen, von Schulze-Delitzsch. Leipzig 1873. Musterstatuten komen daar voor p. 114, 184, 325. Men bedenke, dat deze gemaakt zijn met het oog op de wet

3) Waar dit laatste afzonderlijk geschiedt, worden ze Werk-Genossenschaften genoemd.

Bij de *produktievereeniging* beoogen de leden om voor gemeenschappelijke rekening en gevaar bepaalde voorwerpen te vervaardigen en te verkoopen.

Wat het kapitaal betreft, komen bij de grondstofvereenigingen, behalve de aandeelen der leden en het reservefonds, nog garantie-kapitalen voor, die zeer veel overeenkomst hebben met de aandeelen der leden en dienen om het waren-krediet en de hoofdelijke aansprakelijkheid der leden te dekken. Ze worden beschouwd als gelden door de leden aan de vereeniging geleend, en hiermede kunnen dus de vorderingen van de leden tegenover de vereeniging worden gecompenseerd.

Bij de magazijnvereeniging zijn de leden verder verplicht om huur voor het locaal (Lagergeld) te betalen en eenige procenten van hetgeen zij bij verkoop voor hunne waren krijgen aan de vereeniging af te staan, en is eindelijk een minimum of maximum bepaald van waren, die ieder lid in het magazijn bevoegd of verplicht is te plaatsen.

Bij de grondstofvereenigingen wordt de winst verdeeld, als volgt:

een deel voor het reservefonds;

een deel voor renten der aandeelen;

het overige wordt onder de leden verdeeld, naarmate van de door hen gedane inkoopen.

Bij de magazijnvereeniging wordt een deel voor

renten van de aandeelen gebruikt en het overige onder de leden verdeeld, naarmate van de door hen betaalde huur en de procenten van hetgeen zij voor hunne waren hebben verkregen.

Bij de produktievereenigingen wordt een deel gebruikt voor het reservefonds, een deel voor rente der aandeelen, het overige verdeeld tusschen de aandeelen als superdividend en den arbeid; als maatstaf dient hierhij het gestorte op de aandeelen en het verdiende loon.

Bij de grondstofvereeniging mag men op verbeurte van zijn lidmaatschap niet koopen voor niet-leden.

Bij de produktievereeniging schijnen ook niet-leden als arbeiders te worden gebruikt.

Wat Frankrijk [1]) betreft, waar vooral de produktieve vereenigingen in aanmerking komen, ook daar stemt de inrichting in hoofdtrekken met de reeds medegedeelde overeen.

Het kapitaal bestaat, behalve uit de aandeelen der leden, meestal nog uit een reservefonds en wordt somtijds door het opnemen van geld vergroot.

Voor het lidmaatschap is vereischte de aanneming

---

1) Men zie over de inrichting in Frankrijk, A. Lemercier, Etudes sur les associations ouvrières, Paris 1857; vooral p. 23 en vlg. en 79 vlg.; E. Veron, les associations ouvrières, Paris 1865, vooral p. 214 en vlg., 240 en vlg.; P. H. Valleroux, des associations ouvrières et de leur situation légale en France, Paris 1867, vooral p. 36 en vlg. en 72 en vlg.

door de algemeene vergadering, op voorstel van de commissie van toezicht, na voorafgaanden proeftijd van 3—6 maanden; men moet dan een aandeel vormen, deels door 10°/₀ van zijn loon te laten staan, deels door alle interest en dividend te goed te laten schrijven, deels door vrijwillige stortingen.

Ook van den novice wordt $\frac{1}{10}$ van het loon ingehouden en alle aandeel in de winst; wordt hij niet tot lid aangenomen, dan krijgt hij alles terug.

Ook zij, die tijdelijk buiten werk zijn, moeten minstens 1 fr. per maand contribueeren.

Gedurende het lidmaatschap zijn de aandeelen niet opvorderbaar.

Een gedeelte van de winst wordt dikwijls gebruikt tot vorming van een reservefonds, dat in het bedrijfskapitaal slechts als geleend geld mag gebruikt worden, na een besluit van de algemeene vergadering.

Somtijds kunnen ook van adhérents gelden worden opgenomen tegen bepaalde rente, die, wanneer zij lid worden, het begin van hun aandeel vormen.

Wanneer er uit de zuivere winst een reservefonds wordt gevormd, blijft dat, zoolang de vereeniging bestaat, onverdeeld, maar het blijft toebehooren aan de verschillende leden [1]), naarmate van hun inbreng;

---

1) Vroeger kwam dikwijls voor een fonds inaliénable, dat nooit mocht worden verdeeld.

hiervan wordt afzonderlijk boek gehouden. De overige winst wordt onder de leden verdeeld, naarmate van den geleverden arbeid. Ook de helpers en proef-leden deelen, maar in mindere mate, in die winst. Somtijds is het voor het recht op dividend vereischte, dat men een zekere waarde aan arbeid hebbe geleverd.

Ingeval de vereeniging verliezen lijdt, moeten de leden hunne aandeelen aanvullen of $\frac{1}{10}$ van hun loon laten staan.

Het lidmaatschap eindigt:

door opzegging;

door ontzetting;

door den dood.

In al die gevallen wordt binnen een bepaalden termijn het aandeel terugbetaald. Natuurlijk kan men zijn aanspraak op die gelden aan anderen overdoen; maar dezen krijgen daardoor volstrekt geene rechten tegenover de vereeniging.

Bij den dood van een lid kan de weduwe of de voogd der kinderen het geld bij de vereeniging laten. Zij deelen dan voor de helft in winst en verlies, maar hebben geen recht van contrôle, 't geen moet worden uitgeoefend door een lid.

De algemeene vergadering behoudt zich echter het recht voor, om met eene meerderheid van $\frac{2}{3}$ der stemmen te besluiten het geld terug te betalen. De

weduwe verliest verder haar recht door een tweede huwelijk, de kinderen door hunne meerderjarigheid.

Zooals we gezien hebben, worden ook niet-leden als arbeiders toegelaten, maar hun dividend is dan geringer.

Het bestuur der vereeniging is met uitgebreide macht bekleed en vormt voor zich eene vennootschap onder een firma. Daarnaast staat eene commissie van toezicht en natuurlijk de algemeene vergadering.

De leden, die niet tot het bestuur behooren, treden op als commanditaire vennooten.

De afwijkingen bij de verbruiksvereeniging zijn niet van zooveel aanbelang, dat zij hier eene afzonderlijke vermelding verdienen.

In ons vaderland eindelijk staan de verbruiksvereenigingen zeer op den voorgrond.

Het kapitaal wordt gevormd door de contributie der leden, gewoonlijk in den vorm van aandeelen [1], waarvan een zeker aantal voor ieder lid verplichtend is [2]. Tot op dit bedrag is het gestorte in den regel gedurende het lidmaatschap niet opvorderbaar [3], ter-

1) Zoodat er eene bepaalde grens is vastgesteld. Dit is b.v. niet het geval in de vereeniging de werkmansvriend te Haarlem, en in de vereeniging te Voorschoten.

2) Zoo b.v. te Zaandam één aandeel van ƒ 25. Te Utrecht moet ieder lid 3 aandeelen van ƒ 5 hebben.

3) Te Rotterdam mag men opvorderen tot op ƒ 5.

wijl het meerdere, dat als spaargeld wordt beschouwd, ook gedurende het lidmaatschap kan worden terugverkregen of door de vereeniging terugbetaald.

Behalve door contributies, kunnen de aandeelen, zoodra er een zeker bedrag op is gestort, ook worden gevormd door het te goedschrijven van interest en dividend.

Naast de aandeelen der leden bestaat nog een reservefonds, dat wordt gevormd uit een gedeelte van de winst en verschillende kleinere ontvangsten, als boeten, entreés, gedeelten van het opgevorderde kapitaal enz. Dikwijls is een maximum vastgesteld, dat het reservefonds niet mag te boven gaan. Het dient tot dekking van onvoorziene verliezen en wordt eerst bij de ontbinding der vereeniging verdeeld onder de laatste leden, soms hoofdelijk, soms naar gelang van hetgeen zij hebben bijgedragen.

Om als lid te worden toegelaten, wordt in den regel de toestemming van het bestuur of de commissie van toezicht gevorderd, dikwijls, in geval van weigering, met hooger beroep op de beslissing der algemeene vergadering [1]).

Het lidmaatschap eindigt door uittreding, uitzetting (waarbij dikwijls wanbetaling uitdrukkelijk wordt vermeld) en den dood. Slechts bij zeer enkele ver-

1) Soms wordt misbruik van sterken drank uitdrukkelijk als beletsel voor het lidmaatschap genoemd.

eenigingen is het lidmaatschap voor overdracht vatbaar [1]); meermalen echter kunnen de weduwe of de erfgenamen in de plaats van den overledene treden [2]). Somtijds is het vrijwillig uittreden afhankelijk gesteld van een bepaalden duur van het lidmaatschap [3]) of tot een zeker aantal der leden beperkt [4]), wanneer meerderen gelijktijdig de vereeniging willen verlaten.

Bij het einde van het lidmaatschap worden in het algemeen, na een zekeren termijn, de aandeelen aan de leden terugbetaald, behalve wanneer men zijn lidmaatschap ten gevolge van wanbetaling verliest.

Wat de winstverdeeling betreft, worden vooreerst bepaalde percenten uitbetaald op de aandeelen en de spaarpenningen, verder een gedeelte gebruikt tot afschrijving der waarde van de kosten van oprichting en de waarde van de bezittingen der vereeniging; een gedeelte wordt in de reservekas gestort, een gedeelte dikwijls aan bepaalde personen, zooals den directeur enz., toegekend, het overige verdeeld onder de leden, naarmate van hunne inkoopen; soms wordt ook nog voor bijzondere doeleinden een gedeelte afgezonderd.

1) Zoo b.v. te Zaandam.

2) Zoo b.v. te Rotterdam.

3) Zoo te Zaandam.

4) Zoo te Delft.

Van de aansprakelijkheid der leden wordt in de meeste statuten geen melding gemaakt.

Naarmate de vereeniging op grooter of kleiner schaal is ingericht, verkoopt zij al of niet aan derden, die dan echter niet deelen in de uitkeering van het dividend.

Als regel wordt bijna overal gesteld, dat er geen krediet wordt verleend.

Als organen van de vereeniging treden overal op: het bestuur, eene commissie van toezicht en de algemeene vergadering, waarin ieder één stem heeft.

Bij zeer vele vereenigingen worden niet alleen waren verkocht aan de leden, maar ook overeenkomsten gesloten met leveranciers en wordt dus de eigenlijke en oneigenlijke coöperatie vereenigd.

Bij de kredietvereeniging komen in de inrichting nog deze bijzonderheden voor:

De verdeeling van de winst onder de leden heeft niet plaats, naarmate van het gebruik, dat men van het krediet heeft gemaakt, maar naarmate van het gestorte op de aandeelen.

De leden zijn hoofdelijk aansprakelijk voor alle verbintenissen der vereeniging, maar hebben verhaal

op het reservefonds, de aandeelen der leden en het bijzonder vermogen van elk der leden [1]).

Het verlies wordt gedragen door het reservefonds en verder door ieder lid gelijkelijk.

Van produktievereenigingen kan eigenlijk bij ons nog geen sprake zijn. De weinige, die er bestaan, hebben trouwens in hare inrichting niet veel, dat, met het oog op het hier ingesteld onderzoek, afzonderlijke vermelding verdient [2]). Op enkele bepalingen kom ik later terug.

Wat eindelijk de inrichting der bouwvereenigingen betreft, zoo vinden we, in de statuten der vereeniging »Help u zelven" te Goes, in hoofdzaak het volgende.

Het doel is het bouwen van nieuwe en het aankoopen van oude woningen, om deze aan de leden te verhuren.

Het kapitaal wordt gevormd:

door een entrée van 25 c.;

1) Dus anders dan in Duitschland, waar de aansprakelijkheid subsidiair is.

2) De kleedermakersvereeniging te Amsterdam en de drukkerij te Leeuwarden, die den vorm eener naamlooze vennootschap hebben aangenomen, moesten daardoor hare inrichting geweld aandoen, en zijn dus weinig geschikt om de eigenaardige inrichting van de vereenigingen in het algemeen te doen kennen.

door wekelijksche bijdragen van minstens 10 c.; door te behalen voordeelen.

Bedankt men binnen 2 jaren, dan verliest men alle aanspraak op het gestorte; doet men het binnen 4 jaren, dan krijgt men het gestorte terug, maar verliest alle aandeel in het verkregen voordeel.

Eerst na 4 jaren kan men het gestorte of de voordeelen opvorderen; alle voordeel, dat niet binnen een bepaalden termijn wordt opgevraagd, wordt bij het kapitaal geboekt.

Behalve door uittreding eindigt het lidmaatschap door uitzetting ingeval van wanbetaling, tenzij deze niet aan de schuld van het lid zij toe te schrijven; ingeval van uitzetting verliest men alle aanspraak op het gestorte en de verkregen voordeelen.

Verder eindigt het lidmaatschap door den dood; aan de erfgenamen wordt dan het gestorte en het aandeel in de voordeelen uitbetaald.

Voor alle verbintenissen der vereeniging, door het bestuur binnen de perken zijner bevoegdheid aangegaan, zijn de leden hoofdelijk aansprakelijk: zij, die onwillig uittreden of vervallen zijn verklaard, blijven dit nog één jaar na het einde van hun lidmaatschap.

De voordeelen worden jaarlijks voor $\frac{4}{5}$ bij het kapitaal geboekt of aan de leden uitgekeerd, voor $\frac{1}{5}$ gebruikt tot het vormen van een reservefonds, waarop zij, die ophouden lid te zijn, alle recht verliezen.

Als organen der vereeniging treden op:
het bestuur;
eene commissie van toezicht;
de algemeene vergadering.

Nu wij zoo de type hebben leeren kennen der vereenigingen, die in het dagelijksch leven bij uitstek den naam van coöperatieve dragen, wordt het mogelijk tot het eigenlijk onderwerp van ons onderzoek over te gaan, en de vraag te behandelen, of eene afzonderlijke wettelijke regeling dier vereenigingen bij ons noodzakelijk of wenschelijk is, en, zoo ja, of de onlangs voorgestelde regeling aan de gevoelde behoefte voldoet, waarbij dan eene vergelijking met de buitenlandsche regelingen van belang kan zijn.

Bij de behandeling dezer vragen zal ik kortheidshalve altijd van coöperatieve vereenigingen spreken, maar daarmede steeds dezulke bedoelen, die op de boven medegedeelde wijze zijn ingericht.

I.

IS EENE WETTELIJKE REGELING DER COÖPERATIEVE VEREENIGINGEN IN NEDERLAND NOODZAKELIJK?

Is eene wettelijke regeling der coöperatieve vereenigingen in Nederland noodzakelijk? Deze vraag zal alleen dan bevestigend kunnen beantwoord worden, wanneer we een ontkennend antwoord moeten geven op deze andere: is de coöperatieve vereeniging, zooals die boven is omschreven, in overeenstemming met den een of anderen door onzen wetgever erkenden vereenigingsvorm?

Tot beantwoording dier laatste vraag zullen we achtereenvolgens die verschillende vereenigingen moeten nagaan. Beginnen we daarbij met het algemeene, dan valt ons oog in de eerste plaats op art. 10 Grw., waar het recht van vereeniging in het algemeen wordt erkend, maar we tevens worden verwezen naar eene regelende en beperkende wet, die van 22 April 1855 (Stbl. n°. 32). Slaan we die wet op, dan zien we, dat in art. 14 eenige bepaalde vereenigingsvormen

aan haar gebied worden onttrokken, en we zullen dus, vóór we de bepalingen dier wet verder onderzoeken, moeten nagaan, of de coöperatieve vereenigingen met de in art. 14 genoemde soorten overeenkomen. We vinden daar vermeld: de onderlinge waarborgmaatschappij, de reederij, de vennootschappen van koophandel en de maatschap.

Van de onderlinge waarborgmaatschappij verschilt de coöperatieve vereeniging in haar doel; de eerste stelt schadeloos voor een verlies, geleden ten gevolge van een onzeker voorval (art. 246 Wb. v. Kh.); de coöperatieve vereeniging daarentegen voorkomt een zeker verlies, dat geleden zou worden bij het doen van uitgaven, of verschaft winst bij het verkrijgen van ontvangsten; zij vermindert daardoor de uitgaven en vermeerdert de ontvangsten.

Van de reederij verschilt de coöperatieve vereeniging natuurlijk evenzeer in doel [1]).

Hoe is het echter met de maatschap en de vennootschap van koophandel? m. a. w. heeft de coöperatieve vereeniging hetzelfde doel als deze, en, zoo

1) Ten minste in het algemeen. Eene coöperatieve reederij is daarentegen zeer wel denkbaar. Zoo wijst Parisius, das Preusische Gesetz etc. p. XIII in de noot, er op, dat in de noordduitsche wet van 25 October 1867 over de nationaliteit der koopvaardijschepen enz. gesproken wordt van „eingetragene Genossenschaften", en hij voegt er bij: „Wir zweifeln nicht, dass Rhedereigenossenschaften entstehen werden."

ja, tracht zij dit doel te bereiken door het verrichten van daden van koophandel?

Het doel van iedere maatschap is, volgens ons recht, om het verkregen voordeel onder de leden te verdeelen (art. 1655 B. W.).

De coöperatieve vereeniging heeft hetzelfde doel (om de leden te doen deelen in de winst van eene onderneming), maar tevens nog iets anders als tweede doel er naast (de leden zijn voortbrengers in of gebruikers van de onderneming); hetgeen bij de maatschap slechts middel is tot het doel, is hier, bij de coöperatieve vereeniging, middel en doel te gelijk, en verschilt naarmate van de onderneming, die zich de vereeniging heeft gekozen. Die onderneming wordt hier niet slechts in het leven geroepen als middel tot het verkrijgen van stoffelijk voordeel, maar tevens om de onderneming zelve, omdat deze ook een niet stoffelijk voordeel oplevert. Ja men zou misschien nog verder kunnen gaan en beweren, dat de winstverdeeling alleen bestaat, om daardoor de onderneming in stand te kunnen houden, die op hare beurt alleen bestaat om samenwerking te bevorderen [1]). Boven-

---

1) Zoo wijst Mr. de Witt Hamer, in het Weekblad van het recht n°. 3710, er op, dat bij de kredietvereeniging te Goes het verdeelen der winst iets zeer bijkomends is, terwijl het doel is: verleenen van krediet, en dat het voornemen had bestaan om alleen die leden op te nemen, die

dien ligt het in den aard dezer vereenigingen, dat het doen deelen in de winst niet het eenige middel is tot bevordering der coöperatie; dikwijls hebben de leden, geheel onafhankelijk, van hetgeen zij door de onderneming verkrijgen, ook nog een geestelijk of zedelijk doel, (men denke b. v. aan de afdeeling voor opvoeding, die in Engeland zoo dikwijls voorkomt), iets, dat zich niet eens tot de leden behoeft te beperken, maar zich ook tot derden kan uitstrekken.

vermoedelijk krediet noodig hadden, niet degene, die door de vereeniging winst zochten te behalen.

De strijd tusschen Mr. Rombach en Mr. Goudsmit (N. R. C. van 27 en 29 Mei en 2 en 4 Juni 1874) liep voornamelijk over de vraag, of we hier al of niet te doen hadden met eene overeenkomst, maar als vereischte voor iedere coöperatieve vereeniging neemt Mr. Goudsmit (die ze voor maatschappen houdt) toch aan het verdeelen van winst, juist hetgeen Mr. de Witt Hamer bestrijdt. In den geest van den laatste spreekt zich ook uit K. Wilckens: der juristische Charakter der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften, Mannheim und Strassburg 1873, p. 12. „Wenn als 4er Hauptunterschied zwischen der Societät und der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaft zuweilen auch noch der aufgestellt wird, dass der Zweck der Societät die Erziehung von Gewinn und dessen gemeinsamer Vertheilung unter die Socii sei, während die Gewinnerziehung, abgesehen von der Productiv-Genossenschaft, wenigstens nicht den unmittelbaren Zweck der genossenschaftliche Vereinigung bilde, so passt diese Behauptung nur für den Gegensatz zwischen der Gesellschaft des französischen Civilrechts, wie sie in den Artikeln 1832—1872 des Code Civil normirt ist, und die Genossenschaft." Wegens de overeenstemming tusschen art. 1832 C. C. en 1655 B. W. geldt deze redeneering ook voor ons.

Maar ook, nog afgezien hiervan, blijft er verschil tusschen maatschap en coöperatieve vereeniging bestaan; bij de eerste wordt geld, goed of nijverheid in gemeenschap gebracht, bij de tweede vereenigen zich personen met bepaalde behoeften, iets, dat niet ligt in het begrip der maatschap, wel in dat der coöperatieve vereeniging; daarom dient deze ook voor consumenten of voor hen, die zoeken naar arbeid; de maatschap slechts voor kapitalisten of producenten.

Bij alle distributieve vereenigingen en de kredietvereeniging heeft men niet alleen voordeel als aandeelhouder, maar ook omdat men behoefte heeft aan bepaalde waren of aan krediet; men verkrijgt daardoor niet alleen winst in den gewonen zin van het woord, maar ook iets, dat men vroeger ten minste niet zoo goed kon verkrijgen. 't Minst komt het onderscheid uit bij de produktievereeniging, omdat men ook bij de maatschap op dubbele wijze, zoowel als aandeelhouder als in eigenschap van producent, kan bevoordeeld worden [1]).

De coöperatieve vereeniging heeft dus wel een vennootschappelijk element in zich, maar tevens nog een

---

1) Maar ook bij de produktieve vereenigingen is die bevoordeeling toch slechts het meest zichtbare gevolg van het doel, dat wordt beoogd, want in werkelijkheid zijn het toch, zooals J. Simon het uitdrukt (le Travail Paris 1867, p. 275) „Sociétés ayant pour objet de transformer les ouvriers salariés en ouvriers associés."

ander element. Zij heeft wel punten van overeenkomst met de maatschap, maar ze is toch meer dan deze; zoolang dit meerdere nu echter alleen hierin gelegen is, dat hetgeen middel is voor de vennootschap, tevens doel is voor de vereeniging, is dat verschil meer van maatschappelijk dan van juridisch belang. De coöperatieve vereenigingen houden daarom nog niet op juridisch vennootschappen te zijn, omdat dit meerdere eenigszins voortvloeit uit het begrip der vennootschap, en er dus niet mede in strijd is; of m. a. w., omdat de coöperatieve vereeniging zich tijdelijk in het kleed eener maatschap heeft gehuld, en zich, daarvan ontdaan, nog niet vertoont. Dit zal eerst dan het geval zijn, wanneer zich naast het vennootschappelijk doel nog een geheel zelfstandig doel vertoont, wanneer b. v. een gedeelte der winst voor onderwijs of dergelijke zedelijke doeleinden wordt gebruikt; eerst dan toch komt, niet alleen in theorie, maar ook in het conkreete geval, het ware karakter der coöperatieve vereeniging aan den dag. Zoolang dit echter niet het geval is, kunnen de coöperatieve vereenigingen, wat het doel betreft, geheel als vennootschappen worden beschouwd [1]); zijn zij daarom ook vennootschappen van koophandel?

---

1) Want in concreto is het dan niet te ontdekken, of we te doen hebben met eene werkelijke coöperatieve vereeniging, die zich gehuld heeft

Deze vraag is, met het oog op ons positieve recht [1]), niet in het algemeen te beantwoorden: men moet daarbij onderscheiden [2]):

1°. of we een zelfstandig bestaan der vereeniging tegenover hare leden aannemen,

2°. of de vereeniging ook met anderen in betrekking komt,

3°. welke de onderneming is, die de vereeniging zich heeft gekozen [3]).

---

in het kleed eener maatschap, dan wel met eene gewone maatschap, waarin het coöperatieve doel volstrekt niet aanwezig is. Dit blijkt, dunkt mij, o. a. uit de boven aangehaalde mededeeling van Mr. de Witt Hamer, dat men in de kredietvereeniging te Goes de statuten in dien zin had willen wijzigen: „dat alleen zij als leden worden opgenomen, van wie men vermoeden kan, dat zij lid worden met het doel om voorschotten van de vereeniging te krijgen." Verder toch dan een vermoeden kon men onmogelijk gaan

1) De jure constituendo hangt de vraag natuurlijk af van het begrip, dat men zich van handel vormt; positief-rechtelijk kan de vraag in de verschillende landen derhalve geheel verschillend beantwoord worden.

Voor Duitschland wordt de vraag o. a. behandeld door Wilckens t. a. p. p. 13 en vlg., en door Schulze-Delitzsch, die Entwickelung des Genossenschaftswesens in Deutschland, Berlin 1870 p. 261. Mr. H. Goeman Borgesius bespreekt de vraag in zijne „Rechtspersoonlijkheid der coöperatieve vereenigingen," Utrecht 1874 p. 8 en vlg.

2) Evenzoo Schulze-Delitzsch t. a. p. en v. Sicherer, die Genossenschaftsgesetzgebung in Deutschland, Erlangen 1872 p. 121.

3) Hetzelfde stelsel wordt ook gehuldigd in de Mem. van toelichting tot het nederl. Ontwerp in § 1, waar alleen de eerste vraag uit den aard der zaak ontkennend wordt beantwoord.

Wanneer we geen zelfstandig bestaan der vereeniging aannemen, hebben we alleen met eene verbintenis tusschen de leden te doen, en zullen we dus alleen van eene handelsvereeniging kunnen spreken, wanneer die verbintenis het verrichten van daden van koophandel tot inhoud heeft.

Dit zal het geval zijn met de produktieve vereeniging, op grond van art. 3 Wb. v. Kh., want gezamenlijk koopen de leden waren, om die verwerkt weder te verkoopen (indien ten minste het debiet niet tot de leden is beperkt); hetzelfde geldt voor de grondstofvereenigingen, omdat de leden gezamenlijk waren koopen, die tot verwerking en verkoop bestemd zijn.

Door de bijzondere wijze, waarop de winst wordt verdeeld bij de kredietvereenigingen, zullen ook deze als handelsvereenigingen zijn te beschouwen, op grond van art. 4 n°. 3 Wb. v. Kh., want niet alleen in schijn, maar ook in werkelijkheid, wordt winst onder de leden verdeeld.

Verder kunnen, op grond van hetzelfde artikel, dikwijls nog verschillende andere vereenigingen als handelsvereenigingen worden aangemerkt, wanneer zij ten doel hebben het verrichten van subjektieve daden van koophandel, wanneer de leden nl. de vereeniging oprichten als kooplieden.

Zoolang men echter de zelfstandigheid der vereeniging ontkent en de leden niet met derden in be-

trekking komen, zal het onmogelijk zijn de verbruiksvereeniging als handelsvereeniging te beschouwen, want de leden koopen gezamenlijk in om te verbruiken; komt echter de vereeniging ook met anderen in betrekking, dan zal zij in zooverre [1]) ook als handelsvereeniging kunnen worden aangemerkt.

Met de bouwvereeniging zal dit echter ook in dit geval niet mogelijk zijn, omdat huizen niet als waren zijn te beschouwen [2]).

Neemt men bovendien ook het zelfstandig bestaan der vereeniging aan, dan zijn alle vereenigingen handelsvereenigingen, die objektieve daden van koophandel verrichten, onverschillig of zij ook met derden in betrekking komen, want de leden staan dan geheel met derden gelijk. In dit geval zal de magazijnvereeniging echter geen handelsvereeniging zijn (in het vorige geval misschien wel [3])) want de vereeniging is geen koopman en van het verrichten van subjektieve daden van koophandel kan dus geen sprake zijn.

Kunnen we dus in het algemeen vele coöperatieve vereenigingen beschouwen als vennootschappen, en vele [4]) er van als vennootschappen van koophandel,

---

1) De Mem. van toelichting zegt hieromtrent: *althans* in zooverre.

2) Zoo ook Mem. van toelichting.

3) Wanneer de leden kooplieden zijn, die ter zake van hun handel de vereeniging oprichten.

4) Ik heb ook hier slechts behandeld de meest voorkomende soorten der

dan doet zich nog eene tweede vraag voor, of dit ook het geval is met bepaalde, en wel met de in onze wetboeken geregelde, vennootschappen. Of is die vraag overbodig? Wordt in art. 14 van de wet van 22 April 1855 tot regeling en beperking van het recht van vereeniging alleen op het doel, niet op de verdere inrichting, gelet? Beteekenen de woorden *maatschap* en *vennootschap van koophandel* in dit artikel dus iets anders dan in de artikelen 1655 en vlg. B. W. en 14 Wb. v. Kh.? In het eerste dier beide artikelen toch wordt de naam van maatschap gegeven aan eene overeenkomst, die in de volgende artikels aan bepaalde regels wordt onderworpen, en in art. 14 Wb. v. Kh. wordt uitdrukkelijk gezegd, dat de wet 3 (en dus geen 4 of 5) soorten van vennootschappen van koophandel erkent, die in de volgende artikelen nader worden geregeld. Onze wetboeken kennen dus alleen bepaald geregelde vennootschappen: zou de Wet er, in art. 14 van de Vereenigingswet, nu tevens nog

---

coöperatieve vereenigingen, terwijl er natuurlijk nog oneindig veel meer voorkomen, en het onderzoek dientengevolge in het oneindige kan worden voortgezet; als voorbeeld wijs ik hier slechts op eene coöperatieve verwerij, bleekerij, landbouwonderneming enz., die volgens onze wet geen van alle handelsvereenigingen zouden zijn. Volgens onze wet — dit toch zal wel het eenige zijn, wat we hier te onderzoeken hebben. In ons positief recht zullen we toch wel alleen dan van handelsvereenigingen kunnen spreken, wanneer zij volgens ons positief recht daden van koophandel verrichten,

andere erkennen? Men heeft [1]) deze vraag ontkennend beantwoord, op grond van art. 14 zelf, waar wordt gezegd, dat op deze onderwerpen het burgerlijk wetboek en dat van koophandel toepasselijk *blijven*: eene uitdrukking, die allen zin zou missen, wanneer hier ook onderwerpen werden bedoeld, waarop die wetboeken niet reeds toepasselijk *waren*; maar op zich zelf bewijst, geloof ik, dit argument niet genoeg, want ook bij eene ruimere opvatting van de uitdrukking *maatschap* enz. kan men een gezonden zin aan het woord *blijven* toekennen. 't Is zeer zeker waar, dat het doelt op iets, wat reeds bestaat, maar of dat bestaande een geheel genus is, dan wel bepaalde species van het genus, wordt er volstrekt niet door uitgemaakt, en dit is hier het eenige, waarop het aankomt. Zoodra onze wetboeken bepaald geregelde vennootschappen kennen, kunnen we die niet alleen als zelfstandige vereenigingsvormen beschouwen, maar ook als vertegenwoordigers van dat genus onder de vereenigingen, dat men vennootschap noemt. 't Eenige wat we hier moeten weten is dit, of we te doen hebben met een geheel genus of met bepaalde species, en hiervoor kan het woord *blijven* ons niet helpen, want in beide gevallen heeft het een goeden zin. De wetgever van 1855 kan even goed hebben willen uit-

1) Zie Nieuwe Rotterd. Courant van 26 Sept. 1874.

drukken, dat hij zich niet inliet met de in onze wetboeken geregelde vennootschappen, omdat deze reeds geregeld waren, als dat hij het geheele onderwerp der maatschap ter zijde liet, omdat dit lag buiten het bestek, dat hij zich had afgebakend [1]).

Toch geloof ik, maar om andere redenen, dat de uitgebreide opvatting van art. 14 onaannemelijk is; want vooreerst, wanneer we vragen naar de beteekenis eener juridische uitdrukking, zullen we toch in de eerste plaats wel licht moeten zoeken in dat gedeelte der wetgeving, waar die uitdrukking niet ter loops wordt gebruikt, maar waar ze voorkomt als de naam van een onderwerp, dat daar opzettelijk wordt behandeld, en, wanneer er geene overwegende gronden tegen pleiten, zullen we eene uitdrukking in het eene gedeelte der wetgeving wel op dezelfde wijze moeten opvatten als in een ander gedeelte; maar bo-

1) M. a. w. dat de wetgever gewild heeft, dat voor iederen nieuwen vorm van vennootschap, die niet als gewone overeenkomst is aan te nemen, maar zoogenaamde rechtspersoonlijkheid wil hebben, eene speciale regeling noodig zou zijn; een gevoelen, dat zeer gemakkelijk kon voortvloeien uit de vrees van mogelijke ontduiking der bepalingen omtrent de vennootschappen. Bij den wetgever van 1855 is het aannemen van eene dergelijke vrees zeker zoo vreemd niet.

Uit de mogelijkheid van eene dergelijke opvatting blijkt echter het blijvende gewicht van de vraag, wat de beteekenis van art. 14 der Vereenigingswet is; want bij iedere nieuwe vorm van vennootschap, die ontstaat, zal zij zich voordoen.

vendien, wilde men aan de woorden van art. 14 der vereenigingswet eene wijdere strekking geven, hunne beteekenis zou dan deze worden, dat zij alle vereenigingen omvatten, die uit een door de leden bijeengebracht vermogen voordeel trachten te verkrijgen, om dit onder de leden te verdeelen, d. i. dus, dat zij het geheele genus der vennootschappen omvatten zouden. En die beteekenis kunnen we aan de woorden onmogelijk geven, want de vermelding èn van de vennootschap van koophandel èn van de reederij zou dan geheel overbodig zijn: naast het genus zouden dan toch nog verschillende species zijn opgenoemd; blijkt dus uit het naast elkander noemen van die verschillende vereenigingsvormen duidelijk, dat door het woord *maatschap* niet wordt bedoeld iedere maatschap, dan is het, geloof ik, niet mogelijk er eene andere beteekenis aan te geven dan deze: de in onze wetboeken geregelde maatschap of vennootschap van koophandel [1]). Maar ook al bleef er nog eenigen

---

1) En tot eene onderscheiding tusschen maatschappen, vennootschappen van koophandel en vennootschappen van zeevaart, geeft onze wet volstrekt geen aanleiding. Allerminst zijn we, geloof ik, gerechtigd om, zooals Mr. Borgesius doet, in plaats van de in art. 14 opgenoemde vereenigingssoorten de algemeene uitdrukking *handelsvereeniging* te stellen. 't Is zeer wel mogelijk, dat dit art. tot aan het optreden der coöperatieve vereenigingen alle handelsvereenigingen heeft omvat, maar dit was iets geheel toevalligs, dat uit den feitelijken, maatschap-

twijfel over, men vergete niet, dat we hier te doen hebben met eene uitzonderende bepaling, en dus daardoor reeds tot de engere opvatting worden gedwongen. Twijfelachtige gevallen zullen we toch wel altijd moeten brengen tot het algemeene en niet tot het bijzondere, tot den regel en niet tot de uitzondering. Moeten we dus aannemen, dat in art. 14 worden bedoeld de in onze wetboeken geregelde vennootschappen, dan moeten we nu nagaan of die regeling toepasselijk kan zijn op de coöperatieve vereenigingen.

Vooreerst dan wat betreft de maatschap, volgens art. 1655 B. W. De daar gegeven bepaling is voor de coöperatieve vereenigingen ongeschikt, want, vol-

pelijken toestand, maar volstrekt niet uit de bepalingen der wet, voortvloeide. De wet toch gebruikt de algemeene uitdrukking van handelsvereeniging niet.

Ook in de Mem. van toel. § 4 wordt de niet-vermelding der coöp. vereenigingen, in art 14, besproken en gezegd, dat dit een goeden grond zou kunnen zijn om ze niet door dit artikel te doen beheerschen, waarop dan deze woorden volgen: „ofschoon hiertegen zoude kunnen worden aangevoerd, dat de niet-vermelding der coöperatieve vereenigingen in art. 14 wel alleen zal zijn toeteschrijven aan de weinige bekendheid, ongeveer 20 jaren geleden, althans hier te lande met haar bestaan" enz. Dit verklaart, dunkt mij, volkomen, waarom in 1855 de minister Donker Curtius de coöperatieve vereenigingen niet in zijn ontwerp opnam, niet, waarom in 1878 de minister de Vries, op grond van art. 14, erkenning als rechtspersoon weigerde. Door de gegeven verklaring toch wordt het feit der niet-vermelding niet weggenomen.

gens art. 1655, is maatschap eene overeenkomst, waarbij twee of meer personen zich verbinden om iets in gemeenschap te brengen met het oogmerk om het daaruit ontstaande voordeel met elkander te deelen; de statuten eener coöperatieve vereeniging bevatten, wanneer zij als maatschap zijn te beschouwen, eene dergelijke bepaling, maar tevens, in den regel ten minste, eene andere er naast; dat namelijk voortdurend nieuwe leden tot de overeenkomst kunnen toetreden, tot de gemeenschap kunnen bijdragen en in het verkregen voordeel kunnen deelen. Die bepaling is wel niet in strijd [1])

---

1) Ik kan het Mr. Rombach (N. R. C. van 27 Mei en 2 Juni 1874) niet toegeven, dat de coöperatieve vereeniging reeds *daarom* zou ophouden op overeenkomst te berusten en we daarom dus hoogstens te doen zouden hebben met eene aaneenschakeling van maatschappen, die onze voorstelling te boven gaat; door de toetreding tot eene overeenkomst toch, wordt deze alleen gewijzigd, maar niet opgeheven en door eene andere vervangen; daarom ook blijft, hoe ook gewijzigd, dezelfde overeenkomst voortdurend bestaan, want de vereischten voor de overeenkomst, dus ook voor de maatschap, zijn voortdurend aanwezig.

Wat zijn bezwaar aangaat tegen het behoud der naam *Vennootschap* bij de naamlooze (en dus ook bij de coöperatieve), hiertegen kan, geloof ik, worden aangevoerd, dat men het begrip van vennootschap zeer goed ruimer kan opvatten, en wel als eene Erwerbsgesellschaft, die zich soms vertoont in den vorm der romeinsche societas (zooals de maatschap van ons B. W.), soms in anderen vorm (zooals de naamlooze); niettegenstaande dit verschil in vorm, blijven beide soorten toch eene Erwerbsgesellschaft, en de algemeene regels voor deze gelden dus voor beide soorten.

Tot hetzelfde bezwaar omtrent het gebruik van het woord Vennootschap,

met het begrip der maatschap, maar ze vloeit er evenmin uit voort. De coöperatieve vereeniging heeft dus eene eigenaardigheid, die niet voorkomt bij de maatschap, niet in dat begrip ligt opgesloten; de coöperatieve vereeniging is dus, ook wat haar inhoud betreft, meer dan de maatschap.

Maar zij heeft verder nog eene eigenaardigheid, die met de maatschap bepaald in strijd is.

Bij maatschap kan, volgens art. 1686 B. W., opzegging door één of meer vennooten plaats hebben, wanneer de maatschap voor geenen bepaalden tijd is aangegaan.

Bij de coöperatieve vereeniging komt altijd opzegging van lidmaatschap voor, onverschillig of zij voor bepaalden of onbepaalden tijd is opgericht.

Bij maatschap heeft opzegging, en evenzeer (volgens art. 1683 B. W.) de dood of de curatele van een lid, of diens staat van faillissement of van kennelijk onvermogen, de ontbinding der maatschap ten gevolge.

Bij coöperatieve vereenigingen heeft de dood (indirekt ook het faillissement en de staat van kennelijk onvermogen) en de uitsluiting alleen het einde van het

---

zou bij ons ook aanleiding gevonden hebben Dr. A. Renaud, das Recht der Actiengesellschaft, Leipzig 1868, die toch, op p. 285, verklaart: „Zwischen den Actienzeichnern als solchen besteht keinerlei Rechtsverhältniss."

lidmaatschap, niet de ontbinding der vereeniging ten gevolge.

Bij maatschap wordt alleen in geval van overlijden (volgens art. 1688 B. W.) aan de overblijvenden toegestaan de vennootschap voort te zetten.

Bij de coöperatieve vereenigingen blijft, op welke wijze een lid ook zij uitgetreden, de band tusschen de overige steeds voortbestaan; bij maatschap heeft (volgens art. 1688 § 2), bij voortzetting tusschen de overblijvenden, de erfgenaam van het overleden lid recht op de verdeeling der maatschap, overeenkomstig de gesteldheid, waarin zich die ten tijde van het overlijden bevindt; bij coöperatieve vereenigingen heeft er slechts eene gedeeltelijke ontbinding der gemeenschap plaats, want het uitgetreden lid of zijne erfgenamen verkrijgen wel het aandeel terug, maar verliezen alle aanspraak op het zoo genaamde zelfstandig vermogen der vereeniging, dat eerst bij de ontbinding wordt verdeeld; bij de maatschap kan het beding, waarbij een vennoot met het beheer is belast, gedurende het bestaan der vennootschap niet worden herroepen (art. 1673 B. W.); bij de coöperatieve vereeniging is het bestuur steeds afzetbaar.

Uit dit alles blijkt het verschil tusschen maatschap en coöperatieve vereeniging; de eerste is eene vereeniging van bepaalde individuen; voor de laatste zijn de individuen geheel onverschillig en komen

alleen bepaalde persoonlijke eigenschappen der leden in aanmerking [1]).

Maar met dit onderzoek kunnen we niet volstaan, want we hebben gezien, dat vele coöperatieve vereenigingen tevens handelsvereenigingen zijn, en op deze zullen dus ook de bepalingen omtrent de vennootschappen van koophandel toepasselijk moeten zijn; want al is het waar, dat, door de afzonderlijke behandeling der reederij (die trouwens niet eens als bijzondere soort van maatschap wordt beschouwd), onze wetgever niet alle vennootschappen, die daden van koophandel verrichten, heeft gemaakt tot vennootschappen van koophandel, en evenzeer waar, dat de wetgever nergens verklaart, wat hij onder deze laatste uitdrukking wil verstaan hebben, — die afzonderlijke behandeling der reederij zullen we wel aan hare geheel zelfstandige historische ontwikkeling moeten toeschrijven en, wat het tweede betreft, wel moeten aannemen, dat, wanneer de wet niet iets anders bepaalt, evenals hij, die beroepmatig daden van koophandel verricht, niet alleen koopman

1) Dit onderwerp wordt behandeld in de Mem. v. toel. § 3. Het onderscheid tusschen de Genossenschaft en de Rom. rechtb. Societas wordt onder anderen behandeld door Wilckens t. a. p. p. 5 en vlg., door v. Sicherer t. a. p. p. 32 en vlg. door Parisius t a. p. p. XLI en vlg., en door Schulze-Delitzsch, die Gezetzgebung über die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften, Berlin 1869 p. 5.

kan zijn, maar het ook is, zoo ook eene vennootschap, die beroepmatig daden van koophandel verricht, moet beschouwd worden, niet alleen als eene vereeniging, die eene vennootschap van koophandel *kan*, maar die het *moet* zijn, en dus moet behooren tot één van de drie in onze wet geregelde vennootschappen van koophandel.

Hiertegen levert art. 1660 B. W. geen bezwaar op; daaruit toch blijkt alleen, dat een bedrijf of beroep het onderwerp eener maatschap kan zijn, niet dat, wanneer dit beroep of bedrijf bestaat in het verrichten van daden van koophandel, daarvoor niet nog bijzondere bepalingen gelden [1].

In hoever zijn nu de bepalingen omtrent de vennootschappen van koophandel in overeenstemming met de inrichting der coöperatieve vereeniging? [2]

---

1) Zie over deze vraag de N. R C. van 26 Sept. 1874, tegen Mr. M. Th. Goudsmit in Themis XXXV, derde Verz vijfde jaarg. p. 240.

Met de woorden der N. R. C. „Waar dit, en bij coöperatieve vereenigingen is het *altijd* zoo, eene onderneming of een bedrijf is van koophandel" enz. kan ik mij natuurlijk niet vereenigen.

2) Deze vraag wordt behandeld in de memorie van toel. in § 2; door Mr. Borgesius, Rechtspersoonlijkheid p. 15 en vlg.; voor Duitschland o. a. door v. Sicherer p. 49, door Parisius p. XLIV, door Mascher das Gesetz. p. 53, door Schulze-Delitzch, Entwickelung p. 261, door H. Ziller, das Genossenschaftsgesetz, Wien 1873 p 37, door Rosenthal, die Credit- Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften, Berlin 1871 p. 3, door Dr. W. Auerbach in Zeitschrift fir das gesammte Handelsrecht III. p 16; voor Frank-

Wil eene vennootschap onder firma niet worden beschouwd als algemeen, voor alle handelszaken, als aangegaan voor een onbepaalden tijd en als geenen der vennooten uitsluitend van het recht om voor de firma te teekenen en te handelen, dan moet, volgens art. 29 § 1 Wb. v. Kh., inschrijving en bekendmaking plaats hebben van de akte van oprichting of van een uittreksel er van. Bij eene coöperatieve vereeniging, die als vennootschap onder firma zou willen optreden, zal die formaliteit dus wel altijd in acht moeten worden genomen.

Dat ingeschreven uittreksel, dus a fortiori die akte, zal, volgens art. 26 Wb. v. Kh., o. a. moeten inhouden:

1°. Naam, voornaam, woonplaats en beroep der vennooten onder de firma (§ 1).

2°. Aanwijzing der vennooten, die van de teekening der firma zijn uitgesloten (§ 3).

Het gevolg hiervan is, dat bij iedere verandering in het personeel en bij iedere verandering in het bestuur eene verandering in het uittreksel en in de akte moet gemaakt worden: eene verandering, die zeer zeker derden zal aangaan, en dus, volgens art. 31 § 1, aan de voormelde inschrijving en bekendmaking in de nieuwspapieren is onderworpen, waarvan het verzuim

rijk door J. Simon, le Travail p. 282 en vlg., Valleroux p. 304 en vlg., Des sociétés de coopération et de leur constitution légale, Paris 1865, p. 16.

volgens § 2 ten gevolge heeft, dat de verandering niet tegen derden werkt.

Voor eene coöperatieve vereeniging is het natuurlijk eene onmogelijkheid om deze formaliteiten, die onophoudelijk noodig zouden zijn, na te leven.

Een nieuw bezwaar ontstaat uit de wijze, waarop de vennootschap onder firma te niet gaat. Zijn hier de algemeene regels van art. 1683 B. W. toepasselijk, dan wordt de vennootschap door de uittreding van een enkel lid ontbonden, en al bedongen de overblijvenden nu ook om de firma der ontbonden vennootschap aan te houden, ten opzichte van het uitgetreden lid zou dan toch altijd eene vereffening moeten plaats hebben; hij zou alles moeten ontvangen, waarop hij recht had en dus ook zijn aandeel in het zoogenaamd zelfstandig vermogen der vereeniging; dit aandeel zou aan het faillissement van een uitgetreden lid nooit zijn te onttrekken, en we stuiten hier dus op hetzelfde bezwaar als bij de maatschap; het bestaan van het zelfstandig vermogen zal onder eene vennootschap onder firma nooit zijn te handhaven [1]).

De verplichte naleving der formaliteiten bij iedere verandering in personeel en bestuur der vereeniging

---

1) In Duitschland, en evenzoo door den laatstgenoemden schrijver voor Frankrijk, wordt ook nog gewezen op het verschil in aansprakelijkheid; bij de V. o. f. is ze principaal, bij de Genossenschaft slechts subsidiair.

en de noodzakelijkheid tot gedeeltelijke vereffening bij de uittreding van één persoon, maken dus de inrichting der vennootschap onder firma geheel ongeschikt vòor de coöperatieve vereeniging. Die onvereenigbaarheid is zeer gemakkelijk te verklaren, wanneer we er op letten, dat de vennootschap onder firma geheel op hetzelfde beginsel berust als de gewone maatschap, dat we ook hier te doen hebben met eene vereeniging van bepaalde individuen.

Ditzelfde is niet het geval bij de vennootschap en commandite; de individuen der commanditairen zijn geheel onverschillig, en bepaalde formaliteiten bij oprichting en verandering worden dan ook niet vereischt. Bijna het eenige, wat onze wet omtrent deze vennootschap bepaalt, is (in art. 19 en 20 § 3) het verschil in aansprakelijkheid tusschen de commanditairen en den complementaris, en (in art. 20 § 2) het daarmede in verband staande verschil in rechten tusschen beiden.

De vennoot en commandite mag geen daad van beheer verrichten of in de zaken der vennootschap werkzaam zijn, zelfs niet uit kracht eener volmacht. Bij overtreding dier bepaling is hij (volgens art. 21) wegens alle de schulden en verbintenissen der vennootschap hoofdelijk voor het geheel aansprakelijk. Die beide laatste bepalingen leveren voor de toepassing op de coöperatieve vereenigingen een onoverkomelijk bezwaar op. Vooreerst toch zal de geheele uitsluiting

der commanditairen van alle werkzaamheid in de zaken der vennootschap wel bezwaren opleveren, en ten tweede zal het bestuur nu uitsluitend in de handen van den complementaris moeten zijn; daarbij heeft men slechts de keus om òf één persoon tot bestuurder te benoemen, geheel in strijd met de gewone inrichting der coöperatieve vereeniging, òf om het bestuur aan meerdere personen op te dragen; maar in dit laatste geval vormen de bestuurders te zamen eene vennootschap onder firma en doen zich daarbij dus al de bovengenoemde bezwaren weder op. Of wil men het bestuur niet opdragen aan de complementairen alleen, maar er ook de commanditairen aan laten deelnemen, die dan daardoor hoofdelijk aansprakelijk zouden worden — eene bepaling, die voor vele coöperatieve vereenigingen geen bezwaar zou opleveren — dan zouden we te doen hebben met eene vennootschap, die onder den naam en onder de solidaire aansprakelijkheid der leden handel drijft, maar dan zou zij ook niet langer eene commanditaire vennootschap, maar eene onder firma zijn, die zich dus aan al de straks genoemde formaliteiten zou moeten onderwerpen. Want het zal toch wel niet aangaan, om in de statuten te bepalen, dat de commanditairen wel beperkt aansprakelijk zijn, maar toch het recht hebben om zich met de zaken der vennootschap te bemoeien, waardoor ze dan telkens, in strijd met de

statuten, solidair aansprakelijk zouden worden. Men zal dus òf het bestuur aan één solidair aansprakelijk persoon moeten opdragen, òf we zullen in meerdere of mindere mate stuiten op de formaliteiten, voor de vennootschap onder firma voorgeschreven, en de moeielijkheden, die daaruit voortvloeien.

Ook de inrichting der commanditaire vennootschap stemt dus met die der coöperatieve vereeniging niet overeen [1]).

Geheel hetzelfde antwoord meen ik eindelijk te moeten geven ten opzichte der naamlooze vennootschap. Die meening grond ik op de artikelen 36, 37, 38, 40, 50 en 51 Wb. v. Kh.

In art. 36 toch wordt bepaald, dat tot het oprichten eener naamlooze vennootschap noodig is koninklijke goedkeuring van de akte van oprichting of van een ontwerp er van; volgens art. 37 wordt die goedkeuring geweigerd, wanneer de akte bepalingen inhoudt in strijd met de wet.

Wil er nu in het personeel der vereeniging verandering kunnen komen, dan zal de akte daaromtrent natuurlijk bepalingen moeten inhouden; omdat echter bij de meeste coöperatieve vereenigingen de

1) In Duitschland wordt als bezwaar tegen de Kommandit-Actiengesellschaft nog gewezen op de bepaling der wet, dat de actiën niet kleiner dan 200 th. mogen zijn.

overdracht van lidmaatschap is uitgesloten, is hier alleen de uit- of toetreding van belang; daar echter bij de naamlooze vennootschap ieder vennoot tevens aandeelhouder moet zijn, brengt de uit- of toetreding van leden van zelf vermindering of vermeerdering van kapitaal met zich, en dit is, ten minste als algemeene regel, in strijd met de wet; want art. 41 spreekt van het volle bedrag van een aandeel en duidt dus eene bepaalde grootheid aan; art. 40 zegt, dat het kapitaal in aandeelen wordt verdeeld en bepaalt dus, dat ook het maatschappelijk kapitaal eene bepaalde grootheid is, hetgeen nog wordt bevestigd door artt. 50 en 51, waar wordt gesproken, van het $\frac{1}{5}$ en $\frac{1}{10}$ van het gemeenschappelijk kapitaal. De akte zal derhalve geene bepalingen kunnen bevatten omtrent vermeerdering of vermindering van kapitaal, zonder in strijd te komen met de wet, en zich dus aan eene weigering der koninklijke goedkeuring bloot te stellen. Dat hier van herhaalde verandering der statuten geen sprake kan zijn, spreekt van zelf, wanneer we letten op art. 36 § 2, waar bepaald wordt, dat bij iedere verandering in de statuten gelijke koninklijke goedkeuring wordt vereischt.

Een redmiddel zou men misschien kunnen vinden in art. 50, waar bepaald wordt, dat de koninklijke goedkeuring kan worden verleend, wanneer $\frac{1}{5}$ van het maatschappelijk kapitaal is geplaatst, waarvan

het gevolg is, dat er na dit tijdstip nog vijfmaal zooveel leden bij kunnen komen; maar vooreerst moet dit binnen een bepaalden tijd geschieden, tenzij telkens verlenging van termijn worde verleend, en in de tweede plaats zouden dan de eerste leden te zamen $\frac{1}{2}$ [1]) van het kapitaal moeten storten (volgens art. 51), d. i. dus gemiddeld elk zijn half aandeel, indien ten minste de vereeniging in werking wil kunnen treden.

In het vereischte van vast kapitaal bij de naamlooze vennootschap en van veranderlijk kapitaal bij de coöperatieve vereeniging ligt dus het kenmerkend onderscheid tusschen beide.

Is daarom de coöperatieve vereeniging noch eene maatschap, noch eene vennootschap van koophandel, noch eene onderlinge waarborg-maatschappij, noch eene reederij, dan zal ze ook wel vallen buiten de uitzondering van art. 14, dus binnen het gebied van de wet op het recht van vereeniging en vergadering, tenzij die uitzondering slechts schijn en geen wezen zij en art. 14 slechts eene geheel overbodige bepaling bevat [2]), die reeds van zelf voortvloeit uit den inhoud der vorige artikelen. Dan zijn de coöpe-

---

1) Met deze moeielijkheid had de amsterdamsche kleedermakersvereeniging te kampen, terwijl de drukkerij te Leeuwarden het bezwaar slechts te boven kwam door de medewerking van kapitalisten.

2) Eene meening uitgesproken door Mr. N. Olivier.

ratieve vereenigingen echter niet meer, op grond van art. 14, aan het gebied der Vereenigingswet onttrokken, maar op grond van die vorige artikelen. Laten we deze dus nagaan.

Vooreerst art. 1. »Tot de oprichting eener vereeniging wordt geene machtiging gevorderd."

Oppervlakkig beschouwd, zal men wel geneigd zijn om aan te nemen, dat hieronder ook de coöperatieve vereenigingen zullen vallen. Toch zou men wellicht een bezwaar kunnen opperen.

Iedereen zal wel toegeven, dat art. 1 geldt voor vereenigingen van personen [1]), en nu zou men misschien de vraag kunnen doen, of eene coöperatieve vereeniging wel is eene vereeniging van personen. Indien we hier toch inderdaad met eene vereeniging, en niet slechts met onderling verbonden personen, te doen hebben, is het dan niet veel meer eene vereeniging van goederen of rechten dan eene vereeniging van personen [2])? Moeten we dit laatste begrip niet

---

1) Bekend is de strijd in 1855 gevoerd, of de wetgever zich niet tot de politieke vereenigingen moest beperken, omdat dit de bedoeling zou geweest zijn van den Grondwetgever. Nu noch art. 10 der Grondwet, noch de wet van 1855, hoewel de vraag ter sprake kwam, over deze beperking ook maar met een enkel woord spreekt, zal wel alle twijfel ongeoorloofd zijn.

2) Kuntze, in Goldschmidt's Zeitschrift, für H. R. VI. p. 220 en vlg. beweert, dat de Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaft is eene samen-

beperken tot den toestand, waarbij personen wel door zedelijke betrekkingen, des noods door strafbepalingen versterkt, aan elkander verbonden zijn, maar waarbij, niet van den aanvang af, rechtsbetrekkingen voorkomen?

Hierop meen ik dit antwoord te moeten geven: men kan, dunkt mij, eene vereeniging, waarbij van den aanvang af geene rechtsbetrekkingen voorkomen, betitelen met den naam van zuivere vereeniging van personen, want tot het bestaan van dien toestand worden alleen personen vereischt, maar niets dat zweent naar een vermogen; vinden wij daarentegen een zelfstandig vermogen, zonder dat, tot het bestaan er van, personen vereischt worden, dan kunnen we dien toestand noemen eene zuivere vereeniging van zaken; tusschen die beide soorten in ligt nu de bovenvermelde toestand, tot welks bestaan zoowel personen als zaken of rechten worden vereischt: dien toestand kunnen we beschouwen als den overgang tusschen de zuivere vereeniging van personen en de zuivere vereeniging van zaken, en daarom, in het algemeen [1]) en in het geheel [2]), met evenveel recht tot de eene als tot de andere soort

smelting van eene universitas bonorum en eene conjuncta manus, die op deze universitas een jus in bonis heeft. Zie hiertegen Wilckens t. a. p. p 41.

1) Buiten het gebied van het recht.

2) Zonder te letten op een bepaald geval,

van vereenigingen brengen [1]). In dien overgangstoestand zullen we, naarmate van de verschillende gevallen, nu eens het reëele, dan weder het personeele element sterker op den voorgrond zien treden, zonder dat we eene juiste grenslijn kunnen trekken, waardoor we met volkomen recht het eene geval tot de vereeniging van personen, het andere tot de vereeniging van zaken kunnen brengen.

Maar is dit waar in het algemeen, niet alzoo is het op het gebied van het recht: dit toch gaat uit van het begrip van persoon, en in het recht blijft iedere vereeniging, tot wier bestaan meerdere personen worden vereischt, eene vereeniging van personen; op het gebied van het recht moeten we dus den bovenvermelden overgangstoestand tusschen de zuivere vereeniging van personen en de zuivere vereeniging van zaken altijd brengen tot het begrip van de vereeniging van personen. Het gevolg er van is, dat we in het recht kunnen onderscheiden:

1) Dat de maatschap is een rechtspersoon, die staat tusschen de universitas personarum en de universitas rerum, werd o. a. beweerd door Mr. v. Nierop in zijn opstel, de leer der rechtspersonen toegepast op maatschappen, Nederl. Jaarb voor Rechtsgel. VII. blz 207 en vlg.; en, onder aanvoering van dit argument, werd de rechtspersoonlijkheid der onderlinge waarborgmaatschappij in 1865 bestreden door Mr. Olivier, in de memorie van toelichting tot de aanvullingswet van de Vereenigingswet. Zie Magaz. v. H. R., VIII. p. 107 en vlg.

1°. eene vereeniging van personen, waar naast geene zaken of rechten kunnen voorkomen [1]);

2°. eene vereeniging van personen, waar naast zaken of rechten kunnen, maar niet behoeven, voor te komen;

3°. eene vereeniging van personen, waar naast zaken of rechten *moeten* voorkomen;

4°. eene vereeniging van zaken of rechten, waar naast personen kunnen, maar niet behoeven voor te komen.

Onder n°. 3 valt nu, dunkt mij, de coöperatieve vereeniging en ze staat zelfs vrij dicht aan de grens van n°. 2, omdat het personeele element er zeer sterk op den voorgrond treedt; immers bepaalde persoonlijke eigenschappen zijn vereischte voor het lidmaatschap. Bij de naamlooze vennootschap zou het nog denkbaar zijn, dat ze valt buiten n°. 3 en onder n°. 4, omdat alle aandeelen in ééne hand kunnen vereenigd zijn [2]) en er dan van eene vereeniging van personen moeielijk sprake meer kan zijn, maar bij de coöperatieve vereeniging is iets dergelijks ondenkbaar [3]).

---

1) Waarbij dus personen alleen door zedelijke betrekkingen aan elkander zijn verbonden.

2) Toch is dit zeker een zeer buitengewone toestand.

3) In Duitschland wordt dan ook steeds de Actiengesellschaft, als Kapital- of Vermogensgenossenschaft, gesteld tegenover de Genossenschaft (in engeren zin), als Personal-Genossenschaft.

Afgezien van het denkbeeld eener gewone verbintenis, zullen we dus de coöperatieve vereeniging moeten beschouwen als eene vereeniging van personen, die tot haar bestaan zaken of rechten noodig heeft, en zullen we daarom moeten aannemen, dat zij valt onder art. 1 der wet van 1855, en dus tot haar bestaan als vereeniging geene machtiging wordt vereischt.

De artikelen 2, 3 en 4 kunnen we voorloopig met stilzwijgen voorbijgaan; anders is het echter met artikel 5, want men zou de vraag kunnen doen, of eene vereeniging, die tot haar bestaan zaken of rechten noodig heeft, daardoor niet juist valt buiten art. 5, of dit artikel niet alleen toepasselijk is op den boven, onder n°. 2, genoemden toestand: eene meening, waaruit van zelf de boven besproken overbodigheid van art. 14 zou voortvloeien, omdat daar juist vereenigingen worden genoemd, die vallen onder n°. 3, dus *niet* onder n°. 2 [1]).

---

1) Unger (zur Lehre von den juristischen Personen, Kritische Ueberschau VI. p. 173) verklaart, dat bij die Erwerbsgesellschaften, die het karakter van een rechtspersoon aannemen, dit begrip eerst tot zijne volkomenste ontwikkeling komt, omdat, terwijl de rechtspersoon, in het algemeen, om het vermogen wordt geschapen, deze hier ook uitsluitend voor het vermogen dient, en het vermogen der corporatie niet het middel voor het bereiken van andere doeleinden is, maar juist vermeerderde winst door gemeenschappelijke middelen het doel der personenvereeniging is. Klaarblijkelijk wordt hier dus van het doel der leden gesproken. Wel

Artikel 5 verklaart: »Geene vereeniging, buiten die door de Grondwet of andere wetten ingesteld, treedt als rechtspersoon op, dan na òf door eene wet òf door ons te zijn erkend." Zoolang we nu het begrip van rechtspersoonlijkheid tot het privaatrecht beperken (en onze wet doet dit zeker) komt deze uitdrukking hierop neêr: »Geene vereeniging vertoont zich als zoodanig in het privaatrecht dan na enz." De vereeniging moet er dus zijn en zijn erkend, om zich in het privaatrecht te kunnen vertoonen; eerst de erkende vereeniging kan een vermogen verkrijgen; kon zij toch reeds vóór de erkenning een vermogen hebben,

---

geeft hij (p. 172) toe, dat hierdoor de leden niet geheel als derden tegenover den rechtspersoon staan, maar dit schaadt volstrekt niet, want (zegt hij, p. 173) de betrekkingen tusschen leden en vereeniging vloeien volstrekt niet uit het begrip van den rechtspersoon, maar uit omstandigheden van buiten voort, en wel meer bepaald uit het doel, en dit staat buiten den rechtspersoon, want gepersonificeerd wordt (volgens p. 159) alleen de personenvereeniging Hoe deze nu echter zonder doel kan bestaan, wordt niet verklaard. Het gevolg hiervan is dan echter, dat (op p. 174) wordt verklaard, dat de rechtspersoon de leden niet verdringt, (waardoor we dus in den rechtspersoon tegelijkertijd eene éénheid en eene veelheid moeten zien) en dat de leden slechts tijdelijk enkele vermogensbestanddeelen aan den rechtspersoon, d. i. dus de personenvereeniging, vervreemden. Niettegenstaande deze vervreemding, wordt echter (p. 179) gezegd, dat de leden ook tijdens het bestaan van den rechtspersoon quodammodo domini zijn. Bij de Actiengesellschaft wordt eindelijk (op p. 187) van een vorderingsrecht voor een aandeel in de winst gesproken, maar niet verklaard hoe dit vorderingsrecht ontstaat.

dan was die geheele erkenning overbodig; kreeg zij tegelijk met die erkenning een vermogen, dan zou de erkenning niet ten gevolge hebben het in het leven treden van een persoon, maar van een persoon, die een vermogen heeft, dus van een persoon èn een vermogen: dan zouden we dus tegelijkertijd te doen hebben met een zedelijk lichaam en eene stichting. Wil eene vereeniging dus optreden als een rechtspersoon, dan moet zij, al is het ook maar een enkel oogenblik, kunnen gedacht worden zonder vermogen. Is dit nu mogelijk bij de coöperatieve vereeniging?

Hetgeen door de coöperatieve vereeniging wordt verkregen, zal men 1°. kunnen beschouwen als den gemeenschappelijken eigendom der leden; dan is er natuurlijk van rechtspersoonlijkheid geen sprake, want juist om dat vermogen moest de rechtspersoon geschapen worden, óf 2°. als te gelijkertijd te zijn de gemeenschap der leden en het vermogen van den rechtspersoon; in werkelijkheid is dit, geloof ik, onmogelijk; we zouden deze beschouwing dus alleen kunnen volhouden in strijd met de werkelijkheid, door te fingeeren, dat een gefingeerd persoon een vermogen heeft, dat in werkelijkheid aan anderen toekomt, door dus een persoon te fingeeren, om daardoor te kunnen fingeeren, dat deze een vermogen heeft, door dus eene fiktie te maken, waaraan we niet genoeg hebben, omdat ook een gefingeerd persoon niet

het vermogen van een ander kan hebben. Eene dergelijke opvatting geeft, geloof ik, tot de schromelijkste verwarring aanleiding [1]); niet alleen toch dat daarbij dezelfde zaak nu eens den een, dan weêr den ander tot eigenaar zal hebben, maar dit is zelfs het geval tegenover denzelfden persoon. Iemand zal daardoor nu eens tegenover eene zaak optreden als medeëigenaar, en dan weêr als derde tegenover het vermogen van een rechtspersoon; zoo zullen b. v. de goederen in een winkel de gemeenschappelijke eigendom der leden zijn; maar, zoodra een lid die goederen koopt, of op andere wijze als derde optreedt, verandert die gemeenschap plotseling in den eigendom van een rechtspersoon.

Tot eene dergelijke Janus-opvatting van eene vereeniging als éénheid naar buiten en veelheid naar binnen, van een zelfde vermogen, dat tegelijkertijd voor het geheel aan verschillende personen toebehoort, aan den rechtspersoon en aan verschillende natuurlijke personen te zamen, of, dat in werkelijkheid slechts aan

---

1) Zoo verklaart ook v. Sicherer, t. a. p. p. 119: „Demnach geht es nicht an, die einzelnen Mitglieder auch nur nach ihren Verhaltnisse unter einander als Subjekte der einzelnen im Gesellschaftsvermögen enthaltenen Rechte, als Miteigenthümer der Gesellschaftssachen, als Mitgläubiger der Gesellschaftsforderungen zu betrachten." Uit eene dergelijke beschouwing, verklaart hij eenige regels verder: „musste eine vollständige Verwirrung entstehen."

één van beiden behoort, en slechts wordt gefingeerd ook nog aan een ander te behooren, geeft, dunkt mij, art. 5 geen recht; het spreekt van eene vereeniging, die als rechtspersoon optreedt, niet van een vermogen, dat gefingeerd wordt aan een rechtspersoon toe te behooren.

Eindelijk kunnen wij 3°. het vermogen der vereeniging beschouwen als het vermogen van den rechtspersoon; dan is het echter ook geheel aan den invloed der leden onttrokken, tenzij er tusschen deze en den rechtspersoon betrekkingen bestaan. Alleen in dit geval zal het dus mogelijk zijn de rechtspersoonlijkheid der coöperatieve vereeniging aan te nemen, omdat de leden altijd invloed op het vermogen uitoefenen. Welke zijn nu echter de betrekkingen tusschen de leden en den rechtspersoon? Moeten we deze beschouwen als vermogensrechtelijke betrekkingen, dan hebben we slechts de keus om ze te doen ontstaan òf eerst na het in het leven treden van den rechtspersoon — maar dit is onmogelijk, omdat ze voorkomen in de statuten, die voorwaarden zijn voor het ontstaan van den rechtspersoon — òf te gelijk met den rechtspersoon — maar ook dit is onmogelijk, want de rechtspersoon zou dan van den eersten oogenblik af aan een vermogen hebben, hetgeen we gezien hebben, dat in strijd is met het begrip van een rechtspersoon [1]).

---

1) Daarom kan ik met Wilckens (t. a. p p. 23), in het recht der leden

We kunnen ook niet aannemen, dat het betrekkingen der leden onderling zijn: dit zou ons niet baten, omdat de leden daardoor nooit invloed zouden kunnen uitoefenen op het vermogen der vereeniging; evenmin, dat betrekkingen der leden van zelf ook betrekkingen zijn der vereeniging; dit zou wel logisch uit het begrip van vereeniging voortvloeien, maar in werkelijkheid hebben we hier niet te doen met eene vereeniging; deze is slechts gefingeerd [1]). Overtuigend

op winstuitkeering, geen argument zien voor de rechtspersoonlijkheid der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaft; immers, dat hier de leden tegenover de vereeniging en niet tegenover elkander staan, moet juist worden bewezen.

1) In werkelijkheid bestaat er slechts eene verbintenis van personen. Eene vereeniging toch, die een zelfstandig bestaan heeft tegenover hare leden, is eene contradictio in terminis. In werkelijkheid worden de personen slechts in bepaalde opzichten vereenigd, d. i. verbonden; deze verbintenis kan slechts gefingeerd worden eene vereeniging te zijn, door zich het bestaan der individuen, buiten de vereeniging, weg te denken. Het gevolg hiervan is, dat de persoon, die bij eene vereeniging voorkomt, de rechtspersoon, nooit een werkelijk bestaand (zij het dan onlichamelijk) persoon, maar slechts een gefingeerd persoon kan zijn. Een werkelijk persoon zou het alleen dan kunnen zijn, wanneer de persoonlijkheid iets deelbaars was.

Het in werkelijkheid niet bestaan van eene vereeniging heeft gewichtige gevolgen voor de geheele terminologie; alle gevolgtrekkingen toch, die men nu maakt uit het begrip eener vereeniging, worden daardoor onjuist. Zoo zal het in het algemeen geheel op hetzelfde neêrkomen, of men spreekt van de betrekkingen tusschen de leden van een lichaam onderling, of van

blijkt dit hieruit, dat we anders tot de ongerijmde gevolgtrekking zouden moeten komen, dat in eene éénheid werd bijeengebracht, in eene éénheid werd verdeeld.

Rechtspersoonlijkheid zullen we dus alleen kunnen aannemen, wanneer de statutaire betrekkingen tusschen de leden en de vereeniging geene vermogensrechtelijke betrekkingen zijn, m. a. w. wanneer ze staan buiten het privaatrecht. Omdat nu echter door deze betrekkingen de vereeniging eerst ontstaat, zal dan ook de rechtspersoon buiten dat gebied in het leven moeten treden. Is dit met het begrip van den rechtspersoon in strijd? Ik geloof het niet, en meen integendeel, dat het juist uit het begrip van den rechtspersoon voortvloeit. Moeten we toch aannemen, dat er geene rechten kunnen bestaan, zonder subjekt, dat fikties niet in staat zijn om de werkelijkheid te verklaren [1]) en dat er in werkelijkheid geen subjekten bestaan buiten den mensch [2]), dan moet ook de

---

de betrekkingen van de leden en een lichaam. Bij de vereeniging van personen is dit daarentegen niet het geval; hetgeen men bedoelt door de uitdrukking *leden*, zijn juist de individuen, voorzoover zij de vereeniging niet vormen; streng genomen zou men daar juist de uitdrukking van leden niet moeten gebruiken en deze alleen daar bezigen, waar de personen als organen der vereeniging optreden.

1) Zie E. Zitelmann, Begriff und Wesen der sogenannten juristischen Personen, Leipzig 1873 p. 17.

2) Het tegendeel wordt bij ons o. a. geleerd door Mr. G. Diephuis,

mensch het subjekt zijn van alle rechten [1]). Daarom is het echter niet noodig, dat alle rechten van den mensch tot zijn vermogen behooren; dit is vooreerst niet het geval met zijne staatkundige rechten, maar ook niet met zijn recht van lidmaatschap [2]). Dat recht van lidmaatschap heeft nu dit eigenaardige, dat het een dergelijk recht ook bij anderen onderstelt, dat het een onderling verbonden zijn van verschillende personen noodzakelijk maakt; aan dit recht kunnen allerlei gevolgen verbonden zijn; welke, hangt geheel van den aard van het lidmaatschap af. Zoo kan het voorkomen, dat de leden, in hunne onderlinge gebondenheid, in betrekking komen tot bepaalde personen of bepaalde zaken, en in dit geval kan het van praktisch belang zijn om aan te nemen, in strijd met de

---

het Nederl. Burgerlijk Regt, Groningen 1870, I. p. 375, en Mr. G. van Tienhoven, Beschouwingen over rechtspersoonlijkheid, Utrecht 1866. p. 5.

Zitelmann t. a. p. p. 113, wil daarentegen ook onlichamelijke personen aannemen. Giercke (t. a. p. II. p. 887) spreekt van een niet gefingeerd, maar werkelijk bestaand, hoewel niet zinnelijk waarneembaar, persoon. Beiden verklaren dit als eene in de veelheid levende éénheid.

1) Ihering, Geist des römischen Rechts, Leipzig 1865 III. p. 331. „Nein, nicht die juristische Person als solche, sondern die einzelnen „Mitglieder, sind die wahren Rechtssubjekte."

2) Zoo zegt Giercke t. a. p. p. 874: „Es vollzieht sich sonach in Bezug auf jede Genossenschaft im kleinen dasselbe, was sich im Grossen als die Trennung der Privatrechtspersönlichkeit und der Staatsbürgerlichen Persönlichkeit darstellt."

werkelijkheid, dus te fingeeren, dat de persoonlijkheid van de subjekten van het recht van lidmaatschap splitsbaar is [1]): dus te fingeeren, dat de leden niet alleen onderling verbonden zijn, d. i. gebonden in bepaalde wilsuitingen, maar, voorzoover zij gebonden zijn, eene vereeniging vormen, dus gebonden zijn in al hunne wilsuitingen. Dan ontstaat er eene vereeniging van personen, waardoor een nieuwe persoon in het leven treedt, aan wien die betrekkingen met bepaalde personen of zaken (d. i. een vermogen) kunnen worden toegeschreven.

Vreemd is het echter niet, dat het recht van lidmaatschap, of de gevolgen er van, invloed uitoefenen op de overige rechten van den persoon [2]), omdat alle een zelfde individu tot subjekt hebben; hoe groot die invloed is, hangt, even als de gevolgen van het recht, slechts van den aard van het lidmaatschap af. Wanneer we nu door fiktie, in

---

1) Giercke t. a. p. p. 869 verklaart: „Die Zusammensetzung der deutschen Genossenschaft beruhte stets auf der Herstellung eines organischen Körpers aus den verfassungsmässig von den verbundenen Individualitäten abgetrennten Elementen." Zoolang we nu de persoonlijkheid als eene éénheid, dus als iets ondeelbaars, beschouwen, zal voor eene dergelijke Abtrennung wel altijd eene fictie noodig zijn.

2) Zoo verklaart dan ook Giercke t. a. p. p. 905, dat, omdat we te doen hebben met eene in de veelheid levende éénheid, tusschen éénheid en veelheid allerlei betrekkingen blijven bestaan.

plaats van de onderling verbonden leden, een rechtspersoon stellen, is het ook niet vreemd, dat deze invloed uitoefent op de rechten der leden, en er dus betrekkingen tusschen leden en vereeniging voorkomen, die niet met ieder derde kunnen bestaan; die mogelijkheid is niet in strijd met het begrip van den rechtspersoon, want met dezen worden niet die betrekkingen zelve, maar slechts de mogelijkheid voor haar ontstaan geboren; die betrekkingen toch berusten niet op eene, van den aanvang af aanwezige, overeenkomst tusschen leden en vereeniging, maar ze zijn een uitvloeisel van het recht van lidmaatschap, dat zich eerst bij den bestaanden rechtspersoon openbaart, in den vorm van rechten en verplichtingen, die uit de wet geboren zijn.

Dat ook onze wet die leer aanneemt, blijkt, dunkt mij, uit het volgende: art. 5 spreekt van het optreden eener vereeniging als rechtspersoon; art. 10 § 2 verklaart, dat de rechter, de vervallenverklaring (nl. van de rechtspersoonlijkheid) uitsprekende, aan de vereeniging, niettegenstaande hooger beroep of cassatie, de bevoegdheid tot het plegen van burgerlijke handelingen bij voorraad kan ontzeggen; art. 12 bepaalt, dat eene vereeniging, niet als rechtspersoon erkend, als zoodanig geene burgerlijke handelingen kan aangaan; 't is dus duidelijk, dat onze wet de rechtspersoonlijkheid met het oog op het privaatrecht

beschouwt, en 't is even duidelijk, dat zij het ontstaan van den rechtspersoon buiten het privaatrecht stelt.

Door die twee omstandigheden wordt het, geloof ik, mogelijk, de coöperatieve vereeniging, ook volgens ons positieve recht, als rechtspersoon te beschouwen; want de vereeniging, die buiten het privaatrecht ontstaat, kan zich nu in het privaatrecht als bestaande, d. i. als éénheid, d. i. als rechtspersoon, vertoonen [1]). Tengevolge toch van het ontstaan van den rechtpersoon buiten het privaatrecht, ontstaat ook alles, wat met hem geboren wordt, buiten dat gebied, dus ook alle rechten en verplichtingen der leden, en deze zijn dus op zich zelf nooit vermogensrechtelijke betrekkingen. Buiten het privaatrecht ont-

---

1) De Mem. van toelichting tot het nederlandsch ontwerp voert als argument tegen de rechtspersoonlijkheid der coöperatieve vereenigingen (in § 1) aan, dat de winst of het voordeel bij de laatste wordt verkregen ten behoeve van de leden, niet ten behoeve van de vereeniging, en dat, indien men al tot op zekere hoogte zou kunnen spreken van winst, behaald ten behoeve der vereeniging, dat slechts middel is tot het behalen van winst voor de leden. Deze redeneering is mij niet recht duidelijk; hoe kan eene vereeniging, die geen rechtspersoon is, ook slechts als middel tot eenig doel, winst behalen? Zonder erkenning als rechtpersoon is dan ook, geloof ik, het bestaan van het reservefonds niet gehandhaafd. Maar is verder bij het zedelijk lichaam wel het *verkrijgen* van winst voor de juridische éénheid doel, en niet veelmeer het *gebruiken* voor die éénheid? Is het verkrijgen van winst niet altijd slechts *middel* om ze te kunnen gebruiken?

staat dus een rechtspersoon en een lidmaatschap, die zich eerst als bestaande in het privaatrecht vertoonen, zoodat tusschen den bestaanden rechtspersoon en den drager van het bestaande lidmaatschap eerst nu privaatrechtelijke, meer speciaal vermogensrechtelijke, betrekkingen ontstaan kunnen.

Indien nu èn de rechtspersoon èn het lidmaatschap ontstaan buiten het privaatrecht, en ze ontstaan toch binnen het gebied van het recht, dan moeten ze dus in het recht buiten het privaatrecht, d. i. in het publieke recht, ontstaan. Dit geschiedt daarom echter nog niet in het staatsrecht in engeren zin, maar in het buiten het privaatrecht staande vereenigingsrecht, dat als een deel van het publiek recht is te beschouwen, omdat de vereeniging een objektief bestaan wil hebben.

Het gevolg hiervan is dan echter, dat het doel van den rechtspersoon geen privaatrechtelijk, maar een publiekrechtelijk, d. i. een aan het privaatrecht vreemd doel is [1]), waarin geene verandering wordt gebracht,

---

1) Dit is, geloof ik, vereischte voor ieder zedelijk lichaam. Een persoon is toch onmogelijk aan te nemen, zoolang zijn wil zich niet openbaart, en die wil kan zich niet openbaren, zonder zich te richten op een bepaald doel. Voor het privaatrecht is nu alleen dan een persoon aan te nemen, wanneer die wil zich openbaart tegenover bepaalde personen of zaken, m. a. w. wanneer de persoon een vermogen wil hebben; maar dit is niet aan te nemen, zoolang er niet een doel is, waartoe dit vermogen

al ontstaan er ook betrekkingen met bepaalde personen of goederen.

De betrekkingen, aan het lidmaatschap verbonden, zijn dus geene privaatrechtelijke, maar publiekrechtelijke betrekkingen, waarom de leden ook rechten en verplichtingen kunnen hebben tegenover den rechtspersoon, al ontstaat daardoor ook eerst de vereeniging; de Staat toch maakt ze eerst tot rechten en verplichtingen tegenover den rechtspersoon, wanneer deze reeds bestaat. Er wordt dus niet in de éénheid bijeengebracht, in de éénheid verdeeld, want, omdat het lidmaatschap buiten het privaatrecht staat, vertoonen de leden zich daar geheel als derden, brengt eene veelheid dus bijeen [1]) en wordt onder eene

---

wordt gebruikt. Wat dat doel is, hangt geheel van de natuur van den persoon af.

1) Kon een zedelijk lichaam alleen daar worden aangenomen, waar het recht van lidmaatschap volstrekt geen invloed uitoefende op de overige rechten van den persoon, dan moest het ontstaan van een zedelijk lichaam niet alleen daar worden ontkend, waar de leden volgens de statuten aanspraak hebben op winst, maar ook, waar ze volgens de statuten tot het vermogen moeten bijdragen.

Is toch voor het bestaan van een zedelijk lichaam noodig eene vereeniging van personen, d. i. personen, door een gemeenschappelijk doel verbonden, dan zou men met evenveel recht in het eerste geval kunnen beweren, dat het doel ontbrak, als in het tweede, dat de personen ontbraken. Moeten toch de leden geheel als derden tegenover de vereeniging staan, dan kunnen zij zich ook eerst tegenover de bestaande vereeniging

veelheid verdeeld. Voor het privaatrecht is dus de vereeniging niet, van den eersten oogenblik af, aan de leden verbonden en deze aan haar, maar de Staat verbindt den bestaanden rechtspersoon en de bestaande leden aan elkander; over en weder kunnen zij zich als privaatpersonen dus onafhankelijk denken, totdat van die rechten gebruik kan worden gemaakt, tot nakoming dier verplichtingen kan worden gedwongen. De betrekkingen aan het lidmaatschap verbonden zijn dus vorderingsrechten, niet uit overeenkomst, maar uit de wet, d i. uit de wet alleen, zonder noodzakelijke medewerking van het individu, geboren.

Is echter die voorstelling niet in strijd met de werkelijkheid? Ontstaan alle coöperatieve vereenigingen niet uit eene overeenkomst der leden, dus in het privaatrecht [1])? Wordt, wanneer de Staat aan zulk eene

verbinden, en dus nooit door middel van de statuten, waardoor de vereeniging eerst ontstaat.

1) Die meening wordt verdedigd door v. Sicherer t. a. p., p. 160. Hetgeen, waarop de Genossenschaft berust, is eene overeenkomst, niet alleen vóór de inschrijving (waardoor de rechtspersoonlijkheid eerst ontstaat), maar ook na dien tijd. Toch zegt hij, dat door de inschrijving, die „rechtsbegründende Wirkung" heeft, hierin verandering wordt gebracht. Nu toch ontstaat er eene rechtsbetrekking tusschen de leden en de vereeniging, die bijna geheel de bestaande betrekking tusschen de leden onderling vervangt. Dat de Genossenschaft zou berusten op eene scheppende daad (zooals voor de Actiengesellschaft wordt aangenomen door Dr. A. Renaud t. a p., p. 286) bestrijdt hij uitdrukkelijk; eene dergelijke schep-

vereeniging rechtspersoonlijkheid verleent, niet de vereeniging eerst door den Staat geschapen, maar aan de vereeniging slechts iets toegevoegd? Ik geloof het niet. De rechtspersoonlijkheid is niet iets, dat boven de vereeniging staat, zonder verband er mede; de rechtspersoonlijkheid neemt de vereeniging in zich op. Het is slechts een andere naam voor de vereeniging, de rechtsnaam voor het privaatsrecht; wanneer we dus van den rechtspersoon spreken, kunnen we juridisch niet te gelijk meer spreken van de vereeniging, niet te gelijk meer van betrekkingen tusschen de leden, of we moesten weer terugkeeren tot de bovenbesproken dubbele opvatting, waarbij wij de coöperatieve vereeniging beschouwen als éénheid naar buiten en veelheid

---

pende daad, in objektieven zin, zou slechts het uitvloeisel kunnen zijn der autonomie, en deze kan eerst voorkomen bij de bestaande, niet bij de ontstaande, vereeniging. Als antwoord kan hierop, dunkt mij, dienen, hetgeen Giercke (t. a. p. I. p. 1020) beweert van de Actiengesellschaft, dat zij een uitvloeisel is van de burgerlijke autonomie. Deze zal dan echter door den Staat moeten zijn toegelaten, in den vorm van het vereenigingsrecht. Hoe de meening van v. Sicherer is te rijmen met zijne bewering, dat we geen onderscheid moeten maken tusschen den inwendigen en uitwendigen toestand der vereeniging, en hoe het is vol te houden, dat, terwijl de inschrijving rechtsbegrundende Wirkung heeft, de Genossenschaft toch op overeenkomst blijft berusten, is mij niet recht duidelijk.

't Is, dunkt mij, nooit te ontkennen, dat mijne bedoeling eene andere is, al naarmate ik tegenover een bepaald persoon wil optreden of, met een bepaald persoon verbonden, wil optreden tegenover het geheele publiek,

naar binnen, met al de daaraan verbonden gevolgen; dan verliezen wij echter alle éénheid van beschouwing, maar daarmede ook alle raison d'être voor den rechtspersoon. Oneindig eenvoudiger is het, dunkt mij, om aan te nemen, dat aan de vereeniging geene rechtspersoonlijkheid wordt verleend, dus toegevoegd, maar dat de vereeniging als rechtspersoon wordt erkend, dus in een rechtspersoon veranderd; alle betrekkingen der leden worden, tengevolge van de erkenning door den Staat, veranderd in een recht van lidmaatschap, en de aan de leden toebehoorende gemeenschap gaat over in het vermogen van den rechtspersoon.

Maar bovendien is het volstrekt niet noodig, dat aan het ontstaan van den rechtspersoon reeds een juridisch bestaan van de vereeniging voorafga. Er zal wel altijd zijn eene afspraak tusschen de leden; maar die afspraak behoeft volstrekt geene juridische overeenkomst te zijn. 't Is zeer wel denkbaar, dat de leden eerst juridisch met elkander in betrekking komen, op het oogenblik, dat de rechtspersoon ontstaat. 't Is dus niet noodig, dat aan het ontstaan van den rechtspersoon een privaatrechtelijk bestaan der vereeniging (n. l. eene overeenkomst en eene gemeenschap) voorafga, en, waar dit wel het geval is, wordt door de geboorte van den rechtspersoon dat privaatrechtelijk bestaan opgeheven en in het bestaan van den rechtspersoon veranderd.

Door deze beschouwing wordt het, geloof ik, mogelijk, de rechtspersoonlijkheid ook der coöperatieve vereeniging te doen ontstaan buiten het privaatrecht: d. i. haar in het privaatrecht voor eene vereeniging, voor eene éénheid, te houden, omdat een eigen niet-privaatrechtelijk doel bestaat, dat de leden te zamenhoudt. Vraagt men nu, wat dat eigen doel der coöperatieve vereeniging is, dan meen ik daarop te moeten antwoorden: beweldadiging der leden; door den Staat met een weldadig doel geschapen, wil de vereeniging, van den eersten oogenblik af aan, hare leden, die zich, in het privaatrecht, geheel als derden vertoonen, beweldadigen.

Maar dat eigen doel was dan ook noodig, om rechtspersoonlijkheid der coöperatieve vereenigingen te kunnen aannemen. De bewering toch, dat de coöperatieve vereeniging onmogelijk eene gewone uit overeenkomst ontstane verbintenis zijn kan, is zeker, vooral wanneer men let op het zoogenaamd zelfstandig vermogen der vereeniging, volkomen waar; doch zij levert slechts een argument op *tegen* de beschouwing als gewone verbintenis, niet *voor* de beschouwing als rechtspersoon; a priori is het toch niet te zeggen, dat er niet nog een derde instituut zou kunnen bestaan. Evenmin kan men zich, voor de rechtspersoonlijkheid der coöperatieve vereeniging, beroepen op de algemeene uitdrukking van art. 5 der

Vereenigingswet, waar geheel in het algemeen van vereenigingen wordt gesproken, want de vraag, waar het hier op aankomt, is juist deze; of de coöperatieve vereeniging wel eene vereeniging is, zooals die noodzakelijk in art. 5 *moet* bedoeld zijn; immers ook de gewone maatschap wordt in die wet eene vereeniging genoemd, en toch zal men deze moeielijk als rechtspersoon kunnen beschouwen, omdat zij zich in het privaatrecht niet als eene éénheid vertoont.

Kan echter een dergelijk weldadig doel wel worden aangenomen? Moet toch de rechtspersoonlijkheid ontstaan door medewerking van den Staat (de wijze, waarop die medewerking moet plaats hebben, laat ik hier geheel in het midden); wordt dus vereischt de medewerking van den vertegenwoordiger van het algemeen belang, dan is het ook eene absolute noodzakelijkheid, dat het leven van dien persoon is in het algemeen belang, immers daartegen niet strijdt; en deze uitdrukkingen zijn hier synoniem, omdat we met het *algemeen* belang te maken hebben, want dat het leven van den persoon in het geheel geen invloed zou uitoefenen, is ondenkbaar. Vertoonen zich hier nu, tegen het aannemen van het algemeen belang der coöperatieve vereeniging, niet geheel dezelfde bezwaren als tegen het verleenen van publiek krediet, nl. dat het doel der coöperatieve vereeniging niet van publiek belang is? En men kan zich niet

beroepen op de vennootschappen van koophandel, want de toestand is niet geheel dezelfde; men zou wellicht kunnen beweren, dat ook daar de vereeniging slechts is in het belang der leden, en dat de toelating door den Staat alleen daaruit is te verklaren, dat de beoordeelaars van het publiek belang tevens waren leden der vennootschappen, en dus, zoo als licht begrijpelijk is, hun privaat belang met het publiek belang verwarden; maar deze opvatting is, iedereen zal het toegeven, niet volkomen juist, want de leden der vennootschappen bevorderden, door hun eigen belang te behartigen, tevens het algemeen belang. De vennootschappen van koophandel konden door den Staat erkend worden, niet omdat haar doel, beweldadiging der leden, van publiek nut was, maar het middel, dat ze daartoe bezigden: het drijven van handel; doch bij de coöperatieve vereenigingen is de toestand eene andere en juist daarin komt haar eigenaardig karakter te voorschijn. Bij haar is niet alleen het doel, maar ook het middel niet van publiek nut. Zij toch willen niet, ten minste niet in de eerste plaats, handel drijven, maar juist een tak van handel overbodig maken. De coöperatieve vereeniging is daarom niet alleen niet in het publiek belang, maar zelfs in het nadeel van bepaalde personen. Hoe is hiermede nu te rijmen de uitspraak van den Staat, dat ze wel zijn van publiek belang: eene verklaring, die noodzakelijk

opgesloten ligt in de erkenning als rechtspersoon? Die tegenstrijdigheid wordt, dunkt mij, opgelost, wanneer we bedenken, dat de Staat ook soms is in het onmiddellijk belang van enkele individuen: eene waarheid, die de Staat niet kan ontkennen, zoolang hij zich met armenzorg bezig houdt; want ook deze taak neemt hij op zich. niet omdat het algemeen er onmiddellijk door wordt bevoordeeld, maar omdat er een nadeel door wordt voorkomen. Zoolang de Staat eene dergelijke beweldadiging ten koste van anderen uitoefent, kan hij onmogelijk *op dien grond alleen* hetzelfde recht aan de individuen ontzeggen; hij zal alleen de wijze van weldadigheid, maar nooit de weldadigheid zelve kunnen afkeuren; hij zal de rechtspersoonlijkheid alleen kunnen weigeren, omdat hij *deze* beweldadiging niet goedkeurt, niet omdat het doel beweldadiging is.

Natuurlijk is de vraag omtrent het verschaffen van publiek krediet hiermede nog volstrekt niet uitgemaakt: dit is slechts mogelijk, maar volstrekt niet noodzakelijk; men zal alleen, zoodra de coöperatieve vereenigingen eenmaal zijn erkend als rechtspersonen, de kredietverschaffing niet meer kunnen weigeren, omdat zij geene inrichtingen zijn van publiek nut, maar omdat het publiek nut niet zóó groot is, dat kredietverschaffing er door wordt gerechtvaardigd. Dit onderzoek naar het publiek nut der coöperatieve

vereenigingen was noodzakelijk met het oog op art. 3 : 3 en art. 7 der Vereenigingswet, waar bepaald wordt, dat eene vereeniging verboden is, die stoornis aanbrengt in de uitoefening der rechten van wie het ook zij, en dat erkenning als rechtspersoon zal geweigerd worde op gronden, ontleend aan het algemeen belang. Nu brengt, op zich zelf, iedere rechtspersoon stoornis aan in de persoonlijkheid van anderen, omdat hij voor zich een vermogen wil hebben en dat dus wil onttrekken aan anderen; de coöperatieve vereeniging wil verder een tak van handel overbodig maken en dus ook dezen storen in zijn bestaan. Heeft zij daardoor niet ten doel om anderen te storen in de uitoefening van hun recht van persoonlijkheid? Dit zullen we alleen dan kunnen ontkennen, wanneer het bestaan der coöperatieve vereeniging is in het algemeen belang, omdat de persoonlijkheid der individuen alleen in zoover door den Staat wordt erkend, als zij niet strijdt met het algemeen belang, en in de uitoefening van het recht van persoonlijkheid dus nooit stoornis kan worden veroorzaakt door iets dat is in het algemeen belang.

Is dus, wat haar algemeen karakter betreft, de coöperatieve vereeniging niet onttrokken aan art. 5, omdat we haar in het privaatrecht als eene zelfstan-

dige éénheid, ook tegenover hare leden, kunnen beschouwen, 't zou nog mogelijk zijn, dat dit het geval was om hare bijzondere inrichting.

De bezwaren, dat de vereeniging winst ten doel heeft voor de leden en dat zij zich dikwijls in hare werkzaamheid tot de leden beperkt [1]), zijn vervallen, maar er zouden zich wellicht nog andere bezwaren kunnen voordoen.

Dat het recht der leden, om het vermogen, bij de ontbinding der vereeniging, te verdeelen, ons hier niet in den weg staat, is duidelijk, wanneer we letten op de bepaling van art. 1702 B. W. waar geheel hetzelfde recht wordt toegekend aan de leden van een zedelijk lichaam. 't Is, dunkt mij, te beschouwen als een wettelijk erfrecht.

Evenmin is het recht der leden om de vereeniging te ontbinden een bezwaar; die ontbinding heeft plaats volgens de statuten, zooals het ook wordt bepaald in art. 1700 B. W.; 't zijn hier geen derden, die de vereeniging dooden, maar deze sterft geheel haar natuurlijken dood. Van den aanvang af, is het de wil der vereeniging geweest, om te leven zoolang de leden het goedkeurden. Een bezwaar van meer

1) Dit waren twee van de vier gronden, die door den Min. de Vries werden aangevoerd als redenen van weigering om de kredietvereeniging te Amerongen als rechtspersoon te erkennen.

gewicht is gelegen in het recht, dat de leden hebben, om, bij hunne uittreding, ook tijdens het voortbestaan der vereeniging, hun aandeel op te vorderen: een recht, dat dikwijls in de statuten wordt uitgedrukt door te zeggen, dat de leden eigenaars blijven van hun aandeel [1]).

Ik geloof, dat we die uitdrukking als minder juist moeten beschouwen [2]), en liever moeten spreken van een aandeel, dat in het vermogen der leden blijft, (of liever zal komen); dat we het aandeel dus moeten beschouwen als eene onlichamelijke zaak, en als inhoud er van moeten aannemen, het door den Staat aan de leden verleende vorderingsrecht: want de zaken (het geld) kunnen onmogelijk het eigendom der leden blijven.

We zullen toch wel moeten aannemen, òf dat de vereeniging in het geheel geen vermogen heeft en er dus ook geen reservefonds bestaat, dat alles gemeen is tusschen de leden, òf dat de vereeniging een eigen zelfstandig vermogen heeft, waartoe ook de aandeelen behooren. Doch we kunnen moeielijk

---

1) Zoo zegt ook Mr. de Witt Hamer (Weekbl v. h. R. nº. 3710): „De aandeelen blijven daarentegen het bijzonder eigendom van ieder der leden."

2) Zoo ook Wilckens t. a. p. p. 45, en, voor de Actiengesellschaft, Renaud t. a. p p., 128 en 129. Hierin was het derde bezwaar van den Minister de Vries gelegen.

aannemen, dat het reservefonds en overig zoogenaamd zelfstandig vermogen der vereeniging eene gemeenschap der leden zou zijn, wanneer we er op letten, dat deze, bij hunne uittreding, alle recht er op kunnen verliezen. Wij zullen dus de aandeelen ook wel als den eigendom der vereeniging moeten beschouwen. Om toch naast het vermogen der vereeniging nog eene gemeenschap der leden te laten bestaan, zoodat eene storting in het reservefonds eene vervreemding der gezamenlijke leden aan den rechtspersoon zou zijn, zal wel geen aanbeveling verdienen: geheel onnoodig zouden we dan de éénheid van beschouwing laten varen, om er eene tweeledige voor in de plaats te stellen.

Nog een ander bezwaar heeft men gezien in de hoofdelijke aansprakelijkheid der leden; maar deze is, geloof ik, volstrekt niet met het begrip van den rechtspersoon in strijd [1]); zij vloeit er alleen op zich zelf niet uit voort. In strijd met het begrip van den rechtspersoon zou het zijn, wanneer de coöperative vereeniging niet aansprakelijk was; dat nog anderen het na of naast haar zijn, is volstrekt geen bezwaar. Dat toch de aansprakelijkheid der leden de aansprakelijk-

1) Zoo ook Mr. de Witt Hamer, t. a. p.; hij beschouwt ze als korrealiteit. Ook Wilckens, t. a. p., p. 46, ziet in de hoofdelijke aansprakelijkheid geen bezwaar, indien deze slechts subsidiair is. Hij verklaart de aansprakelijkheid als borgtocht.

heid van de vereeniging niet opheft, ook al wordt deze in de statuten niet uitdrukkelijk vermeld, is duidelijk. De aansprakelijkheid van een persoon voor zijne verbintenissen, is iets, dat zoozeer van zelf spreekt, dat het geene uitdrukkelijke vermelding behoeft [1]). Anders zou het zijn, wanneer het twijfelachtig was, of we hier wel met een rechtpersoon te doen hadden, maar die twijfel wordt geheel opgeheven door de aanvrage om erkenning; we hebben hier dus inderdaad met een ander geval te doen dan bij de gewone maatschap; daar wordt niet alleen niet van aansprakelijkheid der maatschap gesproken, maar is het bovendien ook van buitenaf volstrekt niet gebleken, dat er een rechtspersoon is; daar hebben we te doen met bepalingen van den wetgever, waaruit we zijne bedoeling moeten afleiden, bij de coöperatieve vereeniging met bepalingen der statuten, door de leden vastgesteld, wier bedoeling door de aanvrage om rechtspersoonlijkheid zonneklaar blijkt.

De vraag blijft nu echter nog over, hoe die aansprakelijkheid moet worden verklaard. In Duitschland heeft men haar veelal beschouwd als borgtocht; doch v. Sicherer [2]) merkt, dunkt mij, terecht op, dat men

---

1) Uitdrukkelijk wordt de aansprakelijkheid der vereeniging vermeld in art. 7 n°. 3 van het Nederl. Ontw.

2) t a. p. p. 229. Zoo ook Mr. Goudsmit jr., t. a. p. p. 246.

hierbij te veel heeft gelet op het subsidiaire karakter der aansprakelijkheid (iets dat trouwens bij ons te lande ontbreekt), terwijl van het op zich nemen van de verplichting door de leden niets blijkt. Hij wil daarom, dat het bestuur niet alleen de vereeniging, maar ook de leden, verbindt, dat het bestuur dus zoowel de vereeniging als de leden vertegenwoordigt. Toch bestaat ook hiertegen, dunkt mij, bezwaar. Ik acht het ongeoorloofd om de statutaire bepalingen op eene dergelijke wijze in twee deelen te splitsen; de aansprakelijkheid der leden maakt een deel uit van de oprichting der vereeniging. Zouden we ook hier niet, met de noodige wijziging, het gevoelen van Giercke [1]) moeten aannemen, en de aansprakelijkheid moeten beschouwen als een uitvloeisel van het recht van lidmaatschap, dat zich in ieder konkreet geval vertoont als eene wettelijke verplichting?

Zoo levert, naar het mij voorkomt, ook de bijzondere inrichting der coöperatieve vereeniging geen enkel overwegend bezwaar op, om ze te rangschikken onder de vereenigingen, in art. 5 onzer wet bedoeld; ten minste zoolang we alleen letten op de letter der wet. Is misschien echter de bedoeling van den wetgever met die opvatting in strijd? Ik behoef mij hier niet te beroepen op het beginsel van uitlegging, dat,

---

1) t. a. p. II. p. 923.

waar de letter der wet duidelijk is, de niet uitgedrukte bedoeling van den wetgever geen gezag heeft, want ik geloof, dat het mogelijk is om aan te toonen, dat, voorzoover we de bedoeling van den wetgever uit de geschiedenis kunnen leeren kennen, die bedoeling hier geheel met de bovengehuldigde opvatting overeenstemt.

Ik heb vooreerst beweerd, dat de uitdrukkingen: maatschap en vennootschap van koophandel, in art. 14 der Wet van 1855 dezelfde beteekenis hebben als in onze wetboeken, en

ten tweede, dat art. 14 niet alleen in schijn, maar ook in werkelijkheid, eene uitzondering is, en we dus het woord: vereeniging, in art. 1 en vlg., in uitgebreiden en algemeenen zin moeten opvatten.

Dat deze beide stellingen ook die van den wetgever zijn geweest, blijkt uit het volgende:

Bij de discussie over het ontwerp in de 2e Kamer, verklaarde o. a. de Minister van Justitie [1]).

»Waarom schreven wij die bepaling (van art. 10 Grw.) in de wet? Juist omdat wij oordeelden, dat dit recht (van vereeniging) niet goed bij de bestaande wetten was geregeld; men wilde bevorderlijk zijn aan een goed systeem van assoriatie en men meende, dat de *bestaande wetten* dit niet altijd bevorderden. Zoo-

1) Zie Handelingen 1854/55 p. 553.

lang er geene wet gemaakt is, volgens art. 10 Grw., bestaat echter niet alleen het recht van vereeniging, maar bestaan er ook wetgevende bepalingen omtrent de uitoefening en ook omtrent de beperking van die uitoefening. Welke zijn die wetgevende bepalingen? Verschillende wetten, bijzondere decreten, vroeger genomen door den Keizer der Franschen, omtrent geestelijke vereenigingen, voorts bepalingen van het Strafwetboek op verschillende plaatsen, bepalingen van het B. W. omtrent zedelijke lichamen niet alleen, maar ook omtrent burgerlijke societeiten, en de bepalingen van het Wb. v. Kh. omtrent vennootschappen van onderscheiden aard. De wetten derhalve, die thans vigeeren en het recht van vereeniging betreffen, liggen geëparpilleerd in verschillende wetboeken. De bedoeling van het additioneele artikel van de Grondwet, voorschrijvende, dat, binnen zeker tijdperk, eene wet op de vereenigingen zou worden voorgesteld, is dus juist geweest, dat men herzien zoude de bepalingen, die omtrent het recht van vereeniging *bestonden* en dat men die bepalingen zou overeenbrengen met de beginselen van vrijheid, die voortaan in dit land zouden voorzitten. Dat is het denkbeeld geweest, en wat volgt daaruit? Daaruit volgt noodwendig, niet alleen, dat ik, wanneer ik iets niet goed geregeld vind in art. 1690, eene andere bepaling maak, maar ook, dat als ik iets niet goed *geregeld* had gevonden

in den titel over associatie in het B. W. en in dien over vennootschappen in het Wb. v. Kh. ook daarin door mij wijziging zou zijn gebracht."

En een weinig later (p. 554)

»Ik heb reeds aangetoond, dat ik het B. W. omtrent al wat associatie betrof, en dus ook omtrent zedelijke lichamen, heb moeten ter hand nemen, evenals het Wb. v. Kh. en van Strafrecht."

En bij de discussie in de Eerste Kamer verklaarde hij: [1]):

»Hadden wij dus in den titel over de societeiten òf in het B. W. òf in het Wb. v. Kh. bepalingen gevonden, die in strijd waren met het belang van de openbare orde, ik zou geen oogenblik getwijfeld hebben, ze in deze wet te wijzigen..... Men vond echter zoodanige bepaling alleen in één artikel van het B. W."

De stelling van Mr. Olivier, (uitgesproken in de Memorie van Toelichting van de latere wet van 14 Sept. 1866 (Stbl. n°. 23) tot aanvulling van art. 14 der Wet op het recht van vereeniging [2]), dat art. 14 geene uitzondering bevat op art. 5, maar alleen eene overbodige bepaling, die eigenlijk reeds van zelf sprak, was een uitvloeisel van zijne theorie over rechtsper-

1) Zie Handelingen 1854/55 p. 124.

2) Zie Magazijn van Handelsrecht III. p. 142.

sonen, maar vindt in het algemeen geen steun in de geschiedenis der wet; niet toch omdat men de rechtspersoonlijkheid der in art. 14 genoemde vereenigingen ontkende, werden ze uitgezonderd, maar omdat ze reeds geregeld waren, en in die regeling geene verandering behoefde te komen. Alle niet geregelde vereenigingen, hoeveel overeenkomst ze ook mogen hebben met de in art. 14 genoemde, vallen dus altijd buiten dit artikel, of ze nu daardoor ook vallen onder art. 5, is eene vraag, die dit artikel en niet art. 14 moet uitmaken [3]).

Ik heb in de derde plaats beweerd, dat de rechtspersonen, die men uitsluitend om het privaatrecht schiep, door onzen wetgever, wat hun ontstaan betreft, worden behandeld buiten het privaatrecht. Dat hij dit niet toevallig en als 't ware bij vergissing, maar volkomen willens en wetens heeft gedaan, blijkt uit een enkelen blik op de geschiedenis der wet. Zoowel bij de schriftelijke als bij de mondelinge behandeling van het ontwerp is een felle strijd gevoerd juist over het geoorloofde van dit stelsel.

Reeds in de Memorie van Toelichting (p. 3) verklaarde de Minister:

»De artikelen 1690 seqq. van het B. W., alhoewel

---

1) Hierdoor ontvalt, geloof ik, alle kracht aan hetgeen gezegd wordt in § 1 van de Mem. v. Toel. Nederl. Ontw., dat zij maatschappen zijn en dus geene zedelijke lichamen

in de burgerlijke wetgeving voorkomende en ook burgerlijke rechten regelende, grijpen echter gelijktijdig in het Staatsrecht in en komen als van zelf ter sprake bij eene wet als deze, welke de regeling ten doel heeft van het recht van vereeniging: een recht, dat almede van civielrechtelijken, evenzeer als van staatkundigen aard en strekking is."

In het voorloopig verslag kwam men tegen de behandeling der rechtspersonen in eene politieke wet op; maar in de Memorie van Beantwoording (p. 2) wordt hierop geantwoord:

»Niemand kan ter goeder trouw beweren, dat de uitoefening van het recht, opgesloten in art. 1690 B. W., uitsluitend van civielrechtelijken aard zou moeten zijn."

Bij de discussie vertoonde zich hetzelfde verschil van gevoelen op nieuw. De opname van de artt. 5—14 o. a. bestreden door de heeren Van Reede, Elout, Mackay en vooral door Thorbecke, werd o. a. verdedigd door de heeren de Kempenaer, Wintgens, Godefroi en door den Minister.

De heer Godefroi verklaarde (p. 552):

»De oprichting van een zedelijk lichaam is de uitoefening van het recht van vereeniging. De zedelijke lichamen kunnen op drie wijzen beschouwd worden.

1°. In hunne verhouding tot den Staat.

2°. In hunne verhouding tot de leden.

3°. In hunne verhouding tot derden.

De opneming van art. 5 seqq. is eene ontwarring van de verwarring van Staats- en Burgerlijk recht, die èn in het B. W. bestaat èn in het Wb. v. Kh., waar dit het onderwerp der naamlooze vennootschappen regelt."

En een weinig later:

»Dat de werkzaamheid van den Staat de publiekrechtelijke voorwaarde is voor het privaatrechtelijk bestaan der zedelijke lichamen."

En de Minister zeide (p. 562):

»Had het burgerlijk recht zich eenvoudig bepaald tot hetgeen, waartoe het geroepen was, dat is, om aan te geven de rechten en gevolgen der zedelijke lichamen, dan was het op zijn terrein gebleven; maar dat heeft het niet gedaan. Het heeft aangegeven hoe de zedelijke lichamen *geschapen* worden en dat is juist van staatsrechtelijken aard. . . . . En nu is juist van staatsrechtelijken aard, de vraag: hoe komt een zedelijk lichaam in de wereld, hoe wordt een ideaal wezen, een fictie, gecreëerd, en dit is het eenige, wat wij regelen bij deze wet . . . . . dat is juist de verhouding van de vereeniging tot den Staat."

De vraag, waar een rechtspersoon moet ontstaan, is dus wel degelijk besproken en bestreden en de uitkomst van dien strijd was, dat, hoewel met geringe meerderheid, de artt. 5—14 werden aangenomen, dat

de Wetgever van 1855 dus heeft gewild, dat de rechtspersoon zou ontstaan buiten het privaatrecht.

Stemmen zoo geschiedenis en letter der wet met de boven opgevatte meening overeen, dan zal wel alle verdere twijfel overbodig zijn, en zullen we dus wel moeten aannemen, dat de coöperatieve vereenigingen vallen onder de wet van 1855. Toch is die meening bestreden en dat wel ter beslissender plaatse, namelijk door de Nederlandsche Regeering. Het gevolg hiervan is natuurlijk, dat onze vereenigingen feitelijk buiten die wet staan, of, ten minste, dat het voor iedere nieuwe vereeniging onzeker is, of zij de koninklijke goedkeuring al of niet zal verkrijgen, en dus het instituut der coöperatieve vereeniging verkeert in een toestand van rechtsonzekerheid. Die toestand zou alleen kunnen ophouden door middel van een ander gedeelte onzer wetgeving. Is nu echter gebleken, dat de coöperatieve vereenigingen niet overeenstemmen met de in art. 14 genoemde soorten, dan zullen we slechts de keus hebben, om ze òf voor gewone verbintenissen te houden, die dus geen bestaan hebben tegenover derden, òf voor vereenigingen, die vallen onder art. 12 en 13 der Wet van 1855. Het praktisch verschil tusschen deze beide stelsels is echter zeer gering, want in

beide gevallen kan de vereeniging geene burgerlijke handelingen verrichten, kan zij dus geen vermogen verkrijgen, afgescheiden van het vermogen der leden, kan niet zij, maar kunnen alleen de gezamenlijke leden het bestuur tot vertegenwoordiging machtigen, welke machtiging dus bij iedere verandering in het personeel mede moet veranderen.

In het materiëele recht zullen dus de coöperatieve vereenigingen, volgens de boven geschetste inrichting, wel niet kunnen bestaan en zullen ze, al naar gelang der omstandigheden, het een of ander in hare inrichting moeten wijzigen, ten einde die in overeenstemming te brengen met eenen door onze wet erkenden vereenigingsvorm.

Hoe is het in het formeele recht? Wanneer we onze vereenigingen beschouwen als vereenigingen volgens art. 12 der Wet van 1855, dan zijn zij ook in wettelijken zin vereenigingen. Zijn ze nu, zooals dikwijls het geval zal zijn, handelsvereenigingen, dan kunnen we er op toepassen de bepaling van art. 5 § 2^b Wb. v. B. Rv. en behoeft in de dagvaarding slechts voor te komen de naam van de vereeniging, niet die van de leden. Wanneer we ons echter herinneren den strijd [1]), die juist op ditzelfde punt vroeger is ont-

---

1) Ook hier zal het toch mogelijk zijn, dat, terwijl de Regeering erkenning als rechtspersoon weigert, de H. R. een vereeniging als zedelijk li-

staan, ten opzichte van de onderlinge waarborgmaatschappij, znllen we voorzeker ook hierin wel een alles behalve zeker middel vinden.

Rechtszekerheid voor de coöperatieve vereenigingen is dus alleen door aanvulling van recht te verkrijgen. Die aanvulling zou de wetgever alleen kunnen weigeren, wanneer hij òf niet geloofde aan de noodzakelijkheid om de coöperatieve vereeniging, zooals boven is opgegeven en niet anders, in te richten, òf wanneer hij inderdaad haar bestaan onmogelijk wilde maken.

Wat het eerste aangaat, is reeds de eenstemmigheid in hoofdzaken, die in de verschillende landen op dit punt bestaat, een krachtig argument tegen dat ongeloof [1]). De bepaalde inrichting is niet uit willekeur voortgevloeid, maar was een noodzakelijk gevolg van de omstandigheid, dat de vereeniging ook voor zeer kleine kapitalisten toegankelijk moest zijn; en wat het tweede betreft, hoe verschillend men ook moge denken over den invloed, die de coöperatieve vereeniging in de maatschappij zal uitoefenen, wie zal het,

---

chaam beschouwd, die dus onderworpen zijn aan art. 5 van de wet van 1855; en het argument, dat men hiertegen nog kon aanvoeren voor de onderlinge waarborgmaatschappij, dat deze nl. in art. 286 Wb. v. Kh. door de wet is erkend, geldt natuurlijk niet voor de coöperatieve vereenigingen

1) Zie hiervoor ook Mr. Goeman Borgesius l. l. p. 15 en N. R. C. van 2 Oct. 1874.

door rechtsonzekerheid te laten voortduren, aan deze vereenigingen onmogelijk willen maken om van hare levensvatbaarheid te doen blijken [1])? Zoowel de afgetreden als de tegenwoordige Minister van Justitie heeft zich dan ook op een ander standpunt geplaatst en een wetsontwerp op de coöperatieve vereenigingen toegezegd en ingediend.

De vraag, of die voorgestelde regeling aan de gevoelde behoefte voldoet, vertoont zich thans als van zelf. Voor ik echter tot hare beantwoording overga, wensch ik eerst in het kort na te gaan, hoe de regeling heeft plaats gehad in het buitenland.

1) Zie Mr. Goeman Borgesius l. l. p. 56.

II.

BUITENLANDSCHE REGELING.

Voor ons onderwerp zijn vooral gewichtig de wetgevingen van Engeland, Duitschland, Saksen, Frankrijk, Oostenrijk en België.

I. *Engeland.*

Hier vinden we eene reeks van, voor onze vereenigingen belangrijke, wetten, die elkander deels aanvullen, deels hebben vervangen.

The Society of the Rochdale Equitable Pioniers werd bij hare oprichting ingeschreven 1) onder de:

friendly societies acts { 10 Geo. IV. c. 56. (1829) en 4/5 Will. IV. c. 40. (1834),

later 2) onder de friendly societies act 13/14 Vict. c. 115. (1850), die volgens Ludlow 3): »afforded the first legal protection to cooperative bodies."

---

1) Zie Holyoake t. a. p. p. 10.

2) Dezelfde p. 33.

3) Progress of the working class, 1832—1867, by J. M. Ludlow and Lloyd Jones, London 1867, p 46.

Twee jaren later kwam echter eerst eene eigenlijke wetgeving over ons onderwerp tot stand. Volgens denzelfden schrijver [1]: »the magna Charta of cooperative trading and industry"; het was:

the industrial and provident societies act
15/16 Victoria. c. 31. (30 Junij 1852);

onder deze werd o. a. in 1855 de Rochdale manufacturing society ingeschreven [2]. Deze act werd gewijzigd door:

the ind. and prov. soc. acts { 17/18 V. c. 25 (1854) en
19/20 V. c. 80 (1856),

en vervangen door:

the industrial and prov. s. act 25/26 V. c. 87 (7 Aug. 1862), die weder werd gewijzigd door:

the ind. a. prov. soc. acts 30/31 V. c. 167 (20 Aug. 1867) en

the ind. a. prov. soc. acts 34/35 V. c. 80 (16 Aug. 1871):

verder zijn nog gedeeltelijk toepasselijk:

the friendly s. acts { 18/19 V. c. 63 (1855),
21/22 V. c. 101 (1858),
23/24 V. c. 58 (1860) en

the companies act. 25/26 V. c. 89 (1862), gewijzigd door
» » » 30/31 V. c. 131 (1867). [3]

1) p. 48.

2) Zie Holyoake.

3) Zie de opgaaf van deze wetten in: the Cooperators Handbook, publi-

II. *Duitschland.*

Ook hier, evenals in Engeland, komen achtereenvolgens verschillende wetten voor, die naast elkander stonden, of elkander vervingen. De politieke geschiedenis van Duitschland gedurende de laatste jaren was hierbij natuurlijk van grooten invloed. 1)

De oorsprong der wettelijke regeling voor Duitschland moeten we zoeken in de werkzaamheden van Schulze-Delitzsch, die in het jaar 1860, op het tweede congres der voorschot- en kredietvereenigingen, voor deze een ontwerp indiende, dat voornamelijk ten doel had: vereenvoudiging van procedure en bewijs. 2)

Deze maatregelen waren noodig, omdat voor de kredietvereenigingen noch de vorm der romeinsche socaetas, noch die der Handelsgesellschaften geschikt was en de, volgens het pruisische Landrecht bestaande, »erlaubte Gesellschaften" naar buiten niet als éénheid konden optreden, terwijl het redmiddel, waardoor men dit bezwaar trachtte te overwinnen,

---

shed under the sanction of the central cooperative board, Manchester 1874, p. 33 en vlg.

1) Men zie over de geschiedenis der duitsche wetgeving:

v. Sicherer t. a. p. p. 30 en vlg.,

Parisius t. a. p. p. XXX. en vlg.,

Mascher das Gesetz vom 27 März 1867 p. 23 en vlg.

2) Dit ontwerp is te vinden bij Schulze-Delitzsch, Entwickelung des Genossenschaftswesens etc. p. 258.

het doen optreden, niet van de vereeniging, maar van een enkel persoon, op eigen naam, op den duur natuurlijk niet voldoende was. Het bovengenoemd ontwerp werd door het congres goedgekeurd en ingediend, in 1860 bij de tweede Kamer van het koninkrijk Saksen (waar het echter niet in behandeling kwam) en in 1861 bij het pruisische Abgeordnetenhaus.

Intusschen kwam het allgemeine deutsche Handelsgesetzbuch in behandeling en in werking. Daar de Genossenschaften er niet in werden vermeld, werd de verhouding tusschen deze en het nieuwe wetboek eene zeer onzekere zaak; daarom werkte Schulze zijn ontwerp om en maakte de Genossenschaffen tot eene bijzondere soort van Handelsgesellschaften. Dit nieuwe ontwerp [1]) diende hij, in 1862 bij het congres der voorschotvereenigingen, in 1863 bij het pruisische Abgeordnetenhaus in. De Regeering verklaarde er zich tegen, omdat het verandering bracht in het Handelsgesetzbuch, maar beloofde zelve een eigen ontwerp te zullen indienen, naar het voorbeeld van het eerste ontwerp van Schulze ingericht. Desniettemin benoemde het Abgeordnetenhaus eene commissie van onderzoek: maar de spoedig gevolgde ontbinding van den Landdag verhinderde eene verdere behandeling.

---

1) Te vinden terzelfder plaatse als het vorige, p. 260.

Intusschen verzamelde de Regeering statistieke opgaven en diende den 2[en] Februari 1866 een eigen ontwerp bij het Heerenhuis in; de kort daarna gevolgde sluiting van den Landdag trad echter, ook nu, belemmerend tusschen beide. Daarom diende Schulze in de volgende zitting zijn ontwerp opnieuw in, gewijzigd naar de opmerkingen van de commissie van 1863. Ook nu verzette de Regeering zich tegen de behandeling, omdat zij het oogenblik (Augustus 1866), om de politieke omstandigheden, voor kalme beraadslaging weinig geschikt achtte, maar zij beloofde tevens de wederindiening van haar ontwerp.

Evenmin als vroeger stoorde zich echter het Abgeordnetenhaus aan het advies der Regeering, want het besloot, ook nu, het ontwerp van Schulze te onderzoeken. In November diende echter de Regeering haar ontwerp in, dat nu aan dezelfde commissie als het ontwerp-Schulze werd verzonden. Tusschen beide ontwerpen werd een middenweg gekozen en deze (nog eenigszins gewijzigd, vooral op het punt van de goedkeuring van overheidswege) in December door het Abgeordnetenhaus goedgekeurd.

Door de commissie uit het Herrenhaus werden nog eenige wijzigingen aangebracht, die echter grootendeels bij de behandeling in plenum weder werden weggenomen, en het dus gewijzigd ontwerp werd nu eindelijk in Februari door beide Huizen goedgekeurd.

Zoo ontstond de pruisische wet van 27 Maart 1867, »betreffend die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften."

In Saksen werd in 1855 een ontwerp-Burgerlijk Wetboek ingediend, waarin, naast de juristische Personen, de Genossenschaften werden behandeld, verdeeld in Gesellschaften en Vereinen; dit ontwerp werd echter door de Regeering weder ingetrokken; in het later tot stand gekomen B. W. worden de Genossenschaften niet meer genoemd, maar wel in de wet van 15 Juni 1868 [1]), die over alle rechtspersonen, en als onderdeel van deze, ook over Genossenschaften (vereenigingen van personen) handelt.

Intusschen had Schulze, den 16de April 1868, bij den Rijksdag van den noordduitschen Bond een voorstel ingediend om de pruisische wet, eenigszins gewijzigd, in den geheelen Bond in te voeren. De commissie van onderzoek verklaarde er zich vóór, en den 28[e] Mei werd het ontwerp door den Rijksdag aangenomen. De Bondsraad zond het nu om advies aan de commissie voor de burgerlijke rechtsvordering, die bezwaar maakte tegen den vorm van eenige door Schulze aangebrachte wijzigingen in de pruisische

---

1) Deze is o. a. te vinden bij Schulze-Delizsch, die Gesetzgebung betreffend die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften, Berlin 1869.

wet. Eenigszins veranderd kwam daarom het ontwerp opnieuw bij den Rijksdag in, die het den 20e Juni aannam; het werd de wet van 4 Juli 1868 voor den noordduitschen Bond.

Of naast deze wet de saksische nog kan bestaan, is eene, voor Duitschland zeer bestreden vraag, die voor ons echter zonder belang is.

In Beijeren verzochten de beide Kamers in 1865 om eene wetgeving op de Genossenschaften. De Regeering beloofde deze, en diende daarom den 24e Januari 1868 een ontwerp in, waarin Vereine en Genossenschaften gezamenlijk werden behandeld. Later werden deze beide onderwerpen echter van elkander gescheiden en de aldus gewijzigde voordracht werd in April 1869 door beide Kamers aangenomen; er ontstonden nu twee wetten uit, ééne over den privaatrechtelijken toestand der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften, eene andere over den privaatrechtelijken toestand der Vereinen; beide van 29 April 1869. De eerste wet is echter afgeschaft door de wet van 23 Juni 1873, en heeft daarom sedert 1 Augustus 1873 opgehouden te bestaan.

Reeds vroeger (sedert 1 Januari 1871) was echter de noordduitsche wet tot het geheele gebied van het duitsche Rijk uitgebreid, met uitzondering van Beijeren en Elzas-Lotharingen. Met uitzondering van dit laatste land, geldt dus nu voor het geheele duitsche

Rijk dezelfde wet, waarnaast echter, volgens sommigen, nog de saksische wet voor de rechtspersonen is blijven bestaan.

Voor Elzas-Lotharingen bleef gelden de

III. *Fransche wetgeving* [1]).

Deze kwam op de volgende wijze tot stand.

Omdat de coöperatieve vereenigingen zich niet konden schikken naar eene der vormen van de sociétés [2]), namen zij dikwijls dien van gewone overeenkomsten aan, waardoor echter vele bezwaren bleven bestaan. Herhaalde malen werd daarom op wettelijke voorziening omtrent dit onderwerp aangedrongen: zoo verscheen o. a. in 1865 eene brochure, door verschillende mannen van naam onderteekend [3]), waarin een wetsontwerp werd voorgesteld. Dit voorbeeld werd door de Regeering gevolgd, die den 28sten Maart 1865 bij het Corps législatif een wetsontwerp indiende: »sur les sociétés." Daarin werd gehandeld in:

1) Zie hierover v. Sicherer, t. a. p. p. 79.

Tripier, Commertaire de la loi du 24 Juillet 1867, Paris 1867.

2) Vooral omdat men deelneming aan het bestuur wilde vereenigen met beperkte aansprakelijkheid, en toch geene aandeelen van gelijke grootte wilde hebben; in de praktijk werd nu veelal de vorm van de société en nom collectif of en commandite aangenomen.

3) Des sociétés de coopération et de leur constitution légale, Paris 1865; deze brochure is onderteekend door: P. Andral, d'Audiffret-Pasquier, Odilon Barrot, Batbie, de Broglie, Cochin, Daru, d'Haussonville, Horn, Lanjuinais, de Melun, Moreau, Casimir Périer, Léon Say en Jules Simon.

Titel I. des sociétés en commandite par actions,
Titel II. des sociétés anonymes,
Titel III. des tontines et des sociétés d'assurance,
Titel IV. des sociétés de coopération.

Een uitvoerig exposé des motifs, opgesteld door Duvergier, vergezelde dit ontwerp, dat, vooral wat den laatsten titel betrof, eene levendige belangstelling bij het publiek ondervond. Ten einde met de meening van deskundigen en belanghebbenden bekend te worden, besloot de Regeering tot het houden van eene enquête over de coöperatieve vereenigingen in het algemeen en het aanhangige ontwerp in het bijzonder [1]). Een lijvig verslag was de vrucht van dit onderzoek, dat de Regeering den 19 April 1866 leidde, tot het indienen van een nieuw ontwerp over titel IV, vergezeld van een nieuw exposé des motifs, van dezelfde hand als het vroegere. Eerst den 3den Mei 1867 werd over dit ontwerp door Mathieu rapport uitgebracht, waarbij, in overeenstemming met den Conseil d'Etat, eene nieuwe redactie werd voorgesteld; het opschrift van het ontwerp bleef hetzelfde, maar, in plaats van den vroegeren titel IV, (sur les sociétés de coopération) verscheen nu een titel III: »Dispositions particulières sur les sociétés à capital variable,"

1) Zie hierover o. a. von Plener, in Zeitschrift für Staatswissenschaft, 1868 p. 550 en vlg.

terwijl eene nieuwe titel IV werd ingevoegd »sur la publication des actes de société."

Uit dit ontwerp kwam met geringe wijziging tot stand: de wet van 24 Juli 1867, »sur les sociétés [1])."

IV. *Oostenrijk.*

Hier stonden de Genossenschaften vroeger onder de Vereenigingswet van 26 November 1852, waarbij zeer weinig was geregeld (zoodat men zich voor de betrekkingen der leden moest behelpen met het burgerlijk recht), maar een zeer streng Staatstoezicht was vastgesteld. In dien toestand werd voor de Genossenschaften geene verandering gebracht door de wet van 15 November 1857, want deze gold niet voor vereenigingen, die winst beoogden, noch voor bank-, krediet- en verzekeringsvereenigingen, noch voor spaarbanken.

Na lang dralen (reeds in 1868 was een ontwerp ingediend) werd de toestand eindelijk geregeld door de wet van 9 April 1873, over Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften. [2])

V. *België.*

Hier bestonden vroeger dezelfde bezwaren als in Frankrijk: daarom werd in 1870 een ontwerp door de Vertegenwoordiging aangenomen, maar, tengevolge

---

1) Zie over deze o. a. Valleroux t. a. p.

2) Zie hierover H. Ziller das Genossenschaftsgesetz, Wien 1873.

van de verandering van Ministerie, niet tot wet verheven. Nu is echter de toestand geregeld door de titre IX livre I du Code de Commerce, relatif aux Sociétés. (18 Mei 1873).

Nu we zoo weten, welke bepaalde wetten voor ons onderwerp vooral toepasselijk zijn, is tevens indirekt de vraag beantwoord, in welk gedeelte der wetgeving men heeft geregeld, hoe zich deze bijzondere regeling tot de overige wetgeving verhoudt; we hebben toch gezien, dat op dit punt in de verschillende wetgevingen verschillende stelsels zijn gevolgd.

In Engeland vonden we zelfstandige wetten over de industrial and provident societies, die zich echter nauw aansluiten aan de wetgeving op de friendly societies en de companies.

In Duitschland en Oostenrijk waren het zelfstandige wetten over Erwerbs- und Wirthschafts-genossenschaften, die, zooals we later zullen zien, geregeld zijn naar het voorbeeld der Handels-gesellschaften, en waarop men daarom, in Duitschland geheel en al, in Oostenrijk in enkele opzichten, het handelsrecht toepasselijk heeft verklaard.

In Beijeren werd het duitsche voorbeeld gevolgd, maar werden, in het ontwerp, de Genossenschaften als onderdeel der Vereinen behandeld; een stelsel,

dat men later liet varen. In Saksen komen de Genossenschaften voor als een onderdeel der juristische Person.

In Frankrijk heeft men met het oog op de coöperatieve vereenigingen bijzondere bepalingen opgenomen in eene wet over de Sociétés. In België eindelijk worden de coöperatieve vereenigingen in den Code de Commerce behandeld, als eene bijzondere soort van Société de Commerce.

De opschriften van deze wetten, en de uitwerking van die opschriften in de wetten, leiden ons van zelf tot het doen van eene andere vraag; waarin de hier bedoelde vereenigingen zich van andere onderscheiden; m. a. w. welke bepaalde vereenigingen men heeft erkend en geregeld:

vereenigingen met een bepaald doel, of

vereenigingen met eene bepaalde inrichting,

en in hoeverre men daarbij uitsluitend, of vooral, het oog heeft gehad op eene bepaalde klasse van personen.

Wanneer we dit weten, zullen we tevens de vraag kunnen beantwoorden, hoe zich die bepaalde vereenigingen verhouden tot de bovengegeven definities eener coöperatieve vereeniging.

In Engeland duidt de naam van industrial and provident society zeer zeker een bepaald doel aan, waarbij we onwillekeurig ook wel bij voorkeur aan eene bepaalde klasse van personen zullen denken. Om nu

echter verder te bepalen, wat men onder die industry and providance moet verstaan, is niet zoo gemakkelijk.

In de act van 1852 wordt gezegd: [1]) »that various associations of working men have been formed for the mutual relief, maintenance, education and endowment of the members, their husbands, wives, children or kindred and for procuring to them food, lodging, clothing and other necessaries and that it therefore shall be lawfull for any number of persons to establish a society under the provision thereof and under the therein recited act for the purpose of raising by voluntary subscriptions of the members thereof, a fund for attaining any purpose or object for the time being authorised by the laws in force with respect to friendly societies or by the said recited act."

De hier bedoelde act moet de toen voor friendly societies geldende wet zijn van 13/14 V. c. 115. (15 Aug. 1850) [2]).

»By which it was allowed to friendly societies to be formed by certain restrictions for the frugal investment of the savings of the members for better enabling them to purchase food, firing, clothes or other necessaries or the tools or implements of their trade or calling or to provide for the educatien of their

---

1) Zie Ludlow t. a. p. p. 48.

2) Terzelfder plaatse p. 46.

children and kindred" tot dusverre de recited act, die reeds vroeger was ingevoerd, en nu de act van 1850 zelve: »by which it was allowed to be formed for any purpose which shall be certified to be legal by the Attorney General or Lord Advocate as a purpose to which the powers and facilities of this act might to be extended."

In de ind. and prov. soc. act van 1862 (section 3) wordt toegelaten: »applying the profits for any purpese allowed by the friendly societies acts (die intusschen in 1855, 1858 en 1860 waren gewijzigd) or otheruise permitted by law."

Bij deze laatste woorden wordt, in the Cooperators Handbook (p. 17), het volgende opgemerkt: »The general words in the ind. and prov. s. acts »or otherwise permitted by law" would make the enumeration of these particulars useless if they are construed in their full grammatical sense. But as they may be held to be restrained by the preceding words to purposes of the same nature as those authorised by the friendly societies acts, the enumeration of these purposes may be usefull as guides for rules relative to any application of the profits of industrial a. prov. societies."

Noch in 1867, noch in 1871 is in de geoorloofde doeleinden der ind. and prov. s. eenige verandering gekomen.

Over de middelen, waardoor het doel moet worden bereikt, vinden we het volgende: in de act van 1852, vermeld in die van 1862, wordt als middel genoemd: »Carrying on or exercising in common any labour, trade or handicraft or several labours, trades or handicrafts except the working of mines, minerals and quarries beyound the limits of the kingdom and also except the business of banking." In de act van 1862 [1]) worden alle mijnwerken, ook de buitenlandsche, uitgesloten, maar deze geheele uitzondering is door de act van 1867 [2]) vervallen. Door de act van 1871 wordt eindelijk als middel nog uitdrukkelijk vermeld (ten einde ontstanen twijfel op te heffen) het verkrijgen, vervreemden en bezwaren van onroerend goed (land and buildings).

Wat de inrichting betreft is vereischte:

1°. dat er minstens 7 leden zijn [3]) (anders is het geen Society maar een Partnership);

2°. dat niemand voor meer dan 200 L. bij de vereeniging betrokken zij, [4]) (anders vallen zij onder de Companies). Deze laatste bepaling, die vroeger algemeen gold, is door de act van 1867 [5])

1) S. 3.

2) S. 1.

3) S. 3 art. 62.

4) S. 9 art. 62.

5) S, 2.

tot personen beperkt, terwijl de eene vereeniging bij de andere ook voor meer kan betrokken zijn; verder kan een gehuwde vrouw een aandeel hebben naast dat van haren man, waardoor voor beiden te zamen het cijfer van 200 L. mag overschreden worden.

Vatten we dit alles te zamen, dan zullen we wel moeten aannemen, dat we hier te doen hebben met vereenigingen, opgericht in het, niet uitsluitend, stoffelijk voordeel der leden of hunner bloedverwanten; om den aard van het voordeel nader te bepalen is vrij moeielijk, hoewel het niet geheel onbepaald is; het moet echter verkregen worden door de gemeenschappelijke pogingen der leden, waarbij we vooral aan de kleinere kapitalisten moeten denken.

Het doel is dus niet uitsluitend stoffelijk, noch alleen tot de leden beperkt; het middel bestaat in eene gemeenschappelijke onderneming, waarbij alleen het bankwezen is uitgesloten; de inrichting is bij voorkeur voor kleine kapitalisten geschikt.

In het eerste ontwerp van Schulze werd in het opschrift gesproken van vereenigingen, die op genootschappelijke wijze, op de eigen hulp der leden berusten; in de latere ontwerpen en in de pruisische,

noordduitsche, beijersche en oostenrijksche wetten; van Erwerbs- und Wirthschafts-genossenschaften.

In het eerste ontwerp van Schulze werd het opschrift aldus uitgewerkt; dat de bedoelde vereenigingen zich, door het onbepaalde aantal en de voortdurende verwisseling der leden, niet in den vorm van de gesloten sociëteiten der wet konden voegen.

In de latere ontwerpen werd de definitie langzamerhand aldus gewijzigd, dat in de pruisische, noordduitsche en beijersche wet werd gesproken van vereenigingen (Gesellschaften) met niet gesloten ledental, die het verkrijgen van winst of krediet of het besparen van uitgaven voor de leden trachten te bevorderen, door middel van eene gemeenschappelijke onderneming (Geschäftsbetrieb). De vroegere bijvoeging: »auf dem Wege der Selbsthülfe" en »auf Genossenschaftlichem Wege", is weggevallen omdat men, wat het laatste betreft, meende, dat het eene ongepaste uitdrukking was in eene definitie der Genossenschaft en, wat het eerste aangaat, dat dit reeds in het begrip eener gemeenschappelijke onderneming lag opgesloten.

De afzonderlijke vermelding van het krediet, als eene der zaken, die moeten bevorderd worden, (tegen den wil van Schulze in de wet opgenomen) is natuurlijk onjuist. Door het verleenen van krediet wordt het verkrijgen van winst bevorderd en het is dus geen

doel, maar middel. Zoo heeft men het dan ook opgevat in de oostenrijksche wet, waar als doel, bevordering van Erwerb en Wirthschaft, wordt opgegeven, als middel, Geschäftsbetrieb of krediet.

Die afzonderlijke vermelding is echter ook hier overbodig, daar het reeds onder het eerstgenoemde middel valt. De font zal in beide gevallen haar oorsprong wel vinden in de groote beteekenis der kredietvereeniging, en in het blijven hangen aan de bekende trias der produktie-, krediet- en consumtie-vereenigingen; dan had men echter niet moeten spreken van bevorderen, maar van verleenen. Door het verleenen van krediet aan de leden worden direkt onkosten bespaard, indirekt eerst wordt daardoor het verkrijgen van winst bevorderd [1]).

Het doel is dus het uitsluitend stoffelijk belang der leden, dat moet worden bereikt door eene gemeenschappelijke onderneming; de vereeniging moet eene bepaalde inrichting hebben, niet gesloten ledental, d. i. de mogelijkheid van voortdurende in- en uittreding, zonder dat de een het lidmaatschap aan den ander overdraagt; zij wordt daardoor geschikt voor kleine kapitalisten, terwijl in Duitschland, door de verplichte hoofdelijke aansprakelijkheid, de grootere kapitalisten indirekt min of meer worden uitgesloten.

1) De juiste uitdrukking zou deze zijn geweest: bevordering van het verkrijgen van winst of besparen van uitgaven en het verleenen van krediet.

In de saksische wet wordt de Genossenschaft behandeld als onderdeel der juristische Person, die voorkomt bij vereenigingen, die niet tot het publiek recht behooren; daarbij wordt onderscheid gemaakt tusschen Genossenschaften met beperkte en onbeperkte aansprakelijkheid, en bij de eerste weder tusschen de Actien-vereinen en andere vereenigingen met beperkte aansprakelijkheid, maar zonder vast kapitaal.

Hier worden dus doel en middel geheel ter zijde gelaten en alleen op de inrichting gelet; slechts voor enkele bijzondere bepalingen komen doel en middel in aanmerking.

In Frankrijk had, in het eerste ontwerp, de vierde titel tot opschrift: »des sociétés de coopération." Als zoodanig werden de drie bekende soorten (produktie-, krediet- en verbruiksvereeniging) beschouwd. Alleen deze mochten in hare statuten de veranderlijkheid van het kapitaal opnemen; ze worden geregeerd door de algemeene bepalingen over burgerlijke of handelsvennootschappen en bovendien door die van titel IV, waarbij inzonderheid het geval geregeld wordt, dat zij den vorm eener vennootschap en commandite met aktiën, of van eene naamlooze vennootschap hebben aangenomen. De bepaling, dat de vennootschap steeds door het bestuur kan vertegenwoordigd worden, werd opgenomen met het oog op de société civile.

In het tweede ontwerp had de derde titel tot opschrift: »dispositions particulières aux sociétés de coopération."

Men wilde daarmede uitdrukken, dat men niet te doen had met eene nieuwe soort van vennootschap, maar met eene bepaalde inrichting van de bestaande soorten, die echter slechts geoorloofd was bij bepaalde ondernemingen, waaronder men er echter nu meerdere opnam dan in het eerste ontwerp; overigens bleef de inhoud van den titel dezelfde.

In het derde ontwerp (uitgegaan van de commissie uit het Corps législatif) had de derde titel tot opschrift: »Dispositions particulières aux sociétés à capital variable." Het begrip van coöperatieve vereeniging had men dus laten varen, en, in overeensiemming daarmede, in het eerste artikel niet meer bepaalde ondernemingen genoemd, tot welke de veranderlijkheid van kapitaal uitsluitend was beperkt; men verklaarde nu, dat deze kon voorkomen bij iedere vennootschap, hetgeen, dunkt mij, in verband met de vroegere ontwerpen, moet beteekenen; welke de onderneming der vennootschap ook zij; hierin toch ligt het punt van verschil, niet dáárin, dat de bepaalde inrichting nu wel, en vroeger niet, bij alle *soorten* van vennootschap kon voorkomen.

Ook in den inhoud van den titel kwam eenige verandering; de société à capital variable toch, zou

worden geregeerd, behalve door de bepaalde voorschriften van titel III, door de algemeene regels, die, voor den door haar aangenomen vorm, bestaan; er wordt dus niet langer gesproken van de regels voor de burgerlijke en de handelsvennootschap; ook de bepaling over de aandeelen wordt niet meer beperkt tot het geval, dat de vereeniging den vorm eener naamlooze vennootschap of eener vennootschap en commandite met aktien had aangenomen, maar de bepaling wordt geheel algemeen gesteld. Had die verandering de bedoeling om de veranderlijkheid van kapitaal alleen toe te laten bij de beide laatstgenoemde soorten van vennootschappen? Men heeft het dikwijls beweerd [1]) en oppervlakkig niet zonder grond. Bij de algemeene beraadslagingen toch, verzette de oppositie (vooral J. Simon en Garnier Pagès [2]) zich heftig tegen de verplichting om het kapitaal in aandeelen te verdeelen, iets dat bij de coöperatieve vereenigingen niet voorkwam, en niet voor kon komen, (in den regel ten minste) om het ongelijke van den inbreng, het persoonlijke van het lidmaatschap en den verschillenden maatstaf voor den inbreng en de verdeeling der winst.

De Rapporteur Mathieu en E. Ollivier (lid van de

1) Zie over deze vraag o. a. Schulze, die Gesetzgebung enz. p. 77. Fr. v. Holzendorf, in Goldschmid's Zeitschrift XII. p. 438.

2) Zie Tripier, t. a. p. n°. 3472 en vlg. en n°. 3582 en vlg.

commissie uit het Corps législatif) verdedigden daarop het ontwerp [1]) met de bewering, dat voor vennootschappen zonder aandeelen het gemeene recht bleef gelden, maar deze wet alleen zag op vennootschappen met aandeelen. Die uitdrukking meen ik echter als minder juist te moeten beschouwen, niet zoozeer omdat de minister Forciade [2]) met beroep op de bepaling, dat de veranderlijkheid van kapitaal bij *iedere* vennootschap kon voorkomen, de wet ook toepasselijk verklaarde op de vennootschap en commandite zonder aandeelen, want ik heb boven trachten aan te toonen, dat die uitdrukking *toute société* eene andere beteekenis heeft; maar omdat én de Rapporteur én E. Ollivier verklaarden [3]), dat de bedoeling van dit ontwerp geheel dezelfde was als van het vorige; wanneer nu de Rapporteur verklaart, dat daarom dit ontwerp alleen voor vennootschappen met aandeelen geldt, blijkt het duidelijk dat die uitdrukking onjuist is; in de vroegere ontwerpen toch kwamen bepalingen voor, in geval de vorm van de naamlooze vennootschap en de vennootschap en commandite met aktiën werd aangenomen, en werd dus zeer duidelijk de mogelijkheid van het tegendeel ver-

1) Zie Tripier n°. 3548 en vlg. en 3619 en vlg.

2) Zie Tripier n°. 3725.

3) Tripier n°. 3622 en 3776.

ondersteld. De zaak wordt, dunkt mij, opgelost door eene latere verklaring van E. Ollivier [1], die hij ook beschouwt de meening van den Rapporteur, zoowel als van den Minister te zijn. Hij deelt daarin mede, dat slechts de artikelen 49, 50 en 51 (en dus niet de geheele wet) tot vennootschappen met aandeelen beperkt zijn.

Wel is waar, verklaarde de Minister Rouher [2], bij de discussie over art. 53 (dat de vertegenwoordiging door het bestuur vaststelt), dat we hier te doen hebben met vennootschappen van koophandel, maar ook dit kan onmogelijk als eene juiste uitdrukking zijn aan te merken. Wat toch zou dan de beteekenis van het geheele artikel zijn geweest, dat juist met het oog op de société civile in de wet was opgenomen? De hiervermelde ministerieele verklaring kwam voor, naar aanleiding van een verzoek van E. Picard, om ook maatregelen te nemen voor de sociétés de secours mutuels; in tegenstelling van deze, worden nu de sociétés à capital variable als vennootschappen van koophandel beschouwd, maar klaarblijkelijk geheel hetzelfde denkbeeld wordt een oogenblik later aldus uitgedrukt: »des sociétés d'intérèts matériels", en hieronder zal ook wel de société civile vallen.

---

1) Tripier n°. 3810.

2) Tripier n°. 4183.

We zullen dus, geloof ik, moeten aannemen, dat de wet op alle soorten van vennootschappen toepasselijk is, en er dus kan bestaan:

eene société civile à capital variable, met vertegenwoordiging door het bestuur,

eene société en nom collectif à capital variable (of eigenlijk à personnel variable). (Dat dit ook de bedoeling van den wetgever was, blijkt uit eene plaats uit het rapport van de commissie uit het C. L.),

eene société en commandite simple à capital variable,

eene société en commandite par actions en anonyme, waarop de artikelen 49, 50 en 51 toepasselijk zijn, d. i. waarbij, behalve eene bepaalde inrichting der aandeelen, ook nog moet voorkomen een veranderlijk maximum en een onveranderlijk minimum van kapitaal. Dat deze beide laatste punten alleen bij de vennootschappen met aandeelen moeten voorkomen, zouden we uit de letter der wet zeker niet opmaken, hoewel de bedoeling zeer goed te verklaren is uit de vrees voor vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid.

We hebben dus in Frankrijk te doen met vereenigingen met een uitsluitend stoffelijk doel, in het belang der leden, verkregen door eene gemeenschappelijke onderneming, zonder dat deze eene handelsonderneming behoeft te zijn. Die vereeniging heeft

eene inrichting, die voor kleinere kapitalisten, en vooral voor deze, geschikt is.

In België eindelijk is de zaak veel eenvoudiger. De société coopérative is daar een bepaalde soort der sociétés de commerce en het eigenaardige is hier geheel in de inrichting gelegen, en wel:

1°. in het veranderlijk personeel, of

2°. in het veranderlijk kapitaal, en

3°. in het persoonlijke van het lidmaatschap.

We hebben dus hier vereenigingen met een stoffelijk doel, in het belang der leden, bereikt door het verrichten van daden van koophandel, met eene inrichting vooral voor kleine kapitalen geschikt.

Vergelijken we nu deze resultaten met elkander, dan zien we: dat overal, behalve in Engeland en Saksen, het doel tot het stoffelijke is beperkt, en tevens is in het belang der leden, hoewel in eerstgenoemd land het doel nog eenigszins, ofschoon vrij onbestemd, is beperkt;

dat dit doel overal, behalve in Saksen, moet worden bereikt door middel van eene onderneming, die in België eene handelsonderneming moet zijn, terwijl in Engeland het bankwezen is uitgesloten;

dat men overal, door het toelaten van verandering in personeel en kapitaal, vooral op kleine kapitalen

het oog heeft gehad, terwijl door allerlei bepalingen, die in de verschillende landen verschillend zijn, de vereenigingsvorm voor grootere kapitalen minder geschikt is gemaakt.

Hoe verhoudt zich nu deze conclusie tot de boven gegeven definities eener coöperatieve vereeniging?

Van de coöperatieve vereeniging in den uitgebreidsten zin kon natuurlijk in geen enkel land sprake zijn. De coöperatieve vereeniging van het dagelijksch leven wordt wel overal verondersteld, maar toch nergens bepaald voorgeschreven; nergens wordt de wetgeving uitdrukkelijk tot deze beperkt; dientengevolge kon zij ook niet beperkt zijn, tot de coöperatieve vereeniging bij uitnemendheid, maar alleen, de door deze aangenomen inrichting, voor alle vereenigingen toelaten, onverschillig of zij een coöperatief doel hadden of niet.

We moeten dus aannemen, dat nergens eene wetgeving bestaat op coöperatieve vereenigingen (volgens de boven gegeven definities) als zoodanig, maar op vereenigingen (alle of sommige) met veranderlijk personeel of veranderlijk kapitaal.

Uit dit resultaat zal men geen argument kunnen putten tegen de boven gegeven definities eener coöperatieve vereeniging, want in ieder land hing de behoefte aan rechtsaanvulling natuurlijk in de eerste plaats wel af van de werkelijke of vermoedelijke ont-

wikkeling der coöperatieve beweging, maar toch ook, van het bestaande recht. Alleen dan zou er dus van eene wetgeving op coöperatieve vereenigingen als zoodanig sprake kunnen zijn, wanneer de coöperatieve beweging zich overal in denzelfden vorm openbaarde, die vorm tot nog toe rechtens onbestaanbaar was, en deze niet tevens door andere vereenigingen, buiten de coöperatieve beweging, kon worden aangenomen.

Dit hebben alle wetgevingen over ons onderwerp gemeen, dat ze gemaakt zijn met het oog op het kleine kapitaal, terwijl men ze dikwijls indirekt hiertoe heeft trachten te beperken.

't Zal niet vreemd voorkomen, dat ik om al het voorgaande de fransche benaming verre verkies boven de belgische.

Nu we weten welke bepaalde vereenigingen men heeft erkend in de verschillende landen, kunnen we overgaan tot de beantwoording eener volgende vraag: in hoeverre heeft men die vereenigingen erkend, welke rechten heeft men haar verleend?

Voor Engeland wordt die vraag vooreerst beantwoord door section 4 act 1867 (die section 5 act 1862 verving). Volgens dat artikel wordt de vereeniging: »a body corporate by tho name therein (d. i.

in het certificaat van den Registrar) described, having a perpetual succession and a common seal, with power to purchase, erect and sell and convey, or to hold land and buildings, with limited liability." Verder hebben volgens s. 3. act 67 de statuten en andere van de vereeniging uitgaande stukken volledige bewijskracht, en zijn zij vrijgesteld van zegelrecht:

Volgens s. 12, zijn de vereenigingen onder bepaalde voorwaarden vrijgesteld van de income-tax en, volgens s. 3, hebben zij het recht om van naam te veranderen; volgens s 21. act 62, eindelijk, om zich in eene company te veranderen; de bevoegdheid der vereeniging om bepalingen vast te stellen omtrent de beslissing van geschillen, in s. 15 act 62 genoemd, komt in s. 3 act 67 niet meer voor. Volgens the Cooperators Handbook [1]) is de Registrar dan ook gewoon dergelijke bepalingen uit de statuten te schrappen. De bevoegdheid om in ieder bijzonder geval scheidslieden te benoemen is hierdoor natuurlijk echter niet vernietigd.

Voor Duitschland wordt de bevoegdheid geregeld door art. 11 (art. 10 der pruisische wet), voor Beijeren door art. 11, voor Oostenrijk door art. 12. Volgens

1) p. 4.

die artikelen, die bijna eensluidend zijn, kunnen de Genossenschaften onder haar firma rechten verkrijgen en verbintenissen aangaan, eigendom en andere zakelijke rechten op grondstukken hebben, als eischer of verweeder in rechten optreden, heeft de Genossenschaft een eigen rechter, die door haar zetel wordt aangewezen en wordt zij, in Duitschland en Beijeren altijd, in Oostenrijk alleen wanneer zij eene handelsonderneming ten doel heeft, als koopman beschouwd.

In Saksen ligt de rechtsbevoegdheid der Genossenschaft noodzakelijk opgesloten in de omstandigheid, dat iedere Genossenschaft moet zijn een rechtspersoon.

Omdat de société á capital variable geene zelfstandige vereenigingsvorm is, maar slechts eene bijzondere inrichting van de bestaande sociétés, komt in de fransche wet natuurlijk geene bijzondere toekenning van rechten voor, daar deze niet hier, maar bij de verschillende soorten van sociétés op hare plaats is.

In België eindelijk wordt de vraag beantwoord door art. 2, waar we lezen: »chacune d'elles (d. i. des sociétés de commerce) constitue une individualité juridique distincte de celle des associés."

Op de uitwerking dezer rechtsbevoegdheid in de verschillende landen kom ik, bij de behandeling der betrokkene onderwerpen, terug.

Bij de laatste wetgevingen heb ik de bewijskracht der statuten niet uitdrukkelijk vermeld, ofschoon zij

natuurlijk ook daar voorkomt; maar dit recht is zoo verschillend geregeld en in zoo ongelijke mate toegekend, dat ik het later liever afzonderlijk behandel.

We weten dus nu niet alleen welke vereenigingen men heeft erkend, maar ook, wat de inhoud van die erkenning is. In alle wetgevingen vinden we echter nog andere bepalingen. Overal toch is die erkenning van bepaalde voorwaarden afhankelijk gesteld, overal heeft men verder aan de vereenigingen bepaalde verplichtingen opgelegd. Naast de erkenning vinden we dus overal ook eene *regeling*, en we kunnen daarom nu overgaan tot dat gedeelte der vreemde wetgeving, dat voor ons vooral van praktisch belang is.

In die regeling heeft men overal in hoofdzaak hetzelfde stelsel gevolgd. We vinden in de wetgevingen toch vooreerst verschillende dwingende bepalingen, waaronder vooral van belang is, eene opgave van verschillende onderwerpen, waarover de statuten bepalingen moeten inhouden [1]); in de wijze van voor-

---

1) In Duitschland en Beijeren wordt opgegeven:

1. Firma en zetel;
2. Onderwerp der onderneming;
3. Duur der vereeniging, wanneer zij voor bepaalden tijd is opgericht;
4. Voorwaarden van in- en uittreding der leden;
5. Bedrag der aandeelen van de leden en wijze van vorming;
6. Regels voor het opmaken van de balans en voor de winstberekening, en voor de wijze, waarop de balans wordt onderzocht;

ziening zijn zij min of meer vrijgelaten, maar de voorziening zelve is verplichtend.

---

7. Wijze van verkiezing en samenstelling van het bestuur, en de vormen der legitimatie;
8. De vorm, waarin de leden bijeen geroepen worden;
9. Voorwaarden van stemrecht en vorm, waarin het wordt uitgeoefend
10. Onderwerpen, waarover niet bij gewone meerderheid wordt beslist;
11. De vormen, waarin de bekendmakingen der Genossenschaft moeten plaats hebben, en de bladen, waarin deze worden opgenomen;
12. De bepaling, dat de leden solidair en met hun geheele vermogen aansprakelijk zijn.

In Oostenrijk (in art. 5) komt bij n°. 6 nog voor de bepaling over verdeeling van winst en verlies; moet bij n°. 12 de wijze van aansprakelijkheid worden bepaald, en wordt nog een 13e punt genoemd, nl. de aanwijzing van de personen, die voor de inschrijving zorg moeten dragen.

Ook de bepalingen der Saksische wet (art. 11) zijn in hoofdzaak hetzelfde.

In België moeten de statuten (volgens art. 87) bepalingen inhouden over:

1. Naam en zetel;
2. Voorwerp der onderneming;
3. Aanwijzing der leden,
4. Wijze, waarop het kapitaal wordt gevormd en het minimum.

In Engeland, volgens de schedule van de act van 67

1 Voorwerp, naam en zetel; 2. Wijze van aanneming van leden; 3. Wijze van het houden van vergaderingen en het veranderen van statuten; 4. Bepalingen over de overdraagbaarheid of opvorderbaarheid der aandeelen; 4. Over het opnemen van de rekening; 6. Over de bevoegdheid om gelden te beleggen bij andere vereenigingen, ingeschreven als industrial and prov. society of als company, met beperkte aansprakelijkheid; 7. Over de uittreding van leden en de rechten, die zij of hunne rechtverkrijgenden kunnen doen gelden; 8. Over het gebruik van de winst; 8. Benoe-

Naast die dwingende bepalingen vinden we nu verder, als aanvullend recht, voorzieningen over verschillende onderwerpen, in geval er òf niets over voorkomt in de statuten, òf niet in ièder bijzonder geval een besluit over wordt genomen.

De dwingende natuur dier bepalingen wordt soms uitdrukkelijk vermeld.

Omdat ik de verschillende wetgevingen te zamen wensch te behandelen, geef ik de voorkeur aan de gelijktijdige bespreking van de verschillende wijzen, waarop hetzelfde onderwerp is geregeld, boven eene gelijktijdige behandeling van de verschillende bepalingen, al naarmate zij dwingend of aanvullend recht inhouden.

In de eerste plaats komt, dunkt mij, in aanmerking: *de voorwaarden voor de oprichting en voor het bestaan* der vereeniging.

In Engeland wordt over de wijze van oprichting niets bepaald; slechts is het aanwezig zijn van 7 leden vereischte. [1]).

In Duitschland, [2]) Saksen, [3]) Beijeren [4]) en Oosten-

---

ming van het bestuur en andere beambten en hunne macht en bezoldiging; 9. Over het bewaren en gebruiken en het opschrift van het zegel.

1) S. 3 act 62.

2) Art. 2.

3) Art. 10.

4) Art. 2.

rijk [1]) moeten de statuten, en iedere aanvulling of verandering er in, schriftelijk worden opgemaakt.

In Frankrijk moeten de sociétés de commerce, [2]) in België [3]) moet de société coopérative worden opgericht bij akte, die, wanneer zij ondershandsch is, in dubbel moet worden opgemaakt.

In Engeland [4]) moeten twee afschriften der statuten, in geval van verandering [5]) of aanvulling derzelve door 7 leden en den secretaris onderteekend, vergezeld van een, in den voorgeschreven vorm opgemaakte verklaring, waaruit de wettigheid der besluiten blijkt, worden ingediend bij den Registrar der friendly societies, die nagaat, of ze in staat zijn om het beoogde doel te bereiken, en niet in strijd zijn met de wet. Bestaat in dit opzicht geen bezwaar, dan geeft hij kosteloos, in den voorgeschreven vorm, [6]) een bewijs van inschrijving af. Deze inschrijving is voorwaarde voor de rechtsbevoegdheid der vereeniging [7]) en voor de geldigheid van de gemaakte aanvullingen en veranderingen der statuten. [8]).

1) Art. 3.

2) Art. 39 C. de C. en art. 1 § 5 en 21 § 2 loi de 1867.

3) Art. 4.

4) S. 4 act 67.

5) S. 7.

6) S. 8.

7) S. 4.

8) S. 7.

In Duitschland, [1]) Beijeren, [2]) Saksen [3]) en Oostenrijk [4]) moeten de statuten worden ingediend bij de rechtbank van koophandel, in wier ressort de vereeniging gevestigd is; in Duitschland en Oostenrijk ook wanneer er maar een hulpkantoor (Zweigniederlassung) gevestigd is. [5]) In Saksen heeft de indiening plaats bij den burgerlijken rechter, wanneer het geene handelsvereeniging is. [6])

In Oostenrijk moet de indiening plaats hebben door, in het statuut bepaald vermelde, personen; [7]) in Duitschland altijd door het bestuur.

Het aldus ingediende statuut moet door den rechter (in Saksen na onderzoek van de wettigheid en geldigheid [8]) worden ingeschreven in het Genossenschaftsregister, [9]) dat, zoo mogelijk, een deel van het Handelsregister vormt. Het staat voor iedereen open en ieder kan er tegen vergoeding van kosten een afschrift van, of uittreksel uit, verkrijgen. [10])

---

1) Art. 4.

2) Art. 4.

3) Art. 16.

4) Art. 3 en 7.

5) Art. 7. duitsche en 10 oostenr. wet.

6) Art. 16, op het einde.

7) Art. 5 § 13.

8) Act. 1872.

9) Duitschl. art. 4. Beijeren art. 4.

10) Duitschl. art. 8. Beijeren art. 8. Saksen art. 70. Oostenr. art. 7.

Van deze inschrijving is de rechtsbevoegdheid der vereeniging afhankelijk. [1]) Geheel op dezelfde wijze moet gehandeld worden bij verandering der statuten (in Duitschland moeten er dan echter twee afschriften zijn). [2])

Vóór de inschrijving mist de verandering in Duitschland, [3]) Beijeren [4]) en Oostenrijk [5]) alle kracht; verder moet in Duitschland, Beijeren en Oostenrijk een uittreksel uit de statuten (dat de in de wet opgenoemde onderwerpen moet bevatten) worden bekend gemaakt; in Saksen is dit alleen het geval met het feit der inschrijving. [6])

In Frankrijk moet binnen ééne maand na de op-

1) In Duitschland wordt (volgens art. 2) voor het bestaan der Genossenschaft vereischt, schriftelijke oprichting en het aannemen van eene firma, maar verkrijgt zij (volgens art. 4) eerst door de inschrijving de rechten eener eingetragene Genossenschaft. In Oostenrijk komt dit onderscheid, tusschen Genossenschaft en eingetragene Genossenschaft, niet voor (art. 8).

2) Art. 6.

3) Art. 6.

4) Art. 6.

5) Art. 9.

6) In Duitschl. worden in art. 4 genoemd:
dagteekening van oprichting, firma en zetel, onderwerp der onderneming, duur der vereeniging, wanneer zij voor bepaalden tijd is opgericht, naam en woonplaats van de bestuursleden, vorm, waarin de bekendmakingen plaats hebben, en de dagbladen, waarin deze worden opgenomen. In Oostenrijk bovendien nog de mate van aansprakelijkheid der leden.

richting der vereeniging eene expeditie van de notarieele, of een dubbel van de onderhandsche akte van oprichting worden neergelegd ter griffie van den juge de paix en van het tribunal de commerce, in wiens ressort de vereeniging is gevestigd, of zij een hulpkantoor heeft, tenzij dit zich in dezelfde stad als het hoofdkantoor bevindt [1]).

Bij deze stukken moet worden gevoegd [2]) eene expeditie van de notarieele akte, die de plaatsing van het kapitaal en de storting van $\frac{1}{10}$ aanwijst en een gewaarborgd afschrift van de beraadslagingen over de waardeering van inbreng, die niet in geld bestaat, en over de toekenning van bijzondere voordeelen aan bepaalde leden. Deze bijvoegingen komen echter alleen voor in geval de vereeniging den vorm heeft aangenomen eener société en commandite par actions of eener société anonyme. De stukken moeten bij notarieele akten natuurlijk door den notaris onderteekend worden, en anders, bij de société en nom collectif door de vennooten, bij de société en commandite door den gérant, bij de société anonyme door het bestuur.

Verder moet binnen denzelfden termijn van één maand een uittreksel (dat de in de wet vermelde onderwerpen moet inhouden) uit de akte van oprichting

---

1) Art. 55 en 59 der wet van 1867.

2) Art. 55.

en uit de gedeponeerde stukken, worden bekend gemaakt in eene der dagbladen, voor wettelijke aankondigingen aangewezen [1]).

Deze indiening en bekendmaking moet plaats hebben, op straffe van nietigheid ten aanzien van belanghebbenden, zonder dat evenwel het verzuim aan derden kon worden tegengeworpen [2]).

Geheel op dezelfde wijze moet gehandeld worden bij verandering der statuten, bij ontbinding der vereeniging vóór den bepaalden tijd, of voortzetting daarna [3]).

In geval de vereeniging is een société en comm. p. actions of anonyme, zijn de gedeponneerde stukken voor ieder toegankelijk en kan men er tegen ver-

---

1) Art. 56, 57 en 58. Het uittreksel moet bevatten: de namen der leden, die geene actionaires of commanditarres zijn; naam en zetel; aanwijzing van hen, die voor de vennootschap kunnen handelen en teekenen; het bedrag van het maatschappelijk kapitaal en van de waarde, die de commanditaires of actionaires hebben ingebracht of moeten inbrengen; het tijdstip van het begin en het einde der vennootschap en de dagteekening, waarop de stukken ter griffie zijn ingediend. Verder moet de soort van vennootschap worden aangegeven met de vermelding, dat het kapitaal veranderlijk is, met aanwijzing van het bedrag, waaronder dit niet mag dalen. Bij de société anonyme moet eindelijk het maatschappelijk kapitaal worden vermeld en de wijze van vorming van het reservefonds.

2) Art. 56 § 3.

3) Art. 61.

goeding der kosten afschrift of uittreksel van verkrijgen [1]).

In België moet de akte van oprichting binnen 14 dagen worden ingediend bij de daarvoor aangewezen ambtenaren, die een bewijs van ontvangst afgeven. Binnen 10 dagen moet nu de bekendmaking door middel van een bijvoegsel van den Moniteur plaats hebben; dit bijvoegsel wordt toegezonden aan de griffies der hoven en rechtbanken, waar ieder er kosteloos kennis van kan nemen, terwijl ze in een Reccuil worden verzameld [2]).

Een koninklijk besluit wijst de ambtenaren aan en bepaalt de wijze en voorwaarden van indiening en bekendmaking. Bij verzuim is de ambtenaar voor alle schade aansprakelijk.

Bij te late aanbieding heeft de bekendmaking, met verbeurte van boete, ambtshalve plaats [3]).

De bekendmaking heeft kracht 5 dagen na de plaatsing in den Moniteur. Vóór dien tijd is iedere aktie der vereeniging niet ontvankelijk en kunnen de leden zich tegenover derden niet op de akte beroepen, zonder dat zij echter het verzuim aan derden kunnen tegenwerpen [4]). Iedere ver-

1) Art. 63.

2) Art. 10.

3) Art. 11.

4) Art. 11.

andering der statuten wordt op dezelfde wijze behandeld [1]).

De algemeene bekendheid der statuten wordt verder nog bevorderd door de bepaling der engelsche, fransche en oostenrijksche wet, waardoor aan ieder het recht is verleend, om aan het kantoor, tegen vergoeding der kosten, een afschrift der statuten te verkrijgen [2]).

In de tweede plaats komt in aanmerking de *benaming* of *firma* der vereeniging en haar *zetel.* 't Is zeker niet vreemd, dat de vermelding van deze twee onderwerpen in de statuten [3]) door alle wetgevingen verplichtend is gesteld. Ze is daardoor ook opgenomen in de inschrijving; eveneens komen in die landen, waar slechts een uittreksel uit de statuten behoeft publiek gemaakt te worden, daaronder deze beide onderwerpen voor.

Voor de benaming geldt verder in Duitschland [4]) en Oostenrijk [5]), dat zij uitsluitend aan de onderne-

1) Art. 12.

2) Zie Eng. art 7, act 1862. Frankr. art. 63 § 2. Oostenr. art. 14

3) Zie Engel. schedule n°. 1, Duitschl. art. 3, Beijeren art. 3, Saksen art. 11 n°. 1 en 2, Oostenr. art. 5 n°. 1; voor Frankrijk volgt het uit art. 57, België art. 87.

4) Art. 2.

5) Art. 4.

ming moet ontleend zijn; zij moet in Engeland [1], Duitschland, Oostenrijk, Saksen [2] en Beijeren [3] van de benaming van andere vereenigingen verschillen; in Saksen en België [4] mogen de namen der leden er niet in voorkomen. In Frankrijk is de naam natuurlijk òf de raison sociale van de société en nom collectif, òf de benaming van den gérant, òf de benaming van de société anonyme. In Engeland moet de naam zijn aangebracht aan het kantoor [5] en moet zij, even als in Frankrijk [6] en België [7], voorkomen in alle van de vereeniging uitgaande stukken, met bijvoeging, in België van de uitdrukking, société coopérative, in Frankrijk van de aanwijzing van den vorm, dien zij heeft aangenomen, altijd met de bijvoeging: à capital variable. Eindelijk is (geheel overbodig) in Duitschland het aannemen van een naam als vereischte voor de oprichting der vereeniging gesteld [8].

Omtrent den zetel is in Saksen bepaald, dat hij binnenslands moet zijn; [9]) in Engeland is de verplich-

1) S. 8 act. 62.

2) Art. 12.

3) Art. 2.

4) Art. 86.

5) Art. 10, act. 62.

6) Art. 64.

7) Art. 102.

8) Art. 2.

9) Art. 11.

ting, tot inschrijving van het kantoor, door eene strafbepaling gewaarborgd. [1])

Verder komt in aanmerking het *doel* der vereeniging en het *middel*, waardoor dat doel wordt bereikt. Overal moet ook dit onderwerp in de statuten en in de bekendmaking worden opgenomen.

Uit de redaktie van de duitsche, beijersche en oostenrijksche wet vloeit echter voort, dat het doel der vereeniging reeds door de wet zelve is bepaald, zoodat in de statuten nog slechts sprake kan zijn van het middel; in die landen wordt dan ook slechts de vermelding der onderneming vereischt.

In de keuze der onderneming is men in het algemeen niet beperkt. [2]) Slechts is in Engeland het bankwezen uitgesloten [3]) en moet de onderneming in België tot het gebied van het handelsrecht behooren. [4])

In de keuze van het doel is men, uit den aard, veel minder vrij; hierin toch wordt men altijd eenigszins door de voorschriften van den wetgever beperkt;

---

1) S. 12 en 13 act 62.

2) In de duitsche, beijersche en oostenrijksche wet vinden we eene opsomming van eenige ondernemingen; uit de geschiedenis blijkt duidelijk, dat we hier niet met eene limitatieve opgave hebben te doen. Zie hierover v. Sicherer, t. a. p. p. 146 en vlg. en 154 en vlg. en Parisius t. a. p. p. 8, noot 4.

3) Art. 3 act 62 en art. 1 act 67.

4) Art. 1 en 2.

in Engeland bovendien nog door het onderzoek van den Registrar, dat aan de inschrijving moet voorafgaan. 1)

In Duitschland 2) en Oostenrijk 3) wordt de beperking, tot het voorgeschreven doel, gewaarborgd door mogelijkheid van ontbinding van overheidswege, ten gevolge van eene rechterlijke (in Oostenrijk van eene strafrechterlijke) uitspraak. Bovendien komen natuurlijk overal bepalingen voor, in geval men een bepaald onwettig doel beoogt.

Over de *organen* der vereeniging wordt het volgende bepaald.

I. *Het bestuur.* In Engeland wordt alleen voorgeschreven, dat de statuten bepalingen moeten inhouden over de bewaring en het gebruik van het zegel, over de wijze van benoeming van het bestuur en andere beambten, over hunne macht en bezoldiging 4); slechts enkele malen wordt van een secretaris en een thesaurier gesproken. 5)

---

1) S. 5 act 62.

2) Art. 35.

3) Art. 36 en 37.

4) schedule n°. 9 en 10.

5) b. v. in s. 18.

In de overige landen wordt de vertegenwoordiging der vereeniging door het bestuur uitdrukkelijk vermeld en moeten de statuten er verschillende bepalingen over inhouden. Zoo in Duitschland, [1]) Saksen, [2]) Beijeren [3]) en Oostenrijk [4]) over de wijze van verkiezing en samenstelling van het bestuur en over den vorm der legitimatie.

In België is de opneming in de statuten van eene bepaling, omtrent de wijze van verkiezing, samenstelling en afzetting van het bestuur, en omtrent de macht, die het uitoefent [5]), facultatief.

In Frankrijk moeten de namen der besturende personen in de statuten zijn vermeld. De organisatie verschilt daar natuurlijk geheel en al, naar gelang van den vorm, dien de vereeniging heeft aangenomen.

In Duitschland, [6]) Beijeren [7]) en Oostenrijk [8]) moet het bestuur uit de leden worden gekozen, en bestaat uit één of meer, al of niet bezoldigde, steeds afzetbare personen; in België kan het ook uit niet-leden

1) Art. 3.
2) Art. 11 n°. 7.
3) Art. 3.
4) Art. 5 n°. 7.
5) Art. 33.
6) Art. 17.
7) Art. 17.
8) Art. 15.

bestaan, [1]) en is er, wanneer de statuten niets anders bepalen, slechts één bestuurder. [2]) In Frankrijk [3]) geldt voor de société anonyme dezelfde bepaling als in Duitschland.

In Duitschland, [4]) Beijeren, Saksen [5]) en Oostenrijk [6]) moeten de leden van het bestuur, zoodra dit is samengesteld, zich doen inschrijven in het Genossenschäftsregister, met overlegging eener legitimatie: te gelijk moeten zij hunne handteekening indienen. Geheel hetzelfde geldt bij iedere verandering in het bestuur. De inschrijving moet verder worden bekend gemaakt. Vóór dien tijd kan men het bestaan of de verandering van het bestuur aan derden alleen tegenwerpen, ingeval men bewijst, dat deze er bekend mede waren; na dien tijd geldt het bestaan of de verandering tegenover derden, tenzij deze bewijzen, dat zij er niet bekend mede waren of moesten zijn. [7])

In België moeten de bestuurders binnen acht dagen na hunne benoeming, aan de griffie van het tribunal

---

1) Art. 86.
2) Art. 89.
3) Art. 22.
4) Art. 4 en 23.
5) Art. 16.
6) Art. 16.
7) Zie Duitschl. art. 23. Oostenr. art. 16.

de commerce, een uittreksel uit de akte, die hunne macht omschrijft, en hunne handteekening deponeren. Deze stukken zijn voor een ieder toegankelijk.[1]).

In Frankrijk moeten de namen der besturende vennooten in het bekendgemaakte uittreksel worden opgenomen; vóór dien tijd kan men er zich tegen derden niet op beroepen, zonder dat evenwel het verzuim aan derden kan worden tegengeworpen [2]).

Over de macht van het bestuur vinden we het volgende bepaald:

In Duitschland [3]), Beijeren, Oostenrijk [4]) en Saksen [5]) kan de macht van het bestuur tegenover de Genossenschaft worden beperkt, niet tegenover derden.

In België is omgekeerd het bestuur slechts voor zijn mandaat aansprakelijk [6]).

Natuurlijk neemt de vereeniging door middel van het bestuur verplichtingen op zich en verkrijgt zij er rechten door; in Duitschland [7]) en Oostenrijk [8]) is dit ook het geval, al wordt niet uitdrukkelijk ver-

1) Art. 105 en 107.

2) Art. 56 en 57.

3) Art. 21.

4) Art. 19.

5) Art. 20.

6) Art 86.

7) Art. 20.

8) Art. 18.

klaard, dat namens de vereeniging gehandeld wordt. Er kan natuurlijk een bepaalde vorm voor de wilsverklaring zijn voorgeschreven, welke dan in acht genomen, en te gelijk met het statuut moet worden bekend gemaakt. Als aanvullend recht geldt, dat de onderteekening door alle leden van het bestuur noodig is [1]).

Verder vinden we in de duitsche wetgevingen nog het volgende:

De eed moet door het bestuur worden afgelegd [2]), mededeelingen aan de vereeniging zijn wettig, wanneer zij aan een der leden van het bestuur zijn gedaan [3]).

Ook moeten natuurlijk de verplichtingen, die aan de vereeniging zijn opgelegd (zooals mededeelingen aan den rechter, boekhouden, rekening en verantwoording enz.), in den regel, door het bestuur worden nageleefd. We zullen deze later achtereenvolgens ontmoeten.

II. *Algemeene Vergadering.*

In Engeland moeten de statuten bepalingen inhou-

1) Zoo in Duitschl. art. 19, in Oostenr. art. 17, in Saksen art 21.

2) Duitschl. art. 22, Oostenr. art. 20, Saksen art. 18.

3) Duitschl. art. 24, Oostenr. art. 21, Saksen art. 21.

den over de wijze, waarop deze wordt gehouden, over het stemrecht en het recht van verandering der statuten; [1]) in Duitschland, [2]) Beijeren, Saksen [3]) en Oostenrijk [4]) over wijze van bijeenroeping, van stemmen, en besluiten, wanneer eene gewone meerderheid niet voldoende is.

In België kunnen al zulke bepalingen wel in de statuten worden opgenomen, maar is het niet noodzakelijk. [5])

Behalve door de in de statuten genoemde personen, moet in Duitschland, [6]). Saksen, [7]) Beijeren, Oostenrijk [8]) en België [9]) de algemeene vergadering worden bijeengeroepen door het bestuur; in België geldt als aanvullend recht, dat het geschiedt door middel van aangeteekende brieven. Die bijeenroeping heeft, buiten de in het statuut genoemde gevallen, plaats, wanneer het is in het belang der vereeniging, en moet bovendien voorkomen (in Duitschland, Beijeren, Saksen en Oostenrijk), wanneer een bepaald aantal der leden, aanvullend op $\frac{1}{10}$ gesteld, het wenscht.

---

1) schedule n°. 3.

2) Art. 8.

3) Art. 11.

4) Art. 5.

5) Art. 88.

6) Art. 31.

7) Art. 22.

8) Art. 28.

9) Art. 89.

In Duitschland, [1]) Beijeren, Oostenrijk [2]) en België [3]) heeft ieder ééne stem, tenzij iets anders is bepaald. Behalve bij punten van ondergeschikt belang, kan, in de duitsche en oostenrijksche wetgevingen, geen besluit worden genomen, tenzij het onderwerp vooraf zij bekend gemaakt. [4])

In België geldt als aanvullend recht, dat de besluiten met meerderheid van stemmen worden genomen; [5]) in Oostenrijk, dat noodig is de tegenwoordigheid of vertegenwoordiging van $\frac{1}{10}$ der leden, terwijl anders voor dit bepaalde onderwerp eene nieuwe vergadering moet worden bijeengeroepen, die nu altijd kan besluiten. Dit geschiedt bij meerderheid van stemmen, terwijl bij staking de voorzitter beslist. Slechts voor verandering der statuten en ontbinding der vereeniging wordt eene meerderheid van $\frac{2}{3}$ der stemmen vereischt. [6])

In Duitschland, [7]) Beijeren en Oostenrijk [8]) moeten de besluiten der algemeene vergadering in een pro-

---

1) Art. 10 § 2.

2) Art. 27.

3) Art. 89.

4) Zie Duitschl. art. 32, Oostenr. art. 30, Saksen art. 23.

5) Art. 89.

6) Art. 31, 32 en 33.

7) Art. 33.

8) Art. 34.

tokolboek worden opgenomen, dat voor ieder lid en voor de Regeering toegankelijk is.

III. *Commissie van toezicht.*

Deze is nergens, behalve in Frankrijk [1]) bij de société en commandite par actions en de sociéti anonyme, verplichtend gesteld. In Engeland moeten de statuten bepalingen inhouden over de audit of accounts. [2]) In Duitschland, [3]) Beijeren, Saksen [4]) en Oostenrijk [5]) kunnen zij eene commissie van toezicht instellen; in België [6]) bepalingen inhouden over de contrôle, en wordt deze, waar niets is bepaald, uitgeoefend door 3 commissarissen op dezelfde wijze benoemd als bij de société anonyme. In Duitschland, Beijeren en Oostenrijk moeten deze uit de leden, met uitzondering van het bestuur, worden gekozen; in het laatste land zijn zij steeds afzetbaar.

Ten einde hun toezicht te kunnen uitoefenen, hebben zij toegang tot boeken en andere bescheiden der ver-

---

1) Art. 5 en 32, wet van 67.

2) schedule n°. 5.

3) Art. 28.

4) Art. 28.

5) Art. 24.

6) Art. 88 en 89.

eeniging, het recht om bestuursleden te schorsen en om eene algemeene vergadering bijeen te roepen.

In Duitschland en Oostenrijk vertegenwoordigt de commissie de Genossenschaft bij processen met de leden van het bestuur, en moet zij jaarlijks rapport doen aan de algemeene vergadering.

IV. *Beambten.*

Deze worden verondersteld in Duitschland, [1]), Beijeren, Oostenrijk [2]) en Engeland, [3]) maar hierover niets verder bepaald.

We komen nu aan het gewichtige onderwerp van het *vermogen* der vereeniging. Hierbij komen de volgende vragen in aanmerking:

I. Hoe ontstaat het?

II. Wat is het gevolg van dat ontstaan?

III. Hoe wordt, van tijd tot tijd, de toestand van het vermogen opgemaakt?

IV. Hoe wordt het vermogen gebruikt?

I. Het wordt natuurlijk oorspronkelijk gevormd door

1) Art. 30.

2) Art. 26.

3) schedule n°. 9.

de verplichtingen, die tegenover de vereeniging op de leden rusten. Deze kunnen tot de storting van een bedrag beperkt zijn, of zich in het oneindige uitbreiden; de stortingen kunnen verder natuurlijk aan allerlei voorwaarden zijn gebonden; niet alleen echter de verplichting, maar ook de bevoegdheid, om te storten kan tot een zeker bedrag beperkt zijn.

Door die stortingen wordt natuurlijk het eerste kapitaal gevormd; ook hiervoor kan echter zoowel een minimum als een maximum worden bepaald; het oorspronkelijke kapitaal kan later door de gemaakte winst worden vergroot; het wordt immers in de onderneming gebruikt, tengevolge waarvan allerlei rechten en verplichtingen tot het vermogen der vereeniging gaan behooren.

Over dit onderwerp vinden we in de wetgevingen het volgende bepaald.

In Duitschland, Beijeren en Oostenrijk moeten de statuten bepalingen inhouden over het bedrag der aandeelen en de wijze van vorming; in Saksen over de verplichting tot storting, die de leden op zich nemen, inzonderheid, of deze tot een bepaald bedrag is beperkt, of van de behoefte afhangt; in België over de wijze van vorming van het maatschappelijk fonds; in Frankrijk over het bedrag van het maatschappelijk kapitaal en van de stortingen door de actionaires en de commanditaires.

In Duitschland, Beijeren en Oostenrijk ligt in de uitdrukking der wet opgesloten, dat er een maximum voor de bijdragen moet worden bepaald. Parisius [1]) acht het ten minste twijfelachtig, of dit achterwege kan blijven; daar de statuten echter de wijze van vorming kunnen regelen, behoeft de volstorting niet verplichtend te worden gesteld, en is het dus slechts een maximum voor de bevoegdheid.

In Saksen worden, naarmate de verplichting der leden beperkt is of niet, de Genossenschaften in twee soorten verdeeld [2]). Bij die met beperkte aansprakelijkheid der leden (tegenover de Genossenschaft) moet de bijdrage worden bepaald; bij die met onbeperkte aansprakelijkheid, slechts de voorloopige inbreng der leden.

In Engeland mag geen individu (wel eene vereeniging) voor meer dan 200 L. bij de vereeniging betrokken zijn, waardoor hem indirekt de bevoegdheid benomen is om meer te storten.

In Frankrijk mogen de akties (dus alleen bij de soc. en comm. p. actions en de société anonyme) niet kleiner zijn dan 50 frcs [3]), en moeten de statuten een maximum van hoogstens 200,000 frcs voor het

1) t. a. p. p. 16, noot 20 op het einde.

2) Art. 56 vlg. en 61 vlg.

3) Art. 50.

maatschappelijk kapitaal bepalen, dat echter jaarlijks met dezelfde som kan verhoogd worden; [1]) de vennootschap bestaat niet, voor $\frac{1}{10}$ van het maatschappelijk kapitaal is gestort [2]), en de statuten moeten een minimum (minstens $\frac{1}{10}$ van het kapitaal) vaststellen, waaronder het kapitaal niet mag dalen door de terugneming van den inbreng of anderszins [3]).

Deze laatste bepaling vinden we ook in België, maar in de vaststelling van het minimum zijn de statuten geheel vrij [4]).

II. Om het ingebrachte onafhankelijk te maken van de geldelijke omstandigheden der leden, dienen de volgende bepalingen.

In Duitschland [5]), Beijeren en Oostenrijk [6]) (in dit laatste land echter alleen bij Genossenschaften met onbeperkte aansprakelijkheid) hebben de privaatschuldeischers der leden geen recht op het geheele of gedeeltelijke vermogen der vereeniging, maar alleen op hetgeen de leden aan renten en dividend, òf bij het

1) Art. 49.
2) Art. 51.
3) Art. 51 en 52.
4) Art. 87.
5) Art. 13.
6) Art. 56.

sche wet uitdrukkelijk de bevoegdheid, om gelden bij eene andere vereeniging te beleggen [1]; de statuten moeten hierover bepalingen inhouden en de personen aanwijzen, die met de uitoefening van dit recht zijn belast.

Ook de winst kan natuurlijk in de onderneming worden gebruikt; in Engeland moeten de statuten dan ook bepalingen inhouden omtrent het gebruik van de winst, in Oostenrijk en Saksen over hare verdeeling.

Een bijzonder gebruik van een deel van het vermogen verdient nog vermelding. In België [2]) is namelijk voorgeschreven het vormen van een reservefonds, evenals in Frankrijk bij de société anonyme en die en comm. p. act; in de overige landen wordt het wel dikwijls verondersteld, maar niet verplichtend voorgeschreven.

Het lidmaatschap.

Hiermede komen we tot de bepalingen, die in de regeling vooral belangrijk zijn.

In Saksen [3]) en België [4]) kan de onveranderlijkheid

1) S. 2 act 67.

2) Art. 101. Zoo ook in Frankr, bij de société anonyme, volgens art. 36.

3) Art. 58 en 64.

4) In art. 85 wordt gezegd, dat het ledental of de inbreng veranderlijk

van personeel door de statuten worden vastgesteld; in Duitschland, Beijeren en Oostenrijk, is dit geheel onmogelijk; in Engeland wordt de veranderlijkheid verondersteld.

In Engeland, Duitschland, Beijeren, Saksen en Oostenrijk moeten de statuten bepalingen inhouden over het aannemen van nieuwe leden.

Voor de toetreding wordt in Duitschland [1]), Beijeren en Oostenrijk [2]) eene schriftelijke, in Saksen [3]) eene in rechten verbindende verklaring gevorderd: zoo echter, dat het lidmaatschap steeds bewijsbaar zij; in België is, wanneer de statuten niets anders bepalen, eene eigenhandige inschrijving op het register noodig, na goedkeuring van de algemeene vergadering [4]).

Het lidmaatschap kan eindigen:

1°. door vrijwillige uittreding;

2°. door gedwongen uittreding;

3°. door uitsluiting;

4°. door overdracht;

5°. door den dood.

---

is. Ook in Frankrijk wordt in art. 52 de mogelijkheid verondersteld, dat men niet vrijwillig mag uittreden.

1) Art. 2 op het einde.

2) Art. 8 op het einde.

3) Art. 78 en 65.

4) Art. 89.

In alle wetgevingen wordt den leden het recht verleend om uit de vereeniging uittetreden; in Frankrijk kunnen echter de statuten het tegendeel bepalen. In Saksen is de uittreding verboden gedurende het laatste jaar van het bestaan der vereeniging (wanneer zij voor bepaalden tijd is opgericht), of wanneer reeds tot de ontbinding is besloten [1]. In Duitschland [2], Beijeren en Oostenrijk [3]) heeft men recht van uittreding, ook wanneer de Genossenschaft voor bepaalden tijd is opgericht; of men dit recht verliest door toetreding voor bepaalden tijd, is niet recht duidelijk [4]. In Frankrijk wordt het recht van uittreding indirekt beperkt door het minimum, waaronder het maatschappelijk kapitaal niet mag dalen [5].

Steeds is natuurlijk de uittreding afhankelijk gesteld van een bepaalden termijn van opzegging; in Duitschland, Beijeren en Oostenrijk wordt daarvoor aanvullend recht gegeven (een termijn van 4 weken, met uittreding aan het eind van het jaar); in België kan men slechts gedurende de eerste 6 maanden van het jaar zijn lidmaatschap opzeggen [6].

---

1) Art. 68.

2) Art. 88.

3) Art. 54 en 77.

4) Zie Parisius t. a. p. op art. 37.

5) Art. 51.

6) Art. 92.

In Duitschland [1]) en Oostenrijk [2]) (bij de Genossenschäften met onbeperkte aansprakelijkheid) en, indirekt ook, in België [3]) en Frankrijk [4]) wordt aan den schuldeischer van een lid, na vruchtelooze uitwinning van diens vermogen, het recht verleend om zijne uittreding (na een bepaalden termijn) te vorderen, ten einde zoo te kunnen uitwinnen, hetgeen een lid, bij zijne uittreding, van de vereeniging kan verkrijgen.

Overal, behalve in Saksen en Engeland, wordt ook de uitsluiting als einde van het lidmaatschap genoemd; in Duitschland moeten de statuten de redenen bevatten; in België [5]) geldt als aanvullend recht, dat de uitsluiting alleen plaats heeft bij niet-naleving van de statuten, en door de algemeene vergadering wordt uitgesproken.

De overdracht is toegelaten in Engeland, [6]) Frankrijk [7]) en in Oostenrijk [8]) bij Genossenschaften met beperkte aansprakelijkheid; ze is bepaald uitgesloten in België. [9])

1) Art. 16.

2) Art. 59.

3) Art. 97.

4) Art. 54.

5) Art. 89.

6) Zie schedule n°. 4.

7) Art. 50.

8) Art. 83.

9) Art. 85.

Over de al of niet overdraagbaarheid der aandeelen (dus ook van het lidmaatschap) moeten de statuten bepalingen inhouden; in Frankrijk heeft ze plaats door overschrijving op de registers, maar kunnen de statuten haar afhankelijk stellen van de goedkeuring van het bestuur of de algemeene vergadering.

In Oostenrijk geldt, wanneer niets is bepaald, dat de toestemming van het bestuur gevorderd wordt.

Als aanvullend recht wordt de dood als einde van het lidmaatschap genoemd in Duitschland, Beijeren en Oostenrijk. Noodzakelijk is dit het geval in België en somtijds in Frankrijk.

In Engeland komt eene bijzondere regeling voor omtrent het overgaan van het lidmaatschap na den dood. [1]). Ieder lid mag, door een bij de vereeniging ingediend geschrift, uit zijne naaste bloedverwanten een persoon benoemen, op wien, na zijnen dood, zijne aandeelen tot op een bedrag van 50 L. zullen overgaan. De overgang van lidmaatschap kan daarvan natuurlijk het gevolg zijn. Deze beschikking kan, op dezelfde wijze als zij gesteld is. worden herroepen. De vereeniging heeft echter altijd het recht om de aandeelen niet te doen overgaan, maar aan den bepaalden persoon uit te betalen.

1) S. 5 act 67.

Aan het lidmaatschap kunnen natuurlijk allerlei rechten en verplichtingen worden vastgeknoopt. Vooral komen hierbij in aanmerking:

het recht op aandeel in de winst, op een gedeelte van het vermogen gedurende het lidmaatschap, op een gedeelte van het vermogen bij het einde van het lidmaatschap, op een gedeelte van het vermogen bij het einde van de vereeniging, en

de verplichting om tot het vermogen der vereeniging bij te dragen, hetzij onvoorwaardelijk, hetzij afhankelijk van de behoeften der vereeniging, vooral of uitsluitend ontstaan tengevolge van geleden verlies, en om zich persoonlijk aansprakelijk te stellen tegenover de schuldeischers der vereenigicg.

Wat het recht op aandeel in de winst betreft, wordt in Engeland alleen bepaald, dat de statuten moeten vaststellen, hoe de winst zal worden gebruikt. In Duitschland [1]) en Beijeren geldt als aanvullend recht, dat de winst wordt verdeeld, naarmate van de hoogte der aandeelen; in België [2]) voor de helft volgens dezen maatstaf, voor de helft hoofdelijk; in Oostenrijk en Saksen moeten de statuten de winstverdeeling regelen; in laatstgenoemd land mogen geene vaste renten bedongen worden, een gevolg van de omstan-

1) Art. 9.

2) Art. 89.

digheid, dat niet meer dan de zuivere winst mag worden verdeeld [1]).

Wat het recht op het vermogen der vereeniging bij het einde van het lidmaatschap aangaat, hierover moeten de statuten in Engeland bepalingen inhouden; nooit mag men echter meer opvorderen dan 200 £.

Dit recht van opvordering komt alleen dan voor, wanneer de aandeelen niet voor overdracht vatbaar zijn; is dit het geval, dan moeten de statuten bepalingen inhouden over de wijze van overdracht en de goedkeuring der algemeene vergadering; ook hier is het bedrag tot 200 £ beperkt.

Dat ook overdracht na den dood mogelijk is, hebben we reeds boven gezien; deze is beperkt tot 50 £; ook hierdoor mag echter het bedrag, waarop een lid aanspraak heeft, de grens van 200 £ niet overschrijden; zou dit het geval zijn, dan worden de aandeelen niet overgedragen, maar uitbetaald.

In Duitschland [2]), Beijeren en Oostenrijk [3]) wordt bepaald, dat hij die ophoudt lid te zijn, (of zijne rechtverkrijgenden) recht heeft op het aandeel of Guthaben, maar niet op het reservefonds of overig vermogen der vereeniging (tenzij de statuten iets

---

1) Art. 17.

2) Art. 39.

3) Art. 55 en 79.

anders bepalen); het aandeel wordt natuurlijk uitgekeerd in den toestand, waarin het zich bevindt op het oogenblik der uittreding, en wordt berekend volgens de in de statuten vastgestelde regels voor de vorming er van.

De uitbetaling heeft in Duitschland plaats binnen 3 maanden na de uittreding; evenzoo in Beijeren bij de Genossenschaften met onbeperkte aansprakelijkheid; in Oostenrijk bij dezelfde Genossenschaften binnen eene maand na afsluiting der rekening; bij de Genossenschaften met beperkte aansprakelijkheid binnen een jaar, in Beijeren binnen 2 jaren, na afloop van het jaar, waarin de uittreding heeft plaats gehad. (Deze langere termijn staat in verband met de voortduring der aansprakelijkheid ook na het einde van het lidmaatschap.) Overal wordt bepaald, dat de vereeniging zich aan die verplichting alleen door ontbinding kan onttrekken.

In Oostenrijk [1]) wordt bij de Genossenschaften met beperkte aansprakelijkheid nu nog uitdrukkelijk bepaald, dat men, ook gedurende zijn lidmaatschap, een gedeelte van het vermogen kan opvorderen; men kan meerdere aandeelen hebben, waarvan sommige tijdens het lidmaatschap opvorderbaar zijn: hiervoor geldt al hetgeen boven is gezegd over de opvor-

1) Art. 77.

dering bij het einde van het lidmaatschap; maar bovendien wordt nog de bevoegdheid verleend om, met toestemming van het bestuur, hetgeen men tijdens het lidmaatschap kan opvorderen aan anderen over te dragen. Hieruit zal wel de bevoegdheid voortvloeien om alles wat men kan opvorderen, dus ook het lidmaatschap, aan anderen over te doen: We hebben hier dus een dergelijken toestand als in Engeland.

In Saksen [1]) wordt alleen bij de Genossenschaft met onbeperkte aansprakelijkheid gezegd, dat de statuten moeten bepalen òf, en zoo ja, welke rechten uittredende leden op het vermogen hebben.

In België [2]) hebben zij, die ophouden lid te zijn, of hunne rechtverkrijgenden aanspraak op het aandeel (sa part) volgens de laatste balans vóór de uittreding; de statuten bepalen den termijn van uitbetaling. Daar het lidmaatschap persoonlijk is, kan van overdracht van het aandeel geen sprake zijn; wel blijkt echter, [3]) dat het geoorloofd is, om gedurende het lidmaatschap een zeker bedrag op te vorderen. Voor die opvordering, hetzij van het geheele bedrag, hetzij van een gedeelte, wordt echter een grens gesteld door het

---

1) Art. 67 § 4.

2) Art. 96 en 97.

3) Uit art. 90.

minimum, waaronder het maatschappelijk kapitaal niet mag dalen.

In Frankrijk heeft men het recht om, bij het einde van het lidmaatschap al het gestorte, gedurende dien tijd een gedeelte er van, op te vorderen. [1]) Bij de vennootschappen met aandeelen wordt ook hier echter die bevoegdheid beperkt door het vereischte van het minimum van het maatschappelijk kapitaal. De aandeelen, die niet minder dan 50 frcs. mogen zijn, worden eerst na de storting van $\frac{1}{10}$ voor overdracht vatbaar, [2]) welke dan plaats heeft door overschrijving op de registers, terwijl de statuten de toestemming kunnen vorderen van het bestuur of de algemeene vergadering.

De laatste bevoegdheid der leden, hun aanspraak op een deel van het vermogen bij de ontbinding der vereeniging, zal ik hieronder bij de vereffening bespreken.

Tegenover al deze rechten staat nu overal vooreerst de onvoorwaardelijke verplichting der leden om tot het vermogen der vereeniging bij te dragen. In Frankrijk en België vloeit ze voort uit het begrip der société, in Duitschland, Beijeren en Oostenrijk uit dat der gemeenschappelijke onderneming; alleen

1) Art. 48.
2) Art. 50.

in Saksen [1]), wordt de mogelijkheid van het tegendeel verondersteld, terwijl de engelsche wet er zich niet uitdrukkelijk over uitspreekt.

In Saksen [2]), Beijeren [3]) en Oostenrijk [4]) wordt bij de Genossenschaften met beperkte aansprakelijkheid gezegd, dat de statuten bepalen moeten, hoe groot de bijdragen der leden zijn, of op welke wijze ze worden berekend; in eerstgenoemd land moeten de statuten bij Genossenschaften met onbeperkte aansprakelijkheid bepalen, welke voorloopige bijdragen de leden moeten storten [5]), terwijl in Duitschland, Oostenrijk en Beijeren diezelfde soort van vereenigingen in hare statuten bepalingen moeten opnemen over de vorming van het aandeel, en daardoor indirekt en gedeeltelijk ook over de onvoorwaardelijke verplichtingen der leden; maar ook slechts indirekt, vooreerst, omdat de aandeelen niet behoeven, maar slechts kunnen, worden volgestort, en ten tweede, omdat de vorming der aandeelen niet uitsluitend door stortingen, maar tevens door te goed schrijving der winst plaats kan hebben; en ook slechts ten deele, omdat niet alle stortingen der leden tot vorming van het aandeel

---

1) Art. 11 n°. 6.

2) Art. 56.

3) Art. 73.

4) Art. 76.

5) Art. 61.

behoeven te dienen (b. v. entrée, jaarlijksche storting voor reservefonds, garantie-kapitaal enz).

In België moeten de statuten bepalen, hoe het maatschappelijk kapitaal zal gevormd worden (dus ook tot welke bijdragen de leden verplicht zijn), in Frankrijk, hoe groot het maatschappelijk kapitaal is, en welke bijdragen de commanditairen of actionaires gestort hebben of moeten storten.

Naast deze onvoorwaardelijke verplichting der leden, kan nu de voorwaardelijke staan, om te storten, wanneer de behoeften der vereeniging het medebrengen. Zoo wordt in Engeland [1]), Frankrijk [2]) en Oostenrijk de mogelijkheid verondersteld van niet volgestorte aandeelen, terwijl het aandeel hier toch niet aanduidt het maximum voor de bevoegdheid, maar voor de verplichting tot storting.

Vooral echter zal die voorwaardelijke verplichting der leden wel afhangen van het door de vereeniging geleden verlies. Uitdrukkelijk wordt zij hiertoe beperkt in Duitschland [3]); in Saksen [4]) en Beijeren bij de Genossenschaften met onbeperkte aansprakelijkheid en wel, zooals de uitdrukking aanduidt, zonder dat

1) Art. 20 act 62.

2) Art. 50.

3) Art. 9.

4) Art. 61.

voor die verplichting eene vaste grens is gesteld, maar geheel onbeperkt, zooveel als het geleden verlies bedraagt. In Oostenrijk is de verplichting der leden bij beide soorten van Genossenschaften afhankelijk gesteld van het geleden verlies, en wel, naarmate van de soort, op beperkte of onbeperkte wijze [1]). In het eerste geval is ieder lid, in geval van faillissement of ontbinding der vereeniging, voor hare verbintenissen niet slechts aansprakelijk met het bedrag zijner aandeelen, maar ook nog voor een hooger bedrag naarmate van de aandeelen.

In Saksen is ieder lid eener Genossenschaft met onbeperkte aansprakelijkheid voor alle verbintenissen der vereeniging aansprakelijk, voor zoover niet door de bijdragen der overige leden wordt voorzien in de behoefte.

In Duitschland en in Beijeren en Oostenrijk bij de Genossenschaften met onbeperkte aansprakelijkheid hebben we, ten minste feitelijk, geheel hetzelfde, hoewel de aansprakelijkheid zich daar eerst vertoont na het faillissement, dus na de ontbinding der vereeniging. In al deze landen wordt de zaak echter oneindig uitvoeriger dan in Saksen geregeld [2]).

Is bij het failissement de slotberekening vastgesteld,

---

1) Art. 58 en 76.

2) In Duitschl. art. 52—62, in Oostenrijk art. 61—71 en 85.

dan moet het bestuur eene berekening opmaken, waaruit blijkt, hoeveel ieder lid tot volkomen afbetaling der schuldeischers nog moet bijdragen. Wordt de betaling hiervan geweigerd of verzuimd, dan moet het bestuur de berekening, benevens een afschrift der statuten en eene opgave van het tekort en van de leden, die dit moeten dekken, bij den rechter indienen, met verzoek de berekening voor uitvoerbaar te verklaren. Voor dit besluit genomen wordt, moet een rechter-commissaris de leden oproepen tot het indienen van hunne bezwaren. De berekening behoeft niet te worden medegedeeld, maar moet ter visie liggen gedurende een bepaalden tijd. De niet opgekomen leden moeten op nieuw worden opgeroepen, en binnen den bepaalden termijn de bezwaren, zooveel mogelijk, voorloopig worden onderzocht.

Is dit afgeloopen, dan beslist de rechtbank, na onderzoek en, zoo noodig, na verbetering van de berekening, en spreekt de uitvoerbaarheid uit. Hiertegen bestaat geen rechtsmiddel.

Een eerste afschrift van plan en besluit wordt aan het bestuur toegezonden, terwijl het oorspronkelijke stuk bij den rechter blijft, ter visie van de leden.

Is de uitvoerbaarheid eenmaal uitgesproken, dan is het bestuur bevoegd en, ingeval van weigering of verzuim, verplicht de vereischte bijdragen der leden door executie in te vorderen; ieder lid mag echter

tegen de berekening in rechten opkomen; de aktie wordt dan ingesteld tegen de gezamenlijke leden, vertegenwoordigd door het bestuur, bij den bevoegden rechter der vereeniging. Door het instellen der aktie wordt de executie niet geschorst.

Blijft eenige executie vruchteloos, dan wordt deze geheele, hier beschreven, wijze van handelen voor het niet gedekte bedrag herhaald. Het bestuur moet de door de leden betaalde bijdragen natuurlijk op de bestemde wijze gebruiken.

Dit alles komt nu niet alleen voor in geval van faillissement, maar steeds, zoodra het vermogen der vereeniging niet toereikende is voor de volkomen betaling der schulden. Met de werkzaamheden, gewoonlijk opgedragen aan het bestuur, kan de rechter, op verzoek van een lid, ook andere personen belasten.

In België is, ten opzichte van de voorwaardelijke verplichting der leden, alles aan de statuten overgelaten; slechts wordt als aanvullend recht [1]) bepaald, dat het verlies voor de helft hoofdelijk zal worden verdeeld, voor de helft naarmate van de hoogte der aandeelen.

Behalve het hier behandelde gevolg van door de vereeniging geleden verlies, kan er nog een ander voorkomen, wanneer voor de verplichting of bevoegd-

1) Art. 89.

heid der leden tot storting eene bepaalde grens is gesteld; wordt toch het verlies geleden door het vermogen der vereeniging, dus ook door de aandeelen, dan is het mogelijk, dat daardoor het reeds bereikte maximum weder verloren gaat, en dus de verplichting of bevoegdheid tot storting op nieuw ontstaat.

Naast deze beide verplichtingen der leden tegenover de vereeniging, (tot onvoorwaardelijke en tot voorwaardelijke storting) kan er nu nog eene derde verplichting bestaan, niet tegenover de vereeniging, maar tegenover hare schuldeischers. Ook deze verplichting kan tot een zeker bedrag beperkt zijn of niet, zooals in Duitschland door de benaming wordt uitgedrukt. De onbeperkte aansprakelijkheid komt verder in Frankrijk voor bij de société en nom collectif en bij die en commandite, ten opzichte van den complementaris, en wordt in België bij het zwijgen der statuten verondersteld.

Ook deze verplichting kan onvoorwaardelijk zijn, of afhangen van de uitputting van het vermogen der vereeniging, zooals in Duitschland, [1]) Beijeren en Oostenrijk. [2])

Dat die verplichting zich uitstrekt tot alle verbintenissen der vereeniging, onverschillig of deze ontstaan

1) Art. 12.

2) Art. 53.

zijn, vóór men lid werd, of eerst na dien tijd, wordt in vele wetgevingen uitdrukkelijk erkend.

't Is zeker bij vereenigingen met veranderlijk personeel niet vreemd, dat, terwijl bij het einde van het lidmaatschap de onvoorwaardelijke verplichting tot storting eindigt, dit niet het geval is met de voorwaardelijke tegenover de vereeniging, of met die tegenover de schuldeischers. Daarom wordt in Engeland [1]) bepaald, dat indien, binnen het jaar na de uittreding van een lid, de vereeniging wordt ontbonden, dit lid met het niet betaalde gedeelte van zijn aandeel voor alle verbintenissen, tot op het oogenblik van zijne uittreding ontstaan, aansprakelijk blijft, indien ten minste zij, die lid gebleven zijn, door de volstorting hunner aandeelen niet genoeg kunnen bijeenbrengen.

In Duitschland [2]) blijft een uitgetreden lid nog twee jaren, nadat zijne uittreding is bekend gemaakt, voor alle op het oogenblik zijner uittreding opeischbare schulden aansprakelijk. Zijn de schulden nog niet opeischbaar, dan begint de verjaringstermijn met het oogenblik der opeischbaarheid, terwijl, bij opzegbare schulden, de termijn van opzegging bij den verjaringstermijn gevoegd wordt. [3])

---

1) S. 20 act 62.

2) Art. 39.

3) Art. 63,

Hetzelfde geldt in Beijeren en Oostenrijk: [1]) slechts is in laatstgenoemd land de verjaringstermijn, bij Genossenschaften met beperkte aansprakelijkheid, één jaar. [2])

In Saksen is de verjaringstermijn evenzoo één jaar; maar deze begint te loopen bij het einde van het kwartaal, waarin de uittreding is bekend gemaakt. [3])

In België [4]) en Frankrijk [5]) eindelijk is de termijn 5 jaren.

Omdat er dikwijls eene aansprakelijkheid van de leden tegenover de schuldeischers voorkomt, en ten minste door de verandering van personeel tevens eene verandering ontstaat in het kapitaal, hetgeen ook nog door de opvordering van gelden gedurende het lidmaatschap kan geschieden, is het niet vreemd, dat in de wetgevingen ook bepalingen voorkomen over het bewijs van het lidmaatschap en van den toestand der aandeelen.

Dit onderwerp is op de meest verschillende wijzen geregeld.

1) Art. 55—73.

2) Art. 78.

3) Art. 67.

4) Art. 98.

5) Art. 52.

In Duitschland [1]) en Beijeren moet bij de oprichting der vereeniging, te gelijk met het statuut, eene opgave der leden bij den rechter worden ingediend; om de drie maanden moeten de plaatsgehad hebbende veranderingen, en jaarlijks moet eene alphabetische lijst, worden medegedeeld [2]). Te gelijk met het uittreksel uit het statuut moet worden bekend gemaakt, dat deze stukken voor een ieder toegankelijk zijn [3]).

Verder moet het bestuur in de eerste 6 maanden van ieder jaar het getal der in- en uitgetreden en der aanwezige leden bekend maken [4]).

In België moeten 1°. de namen der leden voorkomen in het statuut [5]), en worden deze dus ook ingeschreven en bekend gemaakt, terwijl om de 6 maanden eene alphabetische lijst moet worden ingediend bij het tribunal de commerce, vermeldende naam, voornaam, woonplaats en beroep, gedagteekend en gewaarmerkt door de onderteekenaars, die verantwoordelijk zijn voor verkeerde opgaven [6]).

In Saksen wordt bij de Genossenschaften met onbe-

---

1) Art. 4.

2) Art. 25.

3) Art. 4.

4) Art. 26.

5) Art. 87.

6) Art. 105,

perkte aansprakelijkheid bepaald, dat het lidmaatschap steeds bewijsbaar moet zijn [1]), dat om de drie maanden eene opgave van de plaats gehad hebbende veranderingen, en jaarlijks eene alphabetische lijst, moet worden ingediend [2]).

In Frankrijk moeten de statuten alleen de namen inhouden der hoofdelijk aansprakelijke vennooten [3]); verandering in deze is dus eene verandering der statuten, en zou dus streng genomen de formaliteiten van inschrijving en bekendmaking na zich sleepen; de wet bepaalt nu echter uitdrukkelijk [4]), dat voor de uittreding van vennooten deze formaliteiten niet worden gevorderd, terwijl over de toetreding niet wordt gesproken.

In België moet 2°. door iedere coöperatieve vereeniging een register worden gehouden, dat, behalve de statuten, moet vermelden:

naam, beroep en woonplaats der leden [5]),

dag van begin en einde van lidmaatschap,

het bedrag der door ieder gestorte en opgevorderde gelden;

---

1) Art. 65.

2) Art. 66.

3) Art. 57.

4) Art. 62.

5) Art 90.

het moet gewaarmerkt en voor gezien geteekend zijn door een der leden van het tribunal de commerce of door den maire.

De vermelding van uitbetaling van gelden wordt door het betrokken lid onderteekend.

De toetreding [1]) wordt bewezen door de gedagteekende onderteekening van het lid; de uittreding [2]) door de vermelding van het feit, onderteekend door het lid en het bestuur; weigert het bestuur de onderteekening, dan wordt de verklaring afgelegd ter griffie van den juge de paix; de griffier maakt er procesverbaal van op en geeft er, binnen 24 uur, per aangeteekenden brief, kennis van aan de vereeniging; het procesverbaal is op ongezegeld papier en wordt kosteloos geregistreerd [3]).

De uitsluiting [4]) wordt bewezen door een procesverbaal, opgemaakt door het bestuur, waaruit moet blijken, dat de uitsluiting overeenkomstig de statuten heeft plaats gehad; het procesverbaal wordt overgeschreven op het register en binnen twee dagen per aangeteekenden brief afschrift er van gezonden aan het uitgesloten lid.

---

1) Art 91.

2) Art. 93.

3) Art. 94.

4) Art. 95.

Een dergelijk register als in België komt ook in Oostenrijk voor, [1]) aan ieder kantoor of hulpkantoor; maar bovendien [2]) moet daar in de eerste 6 maanden van ieder jaar door het bestuur bekend worden gemaakt het getal der in- en uitgetreden leden en der bestaande, toegenomen, opgevorderde en uitbetaalde aandeelen.

Ook in Frankrijk moet bij vennootschappen met aandeelen een dergelijk register worden gehouden, waarop de overdracht plaats heeft door overschrijving.

In Engeland is het houden van een register geoorloofd, maar niet verplichtend; wanneer het bestaat heeft het bewijskracht, behoudens tegenbewijs. [3])

In België komt 3°. nog voor een bewijs van lidmaatschap; [4]) het is een titel op naam, die de benaming der vereeniging vermeld, naam, voornaam, woonplaats en beroep van het lid en dagteekening van toetreding, alles onderteekend door het lid en het bestuur; het stuk vermeldt, volgens tijdsorde, de stortingen en terugbetalingen, onderteekend, naar den aard der zaak, door het bestuur of het lid; verder bevat het de

1) Art. 14.
2) Art. 22.
3) Art. 19 act 62.
4) Art. 99.

statuten: dezelfde bepalingen, die we boven bij het register hebben vermeld, ingeval van uittreding, komen ook hier voor.

Ten slotte komen we tot het *einde* der vereeniging en tot de daardoor noodzakelijk geworden *vereffening*.

In Engeland gelden hiervoor de bepalingen der companies-act, [1]) in Frankrijk en België de algemeene regels voor de sociétés.

In Duitschland [2]), Beijeren, Saksen [3]) en Oostenrijk [4]) eindigt de Genossenschaft:

1°. door verloop van den bepaalden tijd,

2°. door besluit der vereeniging,

3°. door faillissement,

4°. door ontbinding van overheidswege.

In al de genoemde landen kunnen de vereenigingen zoowel voor bepaalden als onbepaalden tijd worden opgericht: Is een tijd bepaald, dan moet deze in de statuten worden vermeld; hetzelfde is het geval in Frankrijk met den dag van het begin en het einde van de vereeniging. In België geldt als aanvullend

1) Art. 17 act 62.

2) Art. 34 en 35.

3) Art. 30 – 78.

4) Art. 36.

recht [1]), dat de vereeniging is opgericht voor 10 jaren, terwijl nooit een langeren termijn dan 30 jaren kan worden vastgesteld [2]).

In Saksen eindigt de Genossenschaft niet noodzakelijk door het faillissement: maar de regeering kan in dit geval de juridische persoon vernietigen, tengevolge waarvan de Genossenschaft wordt ontbonden.

Voor het faillissement gelden de algemeene regels; in Duitschland komen echter enkele bijzondere bepalingen voor, die ik onder behandel.

De ontbinding van overheidswege is verschillend geregeld.

In Duitschland en Beijeren kan de vereeniging, wanneer zij zich aan onwettige handelingen of verzuimen schuldig maakt, waardoor het algemeen welzijn in gevaar wordt gebracht of, wanneer zij andere dan de in de wet genoemde doeleinden beoogt, op verzoek van de regeering (höhere Verwaltungsbehörde) bij rechterlijke uitspraak worden ontbonden.

In Oostenrijk kan de regeering de Genossenschaft ontbinden, wanneer er een strafvonnis gewezen is, op grond dat de vereeniging andere dan de in de wet genoemde doeleinden beoogt.

---

1) Art. 89.

2) Art 88.

In Saksen kan, in hetlzelfde geval, de juridische persoonlijkheid worden vernietigd.

Evenals het begin der vereeniging, moet ook het einde worden publiek gemaakt. Zoo moet in Duitschland, [1]) Beijeren, Oostenrijk [2]) en Saksen [3]) de ontbinding op de twee eerstgenoemde wijzen, evenals de oprichting, worden ingeschreven en bekend gemaakt; slechts komen hier in plaats van ééne, drie bekendmakingen voor.

In geval van faillissement of ontbinding van overheidswege, geschiedt de inschrijving en bekendmaking ambtshalve. [4])

In Saksen [5]) blijft hier echter de inschrijving, in de overige landen, in geval van faillissement, de bekendmaking achterwege.

In Frankrijk moet de ontbinding vóór den bepaalden tijd worden ingeschreven en bekend gemaakt op de gewone wijze. [6])

Vereffening.

Wat is de toestand van de vereeniging na de ontbinding?

---

1) Art. 36.

2) Art. 40.

3) Art. 31.

4) Duitschl. art. 37.

5) Art. 80.

6) Art. 61.

In Engeland blijft zij voortbestaan, totdat de vereffening geheel is afgeloopen. 1)

In België blijft de société bestaan voor zoover voor de vereffening noodig is. 2)

Ook in Duitschland, 3) Beijeren, Oostenrijk 4) en Saksen 5) zullen we wel hetzelfde moeten aannemen; in laatstgenoemd land toch blijft het bestuur de bevoegdheid behouden om, zooveel als voor de vereffening noodig is, de vereeniging te vertegenwoordigen; in de andere landen blijven, zooveel mogelijk, de regels voor de bestaande vereeniging gelden; overal wordt uitdrukkelijk vermeld, dat het forum blijft bestaan.

Het gevolg van dien voortdurenden toestand is, dat ook na de ontbinding nog een faillissement kan voorkomen; dit wordt dan ook uitdrukkelijk bepaald.

Is de ontbinding het gevolg van het faillissement, dan zijn voor de vereffening natuurlijk geene bijzondere bepalingen noodig, maar gelden de algemeene regels voor faillissement; hetzelfde is het geval, wanneer dit, na de ontbinding, gedurende de vereffening voorkomt.

---

1) S. 18 act 26.

2) Art. 111.

3) Art. 49.

4) Art. 50.

5) Art. 36.

In Duitschland [1]) en Beijeren komen echter nog enkele bijzondere bepalingen over het faillissement voor.

De aangifte moet geschieden door het bestuur of de vereffenaars, die de vereeniging nu ook verder vertegenwoordigen. Deze moeten persoonlijk verschijnen in alle gevallen, waarin dit ook een gewoon failliet moet doen; zij kunnen tegen alle vorderingen opkomen (in Beijeren hebben ook alle leden dit recht); waardoor echter de verificatie niet wordt tegengehouden. Er is geen dwangaccoord (zoo ook in Oostenrijk) en het faillissement der vereeniging heeft dat der leden niet ten gevolge (ook deze bepaling komt in Oostenrijk voor), waarom het besluit van faillietverklaring hunne namen niet behoeft in te houden.

In Saksen [2]) wordt slechts bepaald, dat bij onvermogen het bestuur aangifte moet doen, en dat daarna iedere betaling moet worden gestaakt.

De vereffenaars hebben eene dergelijke betrekking als het bestuur: alleen in beider werkzaamheid bestaat verschil; 't is daarom niet vreemd, dat overal als aanvullend recht de vereffening is opgedragen aan het bestuur. Is dit niet het geval, maar zijn er bijzondere personen meê belast, dan gelden voor deze verschillende bepalingen, vroeger voor het bestuur vermeld.

1) Art. 48 en 51. Oostenr. art. 49 en 52.

2) Art. 26.

Zoo wordt in Duitschland [1]), Oostenrijk [2]) en Beijeren bepaald, dat zij afzetbaar zijn; de benoeming en iedere verandering der vereffenaars moet door het bestuur aan den rechter ter inschrijving worden meegedeeld; de vereffenaars moeten hunne handteekening bij den rechter deponeren. De inschrijving der vereffenaars heeft tegen derden dezelfde kracht als de inschrijving van het bestuur; tenzij anders is bepaald, moeten de vereffenaars altijd gezamenlijk handelen; de hun door de wet verleende macht kan slechts tegenover de vereeniging, maar niet tegenover derden worden beperkt; eindelijk zijn ze aansprakelijk voor de niet nakoming van de besluiten der algemeene vergadering.

In Saksen [3]) zijn alle bepalingen over het bestuur op de vereffenaars toepasselijk.

In België moet de wijze van vereffening in den gewonen vorm worden bekend gemaakt, en zijn de vereffenaars zoowel tegenover derden als tegenover de vereeniging aansprakelijk voor de nakoming van hun mandaat [4]).

Over hunne werkzaamheid wordt nu in Duitsch-

1) Art. 40—46.

2) Art. 42—48.

3) Art. 36 § 3.

4) Art. 119.

land en Beijeren inzonderheid nog het volgende bepaald.

Zij moeten beginnen met het opmaken van een balans. Blijkt hieruit (of ook later gedurende de vereffening), dat het vermogen niet toereikende is om de schulden te dekken, dan moeten zij dadelijk eene algemeene vergadering bijeenroepen en, indien het te kort niet binnen acht dagen door de leden is gedekt, aangifte doen van faillissement [1]). (In Oostenrijk [2]) is dit dadelijk het geval na de algemeene vergadering). Dan houdt natuurlijk de vereffening op, en gaat over in faillissement. Geschiedt dit echter niet, dan moeten de vereffenaars de loopende zaken gaande houden, de verplichtingen der vereeniging nakomen, de vorderingen innen en het vermogen verzilveren; zij vertegenwoordigen de vereeniging in en buiten rechten, kunnen dadingen sluiten en tot beslissing van hangende zaken ook nieuwe beginnen; maar de vervreemding van onroerend goed kan, tenzij anders is bepaald, slechts in het openbaar geschieden.

In België [3]) geldt als aanvullend recht, dat zij de vereeniging in rechten vertegenwoordigen, de gelden

---

1) Art. 48.

2) Art. 49.

3) Art. 114—118.

innen, het vermogen verzilveren, dadingen sluiten en beslag opheffen. Slechts met toestemming van de algemeene vergadering mogen zij de zaak gaande houden, gelden opnemen, goederen bezwaren, onroerend goed vervreemden (tenzij het noodig is voor de afbetaling der schulden, of de vereeniging hoogstens uit 7 leden bestaat); met toestemming van de algemeene vergadering mogen zij gelden bij andere vereenigingen beleggen, en, voor zooveel noodig, de door de leden verplichte bijdragen innen.

In Saksen wordt de macht der vereffenaars niet uitgewerkt.

In Duitschland, Beijeren, Oostenrijk en België moeten alle stukken aantoonen, dat de vereeniging vereffend wordt.

Van het aldus verzilverde vermogen moeten natuurlijk in de eerste plaats de schulden worden betaald. Daarom worden, tegelijk met de bekendmaking van de ontbinding, in Duitschland, Oostenrijk, Beijeren en Saksen de schuldeischers opgeroepen. In de twee laatstgenoemde landen moeten bovendien de bekende nog eene persoonlijke oproeping ontvangen.

In België worden de opeischbare en niet-opeischbare schulden gelijkelijk afbetaald, de laatste echter onder aftrek van disconto; slechts op eigen verantwoordelijk-

heid mogen de vereffenaers, wanneer er genoegzame zekerheid is, en behoudens verzet der schuldeischers, de opeischbare schulden het eerst afbetalen.

In Duitschland, [1]) Beijeren en Oostenrijk [2]) wordt het bedrag der niet opeischbare schulden geconsigneerd; in Saksen moet dit ook geschieden met de vorderingen van hen, die niet zijn opgekomen.

Na de afbetaling der schulden worden in Duitschland, Beijeren en Oostenrijk de aandeelen uitbetaald; is er niet genoeg voor geheele afbetaling, dan geschiedt ze naarmate van het gestorte op de aandeelen. Van het nu nog overschietende wordt vooreerst de winst van het laatste jaar uitgekeerd en daarna het overge, indien niets anders bepaald is, hoofdelijk verdeeld; in Oostenrijk volgens de gewone regels voor winstverdeeling.

In België wordt geen verschil gemaakt tusschen de aandeelen, de winst van het laatste jaar en het overig vermogen, maar alleen bepaald, dat de verdeeling gelijkelijk kan plaats hebben.

In Saksen mag tot de verdeeling van het vermogen eerst worden overgegaan één jaar, nadat de ontbinding is bekend gemaakt. [3])

---

1) Art. 47.

2) Art. 48.

3) Art. 118.

Is in de duitsche landen niemand aangewezen tot bewaring van boeken en bescheiden, dan geschiedt de aanwijzing door den rechter; steeds hebben de leden en hunne rechtverkrijgenden recht op inzage en gebruik. In Saksen moeten de boeken gedurende 10 jaren worden bewaard, iets dat ook uit het A. D. H. G. voortvloeit.

In België moeten de vereffenaars jaarlijks een rapport uitbrengen aan de algemeene vergadering, met opgave der redenen, die de sluiting hebben verhinderd. Eveneens moet bij het einde der vereffening een verslag worden ingediend; de algemeene vergadering benoemt dan eene commissie van onderzoek, die eene nieuwe vergadering bijeenroept, en deze beslist op het rapport der commissie over het beheer der vereffenaars.

Het einde der vereffening moet op de gewone wijze worden bekend gemaakt. [1])

Ten slotte wordt nog in België bepaald, dat, ingeval van nietigheid eener société, de rechter moet beslissen over de wijze van vereffening. [2])

1) Art. 120 en 121.

2) Art. 112 2.

III.

HET NEDERLANDSCHE ONTWERP.

Het onlangs bij de tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend ontwerp draagt tot opschrift: Regeling der vennootschappen met veranderlijk kapitaal. Men heeft hierbij dus het belgische voorbeeld niet gevolgd, waarin gesproken wordt van *sociétés coopératives*, en, naar ik meen, terecht. Hetgeen bij ons moest geregeld worden, waren vereenigingen met eene bepaalde *inrichting*, en deze is niet noodzakelijk tot de coöperatieve vereenigingen beperkt (hierop wijst ook de memorie van toelichting ad art. 1). Bovendien zou de omschrijving van het begrip van coöperatieve vereeniging wel bijna ondoenlijk zijn voor den wetgever, wilde hij er inderdaad in opnemen, al wat er dikwijls onder verstaan wordt; maar verder heeft de coöperatieve vereeniging als zoodanig ook volstrekt geen behoefte aan regeling; de bijzondere wijze van verdeeling van winst toch, die bij haar

voorkomt, is volgens onze wet volstrekt niet ongeoorloofd.

Zijn echter de nu aangenomen grenzen wel ruim genoeg? De voorgestelde regeling beperkt zich tot vennootschappen met eene bepaalde inrichting. Over die inrichting spreek ik later; maar wat vloeit voort uit de beperking tot het begrip der vennootschap? Met het oog op art. 1655 en 56 B. W. geloof ik het volgende:

1°. dat het vermogen der vereeniging door de leden wordt bijeen gebracht, door inbreng van geld, goed of nijverheid;

2°. dat dit vermogen met het oog op voordeel wordt gebruikt;

3°. om dat voordeel te verdeelen, en

4°. onder de leden.

Buiten het begrip der vennootschap, en daarom ook buiten de voorgestelde regeling, vallen dus:

alle vereenigingen, waarbij het vermogen door derden wordt gevormd, hetzij door schenking, hetzij op andere wijze, b. v. ten gevolge van door de vereeniging met derden gesloten kontrakten, zooals bij alle oneigenlijke coöperatieve vereenigingen;

evenzóo alle vereenigingen, waarbij het vermogen niet met het oog op voordeel, maar tot eenig zedelijk doeleinde, b. v. eene bibliotheek, wordt gebruikt;

verder alle vereenigingen, die het voordeel niet

verdeelen, maar geheel tot eenig bepaald doeleinde gebruiken, b. v. wanneer een fabriek wordt opgericht uit de opbrengst van een winkel;

eindelijk alle vereenigingen, waarbij het voordeel niet onder de leden, maar onder derden wordt verdeeld, b. v. wanneer in een winkel niet de leden, maar de koopers, onverschillig of zij leden zijn of niet, aanspraak op winstuitkeering hebben.

Hoogst twijfelachtig is verder, geloof ik, de toestand van alle vereenigingen met een gemengd karakter, die wel voor een deel, maar niet geheel vennootschappen zijn, waarbij een niet-vennootschappelijk element niet als iets toevalligs, of als middel tot het doel der vennootschap, maar integendeel als iets eigenaardigs, als zelfstandig doel, aanwezig is. Natuurlijk houden dergelijke vereenigingen nooit geheel op vennootschappen te zijn, maar kunnen wij ze omgekeerd toch ook wel geheel en al als zoodanig beschouwen? Kunnen we wel de regels, uitsluitend voor vennootschappen gegeven, ook op het niet-vennootschappelijk element toepassen? Wanneer b. v. een winkel wordt opgericht met het doel om de winst, gedeeltelijk onder de leden te verdeelen, gedeeltelijk te gebruiken voor eene bibliotheek, zullen wij dan, de aan het bestuur der vennootschap verleende macht, tot vertegenwoordiging in rechten, ook tot de bemoeiingen betrekkelijk de bibliotheek kunnen uitstrekken?

In Duitschland heeft zich eene soortgelijke vraag voorgedaan. Daar zijn bijzondere regels gegeven voor de »eingetragene Genossenschaft," maar is deze, op straffe van ontbinding, tot bepaalde, in art. 1 genoemde doeleinden (niet tot bepaalde ondernemingen) beperkt; op grond hiervan werd door het Handelsgericht te Nürnberg de inschrijving geweigerd van eene vereeniging met een drieledig bestaan; als eene voorschotsvereeniging, als een spaarbank en als een pensioenfonds, welke twee laatste punten niet onder het in de wet genoemde kunnen gebracht worden. Het Appellationsgericht, was echter eene andere meening toegedaan, omdat vooreerst, de beide laatstgenoemde onderwerpen slechts middelen waren voor het eerste; maar bovendien ook, omdat het gelijktijdig beoogen van nog andere doeleinden, dan de in de wet genoemde, de rechtelijke natuur der vereeniging niet verandert. Dit laatste gevoelen deelt ook v. Sicherer, [1]) die zich bovendien nog beroept op het educational departement der engelsche vereenigingen, maar er niet aan schijnt te denken, dat de education in Engeland, uitdrukkelijk als een geoorloofd doeleinde wordt genoemd.

Volgens v. Sicherer en het Handels-Appellationsgericht, blijven dus regels, voor vereenigingen met

1) t. a. p. p. 151 en 145.

een bepaald doel gegeven, toepasselijk op alle vereenigingen, die ook maar dit doel beoogen, al staan hier ook andere doeleinden naast. Moeten we zoo ook bij ons, op dezelfde wijze aannemen, dat regels, uitsluitend voor vennootschappen vastgesteld, voor alle vereenigingen gelden, die ook maar een vennootschappelijk element in zich bevatten, niet alleen, indien het niet-vennootschappelijk gedeelte iets bijkomends is, niet alleen voor zoover zij vennootschappen zijn, maar voor de vereenigingen in haar geheel?

Hoe men die vraag ook moge beantwoorden, in allen gevalle blijven we voor alle vereenigingen, die buiten het begrip der vennootschap vallen en toch nog een ander bestaan dan als gewone verbintenis tusschen de leden willen hebben, verwezen naar de wet van 1855. Kan deze echter wel op de hierbedoelde vereenigingen toepasselijk zijn? Die vraag zal, geloof ik, niet door iedereen bevestigend worden beantwoord. Eene der redenen van weigering van den minister de Vries, om de Amerongsche kredietvereeniging te erkennen, was toch gelegen in de omstandigheid, dat de leden, bij het einde van hun lidmaatschap, aanspraak hadden op een gedeelte van het vermogen (op de zonderlinge wijze uitgedrukt, dat zij eigenaars bleven van hun aandeel) en verder, dat de leden hoofdelijk aansprakelijk waren; en dezelfde redenering, ten minste omtrent het eerste

punt, vindt men terug in de memorie van toelichting van ons ontwerp. In § 1 alinea 2 wordt gezegd: »dat de coöperatieve vereeniging niet is eene vereeniging van personen in den zin der wet van 22 April 1855 (Stbl. n°. 32). Terwijl bij een zedelijk lichaam de inbreng ten doel heeft den eigendom over te dragen op het lichaam, zoodat de inbrenger daarvan den eigendom verliest, heeft bij de coöperatieve vereeniging de inbreng plaats, niet alleen niet om het ingebrachte kapitaal op een ander over te dragen, maar integendeel, om met behoud daarvan, te trachten, zoo mogelijk winst te behalen." Daaruit blijkt, dat als vereischte voor een zedelijk lichaam, dus voor de vereenigingen van de wet van 1855, wordt gesteld, eigendomsoverdracht. Komt deze, in den hier bedoelden zin, nu voor bij alle vereenigingen, die geen vennootschappen zijn? Voorzeker neen. Het doen gelden van rechten op het vermogen der vereeniging bij het einde van het lidmaatschap, kan immers evengoed voorkomen bij al de bovengenoemde vereenigingen, die toch geen vennootschappen zijn [1]).

Kunnen er zoo vereenigingen bestaan, die noch, volgens veler meening, zedelijke lichamen zijn, noch vennootschappen (en juist met zeer veel coöperatieve

1) Zoo ook een artikel in de N. Rott. Courant van 2 Oct. 1874.

vereenigingen zal dit het geval zijn [1]), dan spreekt het van zelf, dat ook deze aan regeling, of ten minste aan erkenning, behoefte hebben en dus, òf de wet van 1855, òf ons ontwerp moet worden gewijzigd, zoodat, òf de eerste niet tot zedelijke lichamen, òf de laatste niet tot vennootschappen, beperkt zij.

Het eenvoudigste zou zeker het eerste te bereiken zijn, door in art. 5 in plaats van de woorden: »treedt als rechtspersoon op" te stellen: »kan burgerlijke handelingen aangaan", en art. 12 aldus te doen aanvangen: »alleen met inachtneming van het in art. 5 bepaalde, kan eene vereeniging als zoodanig burgerlijke handelingen aangaan." [2])

Het punt van geschil toch betreft de vraag, of eene vereeniging al of niet een zedelijk lichaam is, niet, of zij al of niet burgerlijke handelingen kan aangaan; want dit wordt, zoowel bij de naamlooze vennootschap, als bij die met veranderlijk kapitaal, die men beiden niet als zedelijke lichamen beschouwt, toegelaten.

---

1) Het vennootschappelijk karakter wordt zelfs voor kredietvereenigingen bestreden door Mr. de Witt Hamer. Zie Weekbl. v. h. R n°. 3710. Zooals boven reeds is aangetoond, is bij coöperatieve vereenigingen het vennootschappelijk doel eigenlijk nooit einddoel.

2) Voor hen, die misbruik vreezen, ten gevolge van deze verandering, zij gewezen op het vereischte der koninklijke goedkeuring, welke in het algemeen belang kan geweigerd worden.

Maar de hier vermelde wijziging is dan ook, naar mijne meening, hoogst noodzakelijk [1]), wil de Wet van 1855 ons niet ten derden male doen staan voor vereenigingen, die in een staat van rechteloosheid verkeeren [2]).

Door deze wijziging kan ons ontwerp tot de vennootschappen beperkt blijven [3]). Dat men dáarbij niet

---

1) Hoogst noodzakelijk acht ik die wijziging omdat de strijd over de vraag, wat men onder het woord *zedelijk lichaam* heeft te verstaan, nog vooreerst wel niet zal zijn uitgestreden; zoodra nu het praktisch verschil tusschen zedelijke lichamen en andere vereenigingen is weggevallen, doordat bij beiden een afgescheiden (of wil men afgezonderd) vermogen kan voorkomen, dan is, niet voor de wetenschap, maar voor den wetgever, alle reden vervallen om de zedelijke lichamen, ten minste op dit punt, afzonderlijk te behandelen.

2) Zooals vroeger bij de onderlinge waarborgmaatschappij, die door de Regeering niet, door den Hoogen Raad wèl, als zedelijk lichaam werd beschouwd. Zie Magaz. v. Handelsrecht VIII. p. 142 en vlg.

Het zal wel niet wenschelijk zijn, dat voor iedere vereenigingsvorm vooraf door den H. R. moet worden uitgemaakt, of zij zedelijk lichaam is of niet, en of dien ten gevolge rechtsaanvulling al of niet noodig is Nu herhaalde malen de onduidelijkheid der wet van 1855 gebleken is, zal een afdoende maatregel tot wegneming van twijfel wel noodig zijn.

3) Een uitbreiding van het ontwerp zou grooter bezwaren hebben. Hoe zal men toch vooreerst de vereenigingen, die men wil regelen, omschrijven? De nu gebezigde uitdrukking zou geheel ongeschikt worden. Immers zoowel veranderlijkheid van personeel als van kapitaal (en deze naam is voor het ontwerp niet bruikbaar) kan zeer goed bij ieder zedelijk lichaam voorkomen. 't Best ware misschien vereenigingen met een afwisselend aantal aandeelen, indien men hier niet stuitte op het vage van

uitsluitend òf aan burgerlijke òf aan handelsvennootschappen kan denken, is reeds vroeger aangetoond, en blijkt ook uit de memorie van toelichting (§ 1 alinea 5 en vlg.). Dit leidt ons van zelf tot de bespreking van hetgeen in de memorie van toelichting (§ 6) de vorm der regeling wordt genoemd n. l. van de vraag, of die regeling moet plaats hebben in of buiten de Wetboeken [1]).

»Dit laatste" zegt de memorie »schijnt de voorkeur te verdienen." Ik ben het daarmede volkomen eens, hoewel ik meen, dat de Regeering in haar stelsel tot een ander besluit had moeten komen. »Naar art. 146 der Gw." vervolgt de memorie, »bestaat er een algemeen burgerlijk recht van koophandel. Daaruit volgt in beginsel, dat onderwerpen, die betrekking hebben, hetzij op het burgerlijk, hetzij op het han-

---

het woord aandeel; maar bovendien zou men nog voorzichtiger dan nu moeten zijn bij de regeling in engeren zin. Al die bezwaren worden bij het andere stelsel, uitbreiding van de wet van 1855, voorkomen, hetgeen tevens ook helpt voor de toekomst, voor alle nieuwe soorten van vereenigingen.

1) In de N. R. C. l.l. wordt de aangewezen plaats genoemd in het B. W. en wel onder de zedelijke lichamen, al is de herziening van dit onderwerp ook niet spoedig te wachten.

Natuurlijk kan ik met dit gevoelen niet instemmen. Ik zou de gebezigde woorden willen omkeeren; „niet door aanvulling van den titel van zedelijke ligchamen, in het B. W., waarin al dergelijke bepalingen misplaatst zijn, maar door aanvulling van de wet van 1855."

delsrecht, zooveel mogelijk in de bestaande codificatie hare plaats behooren te vinden. Het tegenwoordig ontwerp nu is van toepassing, zoowel op burgerlijke als op handelsvennootschappen. Het omvat dus onderwerpen èn van burgerlijk, èn van handelsrecht. Dat gemengd karakter maakt de opname in eene bijzondere wet noodig." Naar mijne meening had dit moeten leiden tot de opneming in het B. W. als het algemeene en tot de verklaring in art. 14 WB. v. Kh., dat de wet als vennootschap van koophandel, behalve de drie nu bestaande soorten, ook erkent de vennootschap m. v. k., wanneer zij daden van koophandel verricht. Toch stem ik met de conclusie van den Minister, regeling buiten de wetboeken, in, en wel om de bij uitstek ongeschikte plaats, die ons daartoe het B. W. zou aanbieden. De maatschap wordt daar immers behandeld onder de overeenkomsten, en daarom was toch juist eene regeling van onze vennootschappen noodzakelijk, omdat de algemeene regels voor overeenkomsten op haar niet toepasselijk konden zijn. Hetgeen, waaraan behoefte bestond, was niet de regeling van het recht der privaatpersonen, maar van het recht der zoogenoemde vereeniging, juister van het recht van lidmaatschap en van de daaraan verbonden gevolgen. Daarvoor is overal, maar vooral in ons positief recht de aangewezen plaats buiten het privaatrecht, meer

speciaal in aansluiting aan de Wet van 1855, als de regeling van eene bepaalde vereeniging, in aansluiting aan het algemeen vereenigingsrecht; eene bepaalde toevoeging aan die wet, is echter met het oog op hare redaktie niet wel mogelijk; in allen gevalle staat onze regeling dichter bij deze, dan bij de Wetboeken. Wenschelijk is het daarom, geloof ik, om zooveel mogelijk het voorbeeld der saksische wet te volgen, behoudens de later te vermelden wijziging. — 't Is waar, tegen eene dergelijke opvatting staat de autoriteit van Schulze-Delitzsch [1]), maar de gronden, die hij voor zijn gevoelen aanvoert, zijn, dunkt mij, onaannemelijk. Volgens hem moet iedere Genossenschaft gebruik maken van eene handelsonderneming [2]) en is het daarom onmogelijk ze te behandelen in eene wet, die ook op andere vereenigingen toepasselijk is. In deze redenering is, naar mij voorkomt, zoowel het uitgangspunt, als de gevolgtrekking valsch.

1) Die Gesetzgebung über die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften. Berlin 1869 p. 9—16.

2) Een dergelijk gevoelen schijnt ook Mr. H. Goeman Borgesius toegedaan, die in zijn geschrift, de rechtspersoonlijkheid der coöperatieve vereenigingen (Coöperatie III), p. 5, verklaart: „Coöperatie, onder welke benaming men al die vereenigingen samenvat, welke met een veranderlijk ledental en veranderlijk kapitaal werkende, zich ten doel stellen langs industrieelen of commercieelen weg enz."

Was het toch zoo waar, dat alle Genossenschaften van eene handelsonderneming gebruik maakten, waartoe diende dan de bepaling der duitsche wet, dat alle Genossenschaften als kooplieden worden beschouwd? En voor ons land is de onderscheiding van Schulze nog oneindig minder waar, omdat hetgeen in Duitschland wèl tot de daden van koophandel behoort, het bloot verwerken van waren, er bij ons niet toe wordt gerekend [1]).

Maar ook de gevolgtrekking kan ik Schulze niet toegeven; zoolang toch Genossenschaften vereenigingen zijn, zullen ook op haar de algemeene regels voor vereenigingen wel toepasselijk blijven: het gebruik maken van eene onderneming, meer bijzonder van eene handelsonderneming, kan slechts aanleiding geven tot nog speciale bepalingen bovendien; dat men dit in Saksen niet altijd goed in het oog heeft gehouden, en bijzondere bepalingen voor de Genossenschaften (volgens de opvatting van Schulze) algemeen heeft gesteld, of naliet ze te vermelden, is mogelijk, maar dat bewijst alleen iets tegen de toepassing van het stelsel, niet tegen het stelsel zelf.

In allen gevalle zal het verwijt van Schulze onze

1) In de M. v. T. § 6 alin. 3 wordt verklaard: „Over de vraag of alle coöperatieve vereenigingen een handelsrechtelijk karakter dragen, bestaat nog veel verschil van gevoelen."

regeling in veel minder mate treffen dan de saksische wet, daar hij ons ten minste eene afzonderlijke wet zal voorkomen.

We komen nu tot hetgeen in de memorie van toelichting wordt genoemd, de *omvang der regeling.*

In de eerste plaats behoort hiertoe de erkenning der vereeniging, met de mogelijkheid om handelend op te treden tegenover derden. Terecht, geloof ik, is men hier afgeweken van het voorbeeld in België en Saksen gegeven, waar gesproken wordt van rechtspersoonlijkheid der vereeniging en van eene van die der leden verschillende individualiteit [1]). Zoolang men het toch niet eens is over het begrip van rechtspersoonlijkheid, of in onze vereenigingen geen juridieke éénheid kan zien, kunnen dergelijke bepalingen alleen tot verwarring leiden. Er bestaat hier geen behoefte aan het uitspreken van een wetenschappelijk beginsel, dat voor verschillende toepassing en opvatting vatbaar is, maar aan eene goede regeling van die toepassing zelve d. i. van de gevolgen van het beginsel; immers niet door het eerste, alleen door het tweede wordt de rechter gebonden. Hoe onbestemd het begrip van

---

1) Dit bezwaar zou ik ook hebben tegen het door de N. R. C. voorgestelde plan van regeling onder de zedelijke lichamen.

Dit is dan ook de afwijking der saksische wet, die ik boven vermelde.

rechtspersoonlijkheid wordt opgevat, blijkt o. a. hier uit, dat men aan den Minister de Vries, die in onze vennootschappen geen rechtspersonen kon zien, den eisch deed, dat hij ze, zonder veranderde inrichting, door wettelijke regeling tot rechtspersonen zou maken, m. a. w. dat hij zou handelen tegen zijn rechtsovertuiging; de bedoeling was natuurlijk, dat hij de vereeniging in staat zou stellen om tegen derden op te treden [1]).

Dat wij eene uitdrukkelijke erkenning als rechtspersoon in het ontwerp niet vinden, is duidelijk, daar de Minister van Lijnden, evenmin als zijn voorganger, de vennootschappen met veranderlijk kapitaal als zedelijke lichamen kan beschouwen.

Hoe nu de gevolgen van de erkenning der vereeniging zijn geregeld, zal ik bij de betrekkelijke onderwerpen bespreken; vooraf moet de vraag worden behandeld, of het wenschelijk is, het voorbeeld der duitsche wet te volgen, en de vereenigingen als koop-

---

1) Merkwaardig is het zeker ook, dat Mr. Borgesius in zijn aangehaalde geschrift: over de *rechtspersoonlijkheid* der C. V. p. 81 verklaart:

„Zoo vind ik het alleszins gerechtvaardigd, dat er geen compensatie mag plaats hebben tusschen de pretenties, die de vereeniging van een particulier heeft in te vorderen, en die, welke de schuldeischer van de vereeniging van een lid der vereeniging kan hebben."

Die uitsluiting zal toch wel van zelf uit het begrip der rechtspersoonlijkheid voortvloeien.

lieden te beschouwen. Die vraag wordt in art. 1 van het ontwerp behandeld. »Wanneer de vereeniging zich eene handelsonderneming ten doel stelt, zijn ook de bijzondere wetten van den koophandel toepasselijk, anders niet."

Is die ontkennende beantwoording der vraag goed te keuren?

Voor men hierover een oordeel uitspreke, lette men er op:

1°. dat het duitsche handelsbegrip anders is dan het onze;

2°. dat de reden, die vooral in Duitschland aanleiding gaf tot het toepassen van het handelsrecht op alle Genossenschaften, bij ons niet bestaat. — Die reden was deze; dat in één gedeelte van Pruissen de Concursordnung gold, die toepasselijk was, zoowel op kooplieden als niet kooplieden; in een ander gedeelte van Pruissen, het faillietenrecht, dat alleen voor kooplieden gold. Door de uitdrukkelijke bepaling der wet, wilde men nu in het ressort van Keulen het faillietenrecht op alle Genossenschaften toepassen [1]).

Voor de toepassing van het handelsrecht op al onze

1) Parisius, das Pr. Ges. p. 51 noot 55 en de daar aangehaalde Motieve des ministerial Entwurfes.

vereenigingen [1]) zouden, geloof ik, 3 gronden kunnen worden aangevoerd.

1°. kan men het handelsbegrip van onze wet willen uitbreiden. (Ook de memorie van toelichting spreekt in § 1 alinea 11 van de beperkte beteekenis in het Wb. v. Kh. aan het begrip van daden van koophandel toegekend);

2°. kan men de bepalingen van het handelsrecht ook buiten het gebied van den handel willen uitbreiden, omdat de eigenaardigheid der handelsbetrekkingen, die tot het vaststellen van bijzondere regels aanleiding gaf, ook nog bij andere dan handelsbetrekkingen voorkomt, speciaal bij onze vereenigingen;

3°. zou men tot hetzelfde resultaat kunnen komen, omdat bij onze vereenigingen, niet *die* eigenaardigheid voorkomt, die tot het vaststellen van het handelsrecht aanleiding gaf, maar eene andere, die echter tot hetzelfde resultaat moet leiden.

Terwijl we dus bij n°. 2 te doen hadden met dezelfde oorzaak, die tot hetzelfde gevolg voerde, hebben we hier met twee verschillende oorzaken te doen.

---

1) Die wensch, o. a. door Mr. Goeman Borgesius uitgesproken, l. l. p. 20, en reeds vroeger in zijn geschrift: Schulze-Delitzsch en zijne kredietvereenigingen, p. 78, vloeit natuurlijk voort uit zijne opvatting der Coöp. V. Zijn gevoelen wordt bestreden in het bovengenoemd art. der N. R. C.

Dadelijk meen ik echter als geheel onjuist te moeten verwerpen een vierden grond, dien men mogelijk zou kunnen aanvoeren: dat het namelijk wenschelijk is, al onze vennootschappen geheel aan dezelfde regeling te onderwerpen. Dit moge misschien gemakkelijker zijn voor den wetgever, omdat hij dan minder onderscheidingen behoeft te maken, juist daarom is het zeker niet wenschelijk voor de praktijk. — Zooals ik reeds vroeger trachtte aan te toonen, toen ik erkende, dat in geen enkel land een bepaalde wetgeving op coöperatieve vereenigingen bestaat, hangt de behoefte aan rechtsaanvulling niet uitsluitend af van de maatschappelijke verschijnselen, maar ook van het bestaande recht; doch omgekeerd moeten, bij het voorzien in die behoefte, toch ook de maatschappelijke verschijnselen worden in aanmerking genomen, want het is wel mogelijk, dat verschillende verschijnselen in een bepaald opzicht één zelfde leemte in de wetgeving aantoonen, en toch niet in alle opzichten overeenstemmen; dat verschil in de maatschappelijke verschijnselen, zal dan ook een verschil in de regeling ten gevolge kunnen hebben.

Wat nu de drie bovengenoemde gronden aangaat, kan de eerste (de uitbreiding van het handelsbegrip) er natuurlijk nooit toeleiden, om het handelsrecht op al onze vennootschappen toe te passen; dat zou toch

alleen dan mogelijk zijn, wanneer men het handelsrecht tot alle mogelijke ondernemingen wilde uitbreiden.

Wat den tweeden grond betreft, zou men kunnen opmerken, dat de eigenaardigheid van den handel, het spoed vereischende, ook buiten den handel kan voorkomen, en daarom ook tot dezelfde gevolgen, vereenvoudiging van formaliteiten en strenger bepalingen tegen kwade trouw, moet leiden. Daar dit vereischte van spoed echter bij de verschillende ondernemingen in hoogst verschillende mate voorkomt, zal eene algemeene toepassing van het handelsrecht ook hier wel zeer weinig gemotiveerd zijn; bovendien is er zeker wel iets vreemds in, die toepassing uitsluitend bij vereenigingen, niet ook bij partikuliere personen te doen plaats hebben; acht men het b.v. wenschelijk het handelsrecht toe te passen op vereenigingen, die zich ten doel stellen, door anderen verstrekte waren te verwerken, waarom dan niet hetzelfde gedaan, wanneer dit doel niet door eene vereeniging, maar door een enkel persoon wordt beoogd? Of is de uitbreiding van het gebied van het handelsrecht zoo dringend noodzakelijk, dat de eerste de beste gelegenheid moet worden aangegrepen, en niet kan worden gewacht op eene eventueele herziening van de art. 3 en 4 WB. v. Kh.?

Alleen de derde grond zou afdoende kunnen zijn,

om eene algemeene toepassing van het handelsrecht op al onze vennootschappen te rechtvaardigen.

Kan hare eigenaardigheid, het veranderlijk kapitaal, leiden tot de wenschelijkheid van vereenvoudiging van formaliteiten en strenger waarborgen tegen kwade trouw, zooals we die in het handelsrecht vinden? In zeker opzicht zou men die vraag bevestigend kunnen beantwoorden. 't Valt toch niet te ontkennen, dat hare geldelijke toestand altijd iets onzekers en onbestendigs zal hebben; iets, waarin de wetgever aanleiding zou kunnen vinden, om meerdere waarborgen te schenken voor zekerheid, en spoediger behandeling mogelijk te maken. Wanneer men echter let op hetgeen aanleiding heeft gegeven tot het aannemen door onze vereenigingen van hare bepaalde inrichting, geloof ik, dat men meer tot een ander gevoelen zal overhellen. Want voor eene voortdurende uitbreiding vatbaar, zullen zij in den regel wel op zeer kleine schaal aanvangen, en zelfs een tijd lang in dien toestand blijven verkeeren. Kunnen we nu wenschen, om op dergelijke vereenigingen het handelsrecht in het algemeen toe te passen, wanneer we denken aan de zoo dikwijls geuite klacht, dat bij ons niet genoeg onderscheiden is, tusschen groot- en kleinhandel?

Ik geloof daarom, dat ons ontwerp terecht het duitsche voorbeeld niet heeft gevolgd.

Tot nog toe sprak ik van de toepassing van het handelsrecht op al onze vennootschappen; natuurlijk kwam de vraag niet te pas, of dit recht zou gelden voor die vereenigingen, die van een handelsonderneming gebruik maken; op deze wordt het door art. 1. uitdrukkelijk toepasselijk verklaard; ook zonder die verklaring zou dit wel het geval zijn geweest [1]). De bewering toch, dat eene vennootschap, die daden van koophandel verricht, eene vennootschap van koophandel is, en zich daarom moet voegen naar de regels van een van de drie in het WB. v. Kh. genoemde soorten, en dus de inrichting der vennootschap met veranderlijk kapitaal niet kan aanemen, acht ik, met het oog op de geschiedenis van ons ontwerp, ondenkbaar.

Daar er echter iets vreemds is in de omstandigheid, dat vennootschappen, die daden van koophandel verrichten, geene vennootschappen van koophandel zijn, zou ik, hoewel het niet bepaald noodzakelijk is, toch wenschelijk achten, indien de bovengenoemde verandering werd gemaakt in art. 14 Wb. v. Kh. en daar ook de venn. m. v. k. werd genoemd. Meen ik dat in art. 1 iets overbodigs staat, iets anders zou ik er gaarne in vermeld zien. — Het is hoogst wenschelijk, dat omtrent de toepasselijkheid van het

1) Van een ander gevoelen schijnt de schrijver in de N. R. C.

handelsrecht op onze vennootschappen geen twijfel besta, vooral met het oog op de boekhouding. Nu lezen we echter in de memorie van toelichting (§ 1 alinea 8):

»Door de consumtieve of winkel-vereenigingen, worden in het groot waren ingekocht, om die weer in het klein te verkoopen. Bij sommige vereenigingen is de verkoop beperkt tot de leden. Die beperking is echter geen essentieel kenmerk der vereeniging; de winkel kan ook voor het publiek open staan, gelijk bij velen het geval is. Ook deze vereenigingen moeten dus, *althans* in het laatste geval, geacht worden haar werk te maken, van het verrigten van daden van koophandel." Uit het woord *althans* blijkt, dunkt mij, dat er bij den Minister twijfel bestaat over het handelsrechtelijk karakter der eerstgenoemde vereenigingen [1]).

Die twijfel zal zich, vrees ik, in het vervolg, ook nog wel bij anderen dan den Minister openbaren, vooral wanneer we bedenken, dat het verkoopen aan derden altijd iets bijkomends is, en dat de strijd over het rechtskarakter onzer vereenigingen, ook nadat dit ontwerp wet geworden is, zal blijven voortduren. Allernoodzakelijkst acht ik daarom de bepaling, dat eene vereeniging haar handelsrechtelijk karakter, dat

1) Over deze vraag vergelijke men verder het gezegde op p. 57.

zij zou verkrijgen door met derden te handelen, niet verliest, door zich uitsluitend met hare leden in betrekking te stellen.

Komen we nu tot de regeling in engeren zin, dan moeten we, voor we tot de bespreking der onderdeelen overgaan, onderzoeken, welk leidend beginsel bij die regeling is aangenomen, en op welke wijze ze heeft plaats gehad.

Men heeft dikwijls, o. a. in Frankrijk, bij de discussie over de laatste wetgeving op de sociétés [1]), het stelsel verdedigd, dat de wetgever zich, bij zijne regeling in engeren zin, moest bepalen, tot het voorschrijven van verplichte publiciteit en overigens de personen geheel moest vrijlaten in de vaststelling van hun recht; een stelsel, dat men ten onrechte wilde afleiden uit het recht tot het sluiten van overeenkomsten; men zag daarbij toch geheel over het hoofd

---

1) Zie Tripier n°. 864 seqq.

Fr. v. Holtzendorf laat zich hierover in Goldschmids Zeitschr. XII p. 119 aldus uit: „Dieser Antrag. welcher bei folgerichtiger Durchführung im Betreff aller Rechtsgeschäfte unsere Gesetzbücher zur Einfachheit des Zwölftafelgesetzes zuruckführen wurde, wurde von seinen Urheber in langer Rede aufs glänzendste vertheidigt. Die Versammlung behandelte derselbe, alsob er völlig ernstlich gemeint sei; schliesslich vereinigte er sogar 47 Stimmen gegen 164 auf sich. Merkwürdig ist dabei jedenfalls, dass ein-solcher Antrag, welcher eigentlich jede Gesetzgebung für überflüssig erklart, in Bezuq auf Handelsgesellschaften gestellt werden konnte, wo doch gesetzliche Entwickelung der ganzen Lehre geradezu unerlässlich ist."

dat bij eene overeenkomst de belanghebbende personen handelend optreden, terwijl hier ook belanghebbenden voorkomen, buiten, ja zelfs tegen, hun wil. En bovendien, zoo men wil hebben vrijheid tot het sluiten van overeenkomsten, en daarom (zooals men meent) vrijheid tot het oprichten eener vereeniging, dan kan de verplichte publiciteit nooit daaruit, maar alleen uit praktische wenschelijkheid voortvloeien; en plaatst men zich eenmaal op dit standpunt, dan bestaat er geen enkele reden, om zich alleen tot de publiciteit te beperken, maar hangt het geheel van de omstandigheden af, hoever de wetgever zijne dwingende bepalingen moet uitstrekken.

Hier vloeit van zelf uit voort, dat voor de uitgebreidheid der regeling geen absoluut beginsel is te stellen, dat zij veeleer wordt bepaald door het vertrouwen dat de Staat in het verstand en de voorzichtigheid der burgers meent te kunnen stellen. Welk standpunt hieromtrent nu is ingenomen door den Minister van Lijnden, blijkt uit § 5 der memorie van toelichting, waar we lezen: »Wat moet die regeling omvatten? Zij moet zoo kort en eenvoudig mogelijk zijn. Het stelsel van coöperatie is hier te lande nog weinig ontwikkeld. Voor eene regeling in vele bijzonderheden ontbreekt de noodige ervaring. Zij zouden de vrije beweging der coöperatieve vereenigingen eerder belemmeren dan bevorderen.

»De tegenwoordige wetsvoordracht moet niet anders beschouwd worden, dan als een overgangsmaatregel, waarbij slechts de voornaamste punten worden geregeld, ten einde de bestaande onzekerheid omtrent den rechtstoestand der c. v. op te heffen en eene meer omvattende regeling, zoo deze later noodig wordt bevonden, voor te bereiden."

Met die opvatting zullen zeker allen, die belang stellen in de coöperatie wel instemmen; naar eene regeling tot in de kleinste bijzonderheden, zooals (vooral schijnbaar) in Duitschland wordt gevonden, heeft, geloof ik, bij ons nooit iemand verlangd [1]).

Wat de wijze van regeling betreft, bepaalt art 1. »De vennootschap met veranderlijk kapitaal wordt geregeerd door de overeenkomsten van partijen, door de bepalingen dezer wet, door het burgerlijk recht en, wanneer zij zich eene handelsonderneming ten doel stelt, ook door de bijzondere wetten van den koophandel."

---

1) Zoo in hoofdzaak Mr. G. Borgesius p. 22.

Nog sterker Mr. M. Th. Goudsmit (Themis Juni 1874) die p. 244 verklaart: „maar vooral regele die wet niet te veel. Laat het kind zich ontwikkelen, laat het zich vrij bewegen zoo lang het nog jong is. Laten wij afwachten, wat er binnen een aantal jaren van groeien zal. Wat het nu behoeft, is alleen een luchtig kleed, dat zijne bewegingen niet belemmert."

In gelijken geest ook de N. R. C. van 2 Oct. 74.

Ook hier, even als in het buitenland, is, zooals trouwens uit den aard der zaak voortvloeit, de regeling deels aan partijen overgelaten, deels door den wetgever op zich genomen, in den vorm, òf van dwingende, òf van aanvullende bepalingen, òf zoo, dat de voorziening op bepaalde punten verplichtend wordt gesteld, maar de wijze van voorziening aan partijen wordt overgelaten.

Niet tegen het stelsel van het ontwerp heb ik bezwaar, maar wel tegen den vorm, waarin dat stelsel is uitgedrukt. — Vooreerst een bezwaar van redaktie tegen de uitdrukking, »wanneer zij zich eene handelsonderneming ten doel stelt." Eene onderneming kan, geloof ik, nooit het doel zijn eener vennootschap, maar alleen het middel, dat ze tot bereiking van haar doel gebruikt. In zeker opzicht zou de uitdrukking misschien te verdedigen zijn, voor coöperatieve vereenigingen, omdat, zooals ik vroeger trachtte aan te toonen, daar juist de onderneming dikwijls doel is, maar dan toch altijd van de vereeniging, nooit van de vennootschap.

Mijn tweede bezwaar betreft de vermelding van het burgerlijk en het handelsrecht. De memorie van toelichting geeft voor die vermelding twee gronden op.

»Het betreft hier de regeling van in de bestaande wetgeving onbekende, althans niet bij name bekende

vereenigingen. Er is dus een uitdrukkelijke bepaling noodig, waaruit blijkt, door welke wetten onze vereenigingen beheerscht worden."

Was het echter wel noodig te bepalen, dat voor zakelijke rechten en vorderingen het B. W., voor daden van koophandel het handelsrecht geldt?

»Daardoor wordt tevens" gaat de memorie van toelichting voort, »alle twijfel omtrent de toepasselijkheid der wet van 1855 afgesneden." Is, naar mijn inzien, de bepaling van art. 1 overbodig, noodzakelijk schijnt mij deze toelichting, om ons de bedoeling van den wetgever te leeren kennen. Dat, nu bepaalde wetten *wèl* toepasselijk zijn, daarom eene andere bepaalde wet *niet* toepasselijk is, is, geloof ik, volstrekt geen noodzakelijk gevolg. Wilde men andere wetten uitsluiten, dan moest gesproken zijn van *uitsluitende heerschappij;* maar is ook dit de bedoeling niet, omdat bv. belastingwetten op onze vennootschappen toepasselijk kunnen zijn, dan is eene bijzondere uitsluiting van de Wet van 1855 noodig, om de bedoeling van den Minister kenbaar te maken; maar is ook deze bijzondere uitsluiting wel noodig? Hoe er toch, nu we te doen hebben èn met eene speciale, èn met eene latere wet, gemaakt met het oog op die van 1855, van eene heerschappij van deze laatste nog sprake zou kunnen zijn, is mij een raadsel.

Mijn derde bezwaar tegen art. 1 betreft het woord *overeenkomsten.* Ik zal niet ontkennen, dat we hier met eene overeenkomst in uitgebreiden zin van het woord te doen hebben, maar het is dan toch eene overeenkomst, waarop de algemeene regels, voor dit onderwerp door onze wet gegeven, slechts zeer gedeeltelijk toepasselijk zijn.

Door de afspraak van partijen toch, ontstaat niet een gewone verbindtenis, d. i. iets bloot subjektiefs, maar een recht van lidmaatschap, d. i. iets objektiefs.

Nog eene bepaling uit art. 1 hebben we niet besproken, n.l. dat de wet tot regeling van de vennootschappen met veranderlijk kapitaal, de vennootschappen met veranderlijk kapitaal regeert. Eene bespreking hiervan is natuurlijk overbodig.

Omdat nu artikel 1, wat den inhoud betreft, geheel overtollig is, en wat den vorm aangaat, licht tot verwarring aanleiding kan geven, zou zijne weglating, naar mij voorkomt wenschelijk zijn.

— - —

Na deze algemeene beschouwing kunnen we tot eene bespreking van de onderdeelen der regeling overgaan.

Wat is noodig voor de oprichting der vereeniging? Volgens art. 3 van het ontwerp »moet de akte van oprichting der vennootschap met veranderlijk kapitaal

en die, waarbij verandering wordt gebracht in hare voorwaarden of haar duur wordt verlengd, op straffe van nietigheid notarieel worden verleden." De memorie van toelichting zegt hieromtrent: »Wel zijn hieraan (aan den authentieken vorm) eenige kosten verbonden, maar dit bezwaar is gering in vergelijking met het voordeel, in de tusschenkomst van den openbaren ambtenaar gelegen. Zij toch verschaft een krachtigen waarborg, in het belang der vennooten, zoowel als in dat van derden, vereischt, dat al de voorschriften der wet, bij de oprichting der vennootschap of bij verandering in hare statuten in acht te nemen, trouw zullen worden nageleefd."

Opmerking verdient het zeker, dat wij de bepaling van art. 3 in geen enkele buitenlandsche wetgeving terugvinden. Overal is schriftelijke oprichting voldoende. Wel werd ook in het pruissische ontwerp eene notarieele akte voorgesteld, op dezelfde gronden als in onze memorie van toelichting; maar bij de behandeling in het Abgeordnetenhaus werd dit stelsel verworpen, op grond van de groote overeenkomst met de offene Handelsgesellschaft [1]).

Zijn nu de in de M. v. T. aangevoerde gronden afdoende, om Nederland in dit opzicht alleen te doen staan? Ik geloof het niet. Voorzeker is de hulp, die

1) Zie Parisius p. 7 noot 12.

de notarissen kunnen aanbrengen niet zonder belang, maar zullen er wel niet altijd personen gevonden worden, die dezelfde hulp kosteloos verleenen? En juist die kosten leveren toch zeker een groot bezwaar op, vooral bij de oprichting. Bovendien kan eene herziening der statuten, vooral in den aanvang, betrekkelijk dikwijls voorkomen, en moeten dus de formaliteiten aan dergelijke herziening verbonden, zoo weinig mogelijk zijn. Van eene wenschelijke herziening der statuten moet de vrees voor kosten niet kunnen afschrikken.

Een minimum van leden [1]) is bij ons geen vereischte. In Duitschland zag men er van af met het oog op sommige produktievereenigingen, die soms met zeer weinig leden beginnen [2]). Diezelfde reden zal de weglating van het vereischte, ook bij ons, wel rechtvaardigen [3]).

Evenmin is de storting van een zeker bedrag bij ons als vereischte voor de oprichting, of ten minste voor het in werking treden der vereeniging, gesteld. Hieromtrent geldt, geloof ik, geheel en al, hetgeen in de M. v. T. wordt gezegd over het minimum

1) Eene bepaling, in vele wetgevingen overgenomen uit de engelsche Companies-act.

2) Zie Parisius p. 6 n°. 11 en v. Sicherer p. 144.

3) Zoo ook Mr. Borgesius p. 25.

waaronder in België het maatschappelijk kapitaal niet mag dalen. In de toelichting op art. 4 lezen we in alinea 2. »Wil men de oprichting van zoodanige vereenigingen" (die slechts zeer weinig kapitaal noodig hebben) »niet belemmeren, dan zal moeten worden toegelaten, dat het hier bedoelde minimum uiterst laag gesteld worde, maar dan ook zal de waarborg, die de verpligte aanwijzing van dat minimum moet opleveren, ongeveer geheel te loor gaan." Dat evenmin goedkeuring van overheidswege als vereischte voor de oprichting der vereeniging is gesteld, zal zeker wel niemand betreuren [1]). Want wat den politieken grond aangaat, zoo kan zij, wil ze iets beteekenen, aan den eenen kant tot allerlei willekeur aanleiding geven, zonder aan den anderen kant groote zekerheid te schenken. En wat den juridischen grond aangaat, zoo was eene erkenning alleen noodig, zoolang men een rechtspersoon wilde doen ontstaan in het privaatrecht, om daardoor in ieder konkreet geval eene uit overeenkomst ontstane verbintenis te veranderen in een recht van lidmaatschap; maar die erkenning is geheel overbodig, zoodra dit recht zelfstandig wordt geregeld, overbodig ook voor het doen ontstaan van

---

1) Zie hierover Mr. G. Borgesius l. l. p. 20, waar hij verklaart: „toch zou de K. G. voor naaml. venn. nog beter te verdedigen zijn dan voor c. v." Zoo ook in zijn vroeger geschrift p. 77.

een rechtspersoon, wanneer die regeling plaats heeft buiten het privaatrecht.

Zeide ik boven, dat de verplichting tot bekendmaking der statuten nooit een uitvloeisel kon zijn van het recht tot het sluiten van overeenkomsten, maar alleen van praktische wenschelijkheid, dit laatste is dan ook in hooge mate het geval, want hier zijn niet, zooals bij eene overeenkomst, de belanghebbende personen van zelf met de zaak bekend [1]). Geheel hetzelfde argument, dat pleit voor de openbaarheid der zakelijke rechten, geldt dunkt mij ook hier.

Op het voorbeeld van alle buitenlandsche wetgevingen, wordt nu, ook in ons ontwerp, de bekendheid vooreerst gewaarborgd door inschrijving.

Volgens art. 4 al. 1 »zijn de vennooten verplicht de akten in haar geheel te doen inschrijven ter griffie van het kantongerecht, in welks gebied de vennootschap is gevestigd, op de daartoe bestemde openbare registers." Dat men daarbij het voorbeeld gevolgd heeft van den franschen wetgever, om de inschrijving te doen plaats hebben bij den plaatselijken rechter, is, dunkt mij, hoogst gelukkig; in de allereerste plaats toch zal bekendheid wel noodig zijn in de onmiddelijke nabijheid der vereeniging.

Nu men, zooals we zullen zien, de inschrijving

---

1) Over de wenschelijkheid der openbaarheid zal wel iedereen het eens zijn.

niet tot het eenige middel van bekendheid heeft gemaakt, was het ook niet noodig, het voorbeeld der fransche wet verder te volgen en ook nog eene inschrijving bij het tribunal de commerce te vorderen.

Hoe moet de bekendheid verder worden gewaarborgd? Het meest geschikte middel hiertoe, bieden natuurlijk de dagbladen aan.

In hoever moeten echter de statuten bekend worden gemaakt? Natuurlijk in zooverre zij voor het publiek belangrijk kunnen worden geacht. Om deze punten in de wet op te noemen, zooals in Duitschland en Frankrijk, is eigenlijk nooit geheel mogelijk; om het aan het inzicht der leden over te laten, niet zonder gevaar; het innig verband tusschen de eene en de andere bepaling kan toch hetzelfde onderwerp bij de eene vereeniging van oneindig meer belang doen zijn, dan bij eene andere. Het best zal het daarom wel zijn, het voorbeeld der belgische wet te volgen, en de bekendmaking der statuten in hun geheel te doen plaats hebben; dit levert bovendien het voordeel op, dat er voor den wetgever minder noodzakelijkheid bestaat om allerlei ondergeschikte punten te regelen.

Waarin moet de bekendmaking plaats hebben, in het plaatselijk blad, in de Staatscourant of in beiden?

Pleit voor het eerste, dat het de bekendheid bevordert, die het meest noodig is; voor het tweede

kan worden aangevoerd, dat de bekendheid er oneindig grooter door wordt. Toch zal altijd eene bekendmaking in slechts één der dagbladen wel onvoldoende zijn, terwijl opname der volledige statuten in beide bladen te groote kosten zal na zich sleepen. Een gelukkige middenweg is daarom door ons ontwerp in navolging van art. 38 WB. v. Kh. gekozen. Volgens art. 4 toch, »zijn de vennooten verplicht die acte openbaar te maken in de nederlandsche staatscourant. Daarenboven moet door hen, in een der nieuwspapieren der plaats, alwaar de vennootschap is gevestigd, en bij gebreke van zoodanig nieuwspapier, in dat eener naburige plaats, eene aankondiging worden gedaan, houdende bericht van het bestaan der vennootschap, met aanduiding van de dagteekening en het nommer van de staatscourant, waarin de acte is geplaatst."

't Is waar, dat de plaatselijke bekendheid nu niet bijzonder groot is, maar hiervoor kan het register bij den kantonrechter te hulp komen. Volgens het laatste lid van art. 4 toch kan ieder dat rigister kosteloos inzien en daarvan te zijnen koste uittreksels bekomen.

Hoogst gelukkig is verder de bepaling, dat de openbaarmaking in de Staatscourant kosteloos geschiedt.

Wat moet het gevolg zijn van verzuim van inschrijving en bekendmaking?

Moet verzuim, hetzij van één der twee, hetzij van beide formaliteiten, het geheele ontstaan der vereeniging beletten? Dit is zeker moeilijk aan te nemen, wanneer wij bedenken, dat met het oprichten eener vereeniging de leden altijd bekend zijn; voorzoover zij dus belanghebbenden zijn, kan men de inschrijving en bekendmaking als overbodig beschouwen, *evenals* bij het sluiten eener overeenkomst, niet *omdat* de vereeniging ten opzichte der leden een verbintenis is, uit overeenkomst geboren [1]), want de bedoeling is in beide gevallen verschillend [2]).

Moet dan soms het verzuim alleen het ontstaan ten opzichte van derden verhinderen? Ook dit acht ik niet aannemelijk. De openbaarheid toch is in het belang van derden, waarom dan hunne belangen geschaad, door hun slechts een bepaald bewijsmiddel voor het bestaan der vereeniging toe te laten?

Er blijft dan nog alleen maar over [3]), om de openbaarheid te maken tot uitsluitend bewijsmiddel

---

1) Van het tegenovergestelde gevoelen was de pruissische Regeering; zie Parisius p. 81, noot 89; zoo ook v. Sicherer p. 160.

2) Bij het sluiten eener overeenkomst heeft men niet het voornemen tegen derden op te treden; bij het oprichten eener vereeniging wèl; de mogelijkheid, dat men aan die bedoeling nog geen gevolg heeft gegeven, heft daarom nog de bedoeling niet op.

3) Indien men ten minste de openbaarheid nog door iets anders dan strafbepalingen wil waarborgen.

tegenover, niet voor, derden. Dit laatste stelsel is dan ook in het ontwerp aangenomen.

Vóór de inschrijving en openbaarmaking geldt een en ander, volgens art. 5, niet tegen derden. Volkomen duidelijk blijkt hier nu wel niet uit, dat het wel *voor* derden kan gelden, maar dat dit de bedoeling is, toont toch de M. v. T.

Uit de vermelding van art. 5 is reeds gebleken, hoe de Minister de vraag beantwoordt, wat als bewijsmiddel moet worden aangenomen; de inschrijving, zooals in Duitschland, de bekendmaking, zooals in België of beiden, zooals in Frankrijk: art. 5 toch spreekt zoowel van inschrijving als openbaarmaking. In het laatste lid van het artikel vinden we nu echter de bepaling, dat in geval van verschil tusschen inschrijving en openbaarmaking, ten aanzien van derden, het laatste geldt. De bedoeling van deze bepaling, in hoofdzaak overeenstemmende met die van art. 29 § 2 WB. v. Kh. is mij niet recht duidelijk. Is zoowel inschrijving als openbaarmaking noodzakelijk, hoe is het dan mogelijk, dat er tusschen beiden verschil bestaat? Neemt men de mogelijkheid van verschil aan, met beslissende kracht van het openbaar gemaakte, dan is feitelijk ook alleen de openbaarmaking vereischte. Waardoor wordt dan echter de inschrijving, of ten minste de volledige inschrijving, gewaarborgd? Eenigermate door de bepaling van art.

5 § 1, dat vóór de inschrijving de leden van het bestuur hoofdelijk en voor het geheel aansprakelijk zijn. Geldt echter ook hier niet van, hetgeen in de memorie van toelichting wordt aangemerkt op art. 18. »De verplichtingen, aan de bestuurders opgelegd, strekken voor het grootste gedeelte in het algemeen belang, ter voorkoming van bedrog en kwade praktijken. De niet nakoming dezer verplichting stelt hen jegens anderen bloot aan eene burgerrechtelijke vordering tot schadevergoeding. Daargelaten echter, dat een civiel proces . . . . . nog al bezwarend is, zal in de meeste gevallen, eene op geld waardeerbare schade, als onmiddelijk gevolg van de gepleegde daad of nalatigheid, niet aanwezig, althans niet bewijsbaar, zijn. De civielregtelijke aansprakelijkheid is derhalve geen voldoende waarborg voor de handhaving dezer voorschriften. Strafbedreiging moet in deze leemte voorzien" [1]).

Al het voorgaande geldt nu niet alleen voor de oprichting der vereeniging, maar ook voor iedere verandering der statuten, en voor verlenging na verloop van den bepaalden tijd.

Op welke wijze overigens die verandering of verlenging moet plaats hebben, wordt niet bepaald. Zou

1) Nog eenvoudiger ware het, wanneer de inschrijving moest plaats hebben volgens de Staatscourant.

het echter niet wenschelijk zijn, voor te schrijven, dat de statuten over deze onderwerpen bepalingen moeten inhouden? Wat toch zal het geval zijn, wanneer in de zaak niet is voorzien, terwijl over het rechtelijk karakter der statuten groot verschil van gevoelen kan bestaan? [1])

»De vennootschap met veranderlijk kapitaal," zegt art. 3, »heeft geene firma, noch draagt den naam van een of meer der vennooten, maar zij ontleent hare benaming alleen aan het voorwerp harer onderneming. Aan den naam worden de woorden, vennootschap met veranderlijk kapitaal, toegevoegd." [2]).

En art. 6 § 1 bepaalt: »De acte van oprichting moet op straffe van nietigheid den naam der vennootschap, in overeenstemming met art. 2, inhouden."

Eene vraag van ondergeschikt belang is deze, waarom de naam *alleen* aan de onderneming moet

1) 't Zal toch wel van hoog belang zijn om te weten, of eene verandering van statuten wettig is tot stand gekomen, en zal men er, bij het stilzwijgen der wet niet licht toe komen, om deze bij gewoon besluit der algemeene vergadering te doen plaats hebben, iets waarvan de wettigheid toch zeker zeer betwistbaar is.

2) Mr. G. Borgesius wil er ook aan toegevoegd zien de uitdrukking „niet solidair" ingeval geene hoofdelijke aansprakelijkheid is aangenomen. Zie zijne brochure p. 49.

ontleend zijn? Is dit zelfs wel gewenscht, en ware het niet beter, in plaats daarvan te bepalen, dat de naam der vereeniging zich kenbaar van die van andere vereenigingen moet onderscheiden?

De bepaling van vele buitenlandsche wetgevingen, dat de naam in alle van de vereeniging uitgaande stukken moet voorkomen, spreekt, dunkt mij, van zelf.

Volgens art. 6 § 1, »moet, eveneens op straffe van nietigheid, de acte van oprigting bevatten den naam der plaats, waar de vennootschap gevestigd is, en", volgens § 2, »het voorwerp harer onderneming".

De noodzakelijkste bepaling omtrent het bestuur vinden we in art. 8 § 3: »het bestuur vertegenwoordigt de vennootschap in en buiten regten." Daarom zal het echter wenschelijk zijn, dat het bestuur aan derden bekend zij. Dit doel wordt bereikt door de bepaling van art. 6 n°. 5, »dat in de acte van oprigting, op straffe van nietigheid, moet voorkomen, de aanwijzing van één of meer bestuurders, vennooten of anderen." Daardoor wordt het eerste bestuur van zelf ingeschreven, en is iedere verandering van het bestuur een verandering der statuten.

Wat de keuze van het bestuur aangaat, heeft men, zooals wij zagen, gelukkig het voorbeeld der duitsche wet niet gevolgd, waar bepaald wordt, dat het steeds

uit de leden moet gekozen worden; zooals in de M. v. T. wordt aangetoond, zou de behoefte aan technische kennis, dikwijls een groot bezwaar tegen deze bepaling opleveren; maar de verkiezing *door* de leden, als dwingend recht vastgesteld in art. 8 § 1, ligt, naar mijn inzien, geheel in het begrip der vrije vereeniging; we hebben hier toch te doen met eene vereeniging, die een bestuur heeft, niet met een bestuur, dat eene vereeniging in het leven roept.

Om de vele moeielijkheden, die aan het waarnemen van het bestuur verbonden zijn, acht de Minister het niet wenschelijk een tijdvak te bepalen, waarvoor het bestuur kan worden benoemd; om echter de vereeniging niet aan de willekeur van het bestuur over te leveren, dient de bepaling van art. 8 § 2, waarvan niet mag worden afgeweken, dat hun last ten allen tijde herroepelijk is, ook indien zij voor een bepaalden tijd zijn aangesteld.

Tegen den vorm van dit voorschrift heb ik bezwaar, gelegen in het gebruiken van het woord *lastgeving.* 't Is hetzelfde bezwaar, dat ik bij art. 1 deed gelden tegen het woord overeenkomst. Wie toch is hier de lastgever van het bestuur? Oppervlakkig zou men meenen, de vennootschap, want deze wordt door het bestuur vertegenwoordigt; door een besluit van de vennootschap (in de algemeene vergadering) zal ook wel de last worden herroepen.

Toch kunnen we die opvatting onmogelijk aannemen; volgens art. 6 n°. 5 toch, moet de akte van oprichting, op straffe van nietigheid, de aanwijzing van het bestuur inhouden. De vereeniging kan dus zonder bestuur niet bestaan, maar kan dan ook onmogelijk aan het bestuur een last opdragen.

Nemen we daarentegen aan, dat het bestuur lasthebber is van de leden, dan staan we voor het vreemde verschijnsel, dat uit die lastgeving eene vertegenwoordiging der vereeniging door het bestuur ontstaat; terwijl verder niet hij die de last heeft opgedragen (in casu de leden) den last herroept, maar een derde, de vereeniging [1]. Inderdaad roepen de leden eene vereeniging en, gelijktijdig daarmede een bestuur in het leven; maar daarom kunnen we dan ook de uitdrukking van lastgeving niet gebruiken, al zijn vele bepalingen omtrent lastgeving op het bestuur toepasselijk [2].

Wat nu de macht van het bestuur aangaat, missen we bij ons gelukkig de bepaling der duitsche wet, dat deze, tegenover derden, niet voor beperking vatbaar is. Gelukkig, want eene dergelijke be-

1) Iedereen zal toch wel toestemmen, dat de leden alleen de last kunnen herroepen, wanneer zij als *leden* optreden, d. i. wanneer zij in algemeene vergadering vereenigd zijn.

2) Zal men zoo b. v. wel de bepaling van art. 1848 B. W. willen toepassen?

paling doet voor de vereeniging te groote bezwaren ontstaan, die niet genoegzaam worden voorkomen door de aansprakelijkheid der bestuurders bij overschrijding van hunne macht [1]). De omvang er van moet natuurlijk in de statuten worden omschreven, en wordt daardoor ook van zelf aan derden bekend, zonder dat hiervoor eenige bijzondere bepaling in de wet noodig is.

Zou het echter niet wenschelijk zijn, op een ander punt het duitsche voorbeeld te volgen, door als aanvullend recht vast te stellen, dat de bestuursleden te zamen moeten handelen [2])? Is eene bepaalde vorm vastgesteld voor hunne wilsuiting, dan zal dit wel geschied zijn bij de statuten, en behoeft dus niet te worden bepaald, dat deze moet worden bekend gemaakt.

Verder zou zich de vraag kunnen voordoen, of het oostenrijksche voorbeeld navolging verdient, dat aan alle vennootschappen boekhouding voorschrijft en, waar deze volgens de voorschriften van het handelsrecht plaats heeft, er de gewone bewijskracht aan toekent? De zaak komt dan neêr op eene partieele toepassing van het handelsrecht, ook op niethandelsvereenigingen. Moge voor de bevestiging van deze vraag al iets zijn aan te voeren, nu het bekend

---

1) Zie hierover Mr. Borgesius p. 84.

2) Zoo ook dezelfde schrijver op de volgende bladzijde.

is, dat de voorschriften over boekhouding, zelfs lang niet voor alle kooplieden en handelsvereenigingen geschikt zijn, zal tegen de toepassing dier bepalingen, ook op niet-handelsvereenigingen, zeker wel eenig bezwaar bestaan. Voor handelsvereenigingen gelden natuurlijk de gewone bepalingen. Vooral met het oog op dit onderwerp, was, geloof ik, de bovengenoemde [1]) verklaring noodig (die men na het wegvallen van art. 1 echter elders zal moeten plaatsen), wanneer onze vennootschappen beschouwd worden van een handelsonderneming gebruik te maken.

Ook over de *algemeene vergadering* zijn gelukkig in ons ontwerp zeer weinige bepalingen opgenomen. In de wijze van bijeenroeping, van stemming en van het nemen van een besluit zijn de statuten geheel vrij gelaten; alleen is de hoogst wenschelijke bepaling opgenomen, dat de algemeene vergadering *moet* bijeengeroepen worden, wanneer $\frac{1}{5}$ der leden het wenscht. Door de bevoegdheid aan de leden verleend om, bij nalatigheid van het bestuur, zelf tot de bijeenroeping over te gaan, zijn hunne belangen volkomen gewaarborgd; terwijl door de toevoeging van het laatste lid, dat de bepalingen van dit arti-

1) Op pagina 222.

kel bij de statuten niet kunnen worden beperkt (en dus wel uitgebreid, zooals de M. v. T. aanmerkt), het illusoir maken van het recht der leden wordt voorkomen, en toch, met het oog op de ongelijke uitgebreidheid der verschillende vereenigingen, de bepaling voor wijziging vatbaar is.

Is het noodig, zooals Mr. Borgesius wenscht [1]), dat de besluiten der algemeene vergadering worden opgenomen in een, voor ieder lid toegankelijk register? Bezwaar bestaat tegen eene dergelijke bepaling zeker niet, maar behoeft de wetgever zich wel zoozeer in onderdeelen te begeven?

Wat de commissie van toezicht betreft, deze zal wel, evenmin als in het buitenland, verplichtend moeten worden gesteld, doch, wanneer zij er is, moeten gekozen worden door de leden, zooals ook bepaald wordt in art. 8 § 1. Evenals bij het bestuur zullen we haar macht wel aan de statuten moeten overlaten; art. 8 § 2 bepaalt dan ook alleen, dat hun last ten allen tijde herroepelijk is, ook indien de commissarissen voor eenen bepaalden tijd zijn aangesteld.

Over beambten zal de wet wel niet behoeven te

1) p. 85, eveneens de N. R. C. van 2 Oct.

spreken; ze worden natuurlijk niet verboden, maar zullen zich alleen niet mogen inlaten met hetgeen uitdrukkelijk aan het bestuur is opgedragen [1]).

Meerdere bepalingen zal de wet moeten inhouden omtrent het vermogen der vereeniging: hier toch vooral hebben wij te doen met de voornaamste oorzaken, waarom de vereeniging erkenning noodig had.

Vooreerst zullen de statuten bepalingen moeten inhouden over de vorming van het kapitaal; niet zooals in Duitschland van de aandeelen (er kan toch ook nog kapitaal bestaan buiten de aandeelen) [2]); de verplichting tot vermelding in de akte van oprichting, en dat wel op straffe van nietigheid, van de wijze, waarop het maatschappelijk kapitaal wordt bijeengebracht, vinden we dan ook voorgeschreven in art. 6 n°. 4.

Dat dit kapitaal voor uitbreiding en inkrimping vatbaar is, volgt reeds uit het opschrift van het ontwerp, en verder uit de later te bespreken bepalingen van art. 10.

Moet nu die veranderlijkheid van het kapitaal op

1) Dit is van minder praktisch belang dan in Duitschland, waar de wet sommige werkzaamheden bij uitsluiting aan het bestuur opdraagt; en hierin door de statuten geene verandering mag worden gebracht.

2) Hierop wijst o. a. Mr. de Witt Hamer, Weekbl. v. h. r. N°. 3710.

eenigerlei wijze worden beperkt, door het voorbeeld van België te volgen, waar een reservefonds verplichtend wordt gesteld? Ik geloof het niet. Of eene vereeniging behoefte heeft aan een reservefonds, en zoo ja, hoe groot dit moet zijn, hangt toch geheel van de onderneming af; maar daardoor wordt het ook voor den wetgever eene onmogelijkheid, voor alle vereenigingen een vasten regel te stellen; de eene onderneming heeft aan oneindig grooter reservefonds behoefte dan de ander; om nu, zooals in België, alleen te bepalen, dat er een reservefonds moet zijn, zonder het bedrag vast te stellen, zal wel niet schadelijk zijn, maar juist omdat het niets beteekent [1].

Geheel hetzelfde geldt (ook volgens den Minister) van het, in Frankrijk en België voorgeschreven, minimum, waaronder het maatschappelijk kapitaal niet mag dalen. Natuurlijk zal voor iedere vereeniging een zeker minimum noodzakelijk zijn; zonder eenig kapitaal toch kan geen enkele onderneming in stand blijven; maar juist daarom is de bepaling, algemeen gesteld, geheel overbodig, en verder kan men niet gaan, zonder voor vele vereenigingen eene hoogst belemmerende bepaling vast te stellen. Ook

1) Hetgeen de M. v. T. omtrent het volgende punt verklaart, is ook hier geheel van toepassing.

Over het al of niet wenschelijke van een reservefonds voor de vereeniging zie men Parisius p. 20, noot 29.

als kredietbasis is het minimum (als regel) niet te verdedigen, want daarvoor is het zoo onbeteekenend, dat het beter is, het in de wet geheel achterwege te laten, dan op dergelijke wijze aan eene vereeniging krediet te verschaffen, dat ze toch eigenlijk niet waard is.

Maar niet alleen de inkrimping, ook de uitbreiding van kapitaal kan worden beperkt, zooals het b.v. is geschied in Frankrijk, waar de statuten een, zij het dan ook voor verhooging vatbaar, maximum moeten vaststellen.

De bedoeling hiervan moet zijn, om den vereenigingsvorm, ten behoeve der arme klasse van de maatschappij in het leven geroepen, ook, zooveel mogelijk, tot deze te beperken. Zooveel mogelijk — want welke maatstaf zal ons hierbij ten dienste staan? Waar is de grens tusschen groote en kleine kapitalisten, waar de grens tusschen hetgeen de een, en hetgeen de ander bijeen zal brengen? Trouwens kleine kapitalisten zullen voor ééne onderneming dikwijls evenveel kapitaal noodig hebben, als groote kapitalisten voor eene andere. De bedoeling zal dus nooit goed te bereiken zijn.

Maar bovendien, is die geheele bedoeling juist? De armoede der leden toch was slechts de middellijke, niet de onmiddellijke oorzaak voor het in het leven roepen van een bepaalden vereenigingsvorm.

De onmiddellijke oorzaak was deze: dat het aankwam, niet op bepaalde personen, maar toch ook niet op eigenschappen der leden, die in den regel bij iedereen voorkomen. Bepaalde persoonlijke eigenschappen zijn dus vereischten van het lidmaatschap: zoodra die eigenschappen ophouden te bestaan, moet ook het lidmaatschap kunnen ophouden; dit is natuurlijk slechts mogelijk òf door ontbinding der geheele vereeniging òf door ontbinding alleen ten opzichte van het uittredend lid; zoodra nu de persoonlijke eigenschappen gemakkelijk kunnen te niet gaan, door dat het ledental eenigszins uitgebreid is, blijft natuurlijk alleen de ontbinding ten opzichte van het uittredend lid over. Is nu eene dergelijke uitgebreide vereeniging, waar het op persoonlijke eigenschappen der leden aankomt, alleen bij kleine kapitalisten denkbaar? Voorzeker neen; maar daarom trachtte men dan ook niet, naar hetgeen toch niet te bereiken is, naar eene beperking der vennootschap met veranderlijk kapitaal tot de kleine kapitalisten. Gelukkig vinden we dan ook in ons ontwerp, noch over reservefonds, noch over maximum of minimum van kapitaal, iets bepaald. Bepalingen daaromtrent zijn dus niet geboden, maar ook niet verboden. Is dit laatste ten opzichte van het reservefonds en het minimum echter niet indirekt geschied? Die zaak is, geloof ik, hoogst twijfelachtig. Of liever, waren

er in de wet geen bijzondere bepalingen noodig, om het bestaan van het reservefonds mogelijk te maken.

Uit art. 7 § 2 toch blijkt, dat, wat er ook moge bepaald zijn in de akte van oprichting, in alle gevallen de vennootschap aansprakelijk is. Daaruit volgt, dat de vennootschap een vermogen kan hebben. Nu wordt echter in § 1 van de M. v. T. beweerd, dat de vennootschap niet is een zedelijk lichaam, dat de vennooten eigenaars blijven van het ingebrachte, dat we hier te doen hebben met eene gemeenschap; tot die gemeenschap behoort dus ook het reservefonds; nu wordt wel, in § 3 van de M. v. T. verklaard, dat voor de coöperatieve vereeniging het hebben van een eigen vermogen, afgescheiden van dat der vennooten, een onmisbaar vereischte is, en kon men dus verwachten, dat de wet nu ook in die behoefte zou voorzien; maar zij heeft het in werkelijkheid niet gedaan. Het moet nu worden afgeleid uit de behoefte van de vennootschap en uit de wetenschap, dat de wetgever de bedoeling had in die behoefte te voorzien. Maar is dit voldoende? Wordt de rechter gebonden alleen door de bedoeling van den wetgever, ook wanneer die bedoeling niet is uitgesproken? En uitgesproken toch alleen is het, dat de vennootschap een vermogen kan hebben; volstrekt niet, dat ze een afgescheiden vermogen heeft. Die afscheiding trouwens is van zoo bijzonderen aard, dat eenige om-

schrijving er van wel noodig zal zijn. Men kan zich ook niet met volkomen recht op de naamlooze vennootschappen beroepen, want de toestand is niet geheel dezelfde: daar toch is, zoo men wil, eene gemeenschap, die tot aan de ontbinding der vereeniging onverdeeld blijft; bij de vennootschappen met veranderlijk kapitaal daarentegen heeft, ook gedurende het bestaan der vereeniging, een gedeeltelijke scheiding der gemeenschap plaats. De afscheiding tusschen beide vermogens is dus in het eerste geval veel scherper dan in het tweede. Zou het daarom niet wenschelijk zijn, de bepaling van de belgische en duitsche wet over te nemen, dat de schuldeischers der leden slechts aanspraak hebben op hetgeen deze van de vereeniging kunnen vorderen? Om ook de volgende bepalingen der duitsche wet over te nemen, dat hetgeen voor alle schuldeischers geldt, ook toepasselijk is op geprivilegieerde schuldeischers, en dat, door de bovengenoemde bepaling, eenmaal ontstane zakelijke rechten niet te niet gaan, is, geloof ik, overbodig.

Door het opnemen der bovengenoemde bepaling bereikt men een tweeledig doel: vooreerst, dat de schuldeischers der vennootschap worden afbetaald vóór dat de leden kunnen opvorderen, en dus ook vóór dat hunne schuldeischers worden afbetaald: en in de tweede plaats, dat de mogelijkheid wordt toe-

gelaten, dat de leden niet eene quota pars van het vermogen opvorderen, maar slechts eene bepaalde som, waardoor het bestaan van een reservefonds enz. mogelijk wordt gemaakt. Bovendien zal nog eene bepaling noodzakelijk zijn, om de compensatie uit te sluiten tusschen verbintenissen van derden, met de vennootschap en met de vennooten. — Door deze beide bepalingen zijn, geloof ik, de voornaamste praktische gevolgen van de afscheiding van het vermogen, geregeld. — Zooals het ontwerp nu luidt, is dit naar mijn inzien niet het geval en is de rechter dus niet gebonden, om de afscheiding te erkennen [1]).

Wat het vaststellen van het vermogen aangaat, heeft Schulze een groote grief tegen de saksische wet, waarin, voor Erwerbsgesellschaften alleen, bepaald wordt, dat de statuten bepalingen moeten inhouden over het opmaken en onderzoeken der balans; onderwerpen, die onmogelijk aan de willekeur der leden kunnen worden overgelaten, en die de wet daarom zelve moet regelen; waarom dan ook in de pruissische wet door de Genossenschaften als kooplieden te beschouwen, indirekt op haar de bepalingen van het Handelsgesetzbuch zijn toegepast.

Dit zelfde zal bij ons natuurlijk het geval zijn bij

1) Ook Mr. Borgesius wil, hoewel op anderen grond, deze bepalingen in de wet opnemen.

alle vereenigingen, die als handelsvereenigingen zijn te beschouwen. Bovendien bepaalt bij ons art. 16, dat het bestuur in de eerste 6 maanden van het jaar, onder overlegging van de noodige bescheiden, rekening en verantwoording moet afleggen, en dat deze, na verloop van dien tijd, door ieder vennoot in rechten kan worden gevorderd.

De Memorie van Toelichting wijst er zeker te recht op, dat van opnoeming van bescheiden geen sprake kan zijn, daar deze van hoogst verschillenden aard kunnen zijn. Het recht tot vorderen, aan de leden verleend, is verder zeker zeer geschikt, om de bedoeling te bereiken. Natuurlijk wordt door de verplichting tot jaarlijksche aflegging der rekening en verantwoording, de bevoegdheid niet ontnomen, om dit ook na een korter tijdsbestek te doen [1]).

Art. 16 van ons ontwerp bepaalt verder, dat, binnen ééne maand na de goedkeuring, de rekening en verantwoording moet worden nedergelegd ter griffie, waar ieder er inzage en afschrift van kan bekomen. Zou het echter niet wenschelijk zijn, dat er zich ook aan het kantoor een, voor ieder toegankelijk, afschrift

---

1) Zoo rekent Mr. Borgesius (p. 42) onder de deugdelijk gebleken coöperatieve beginselen: dat minstens om de drie maanden een balans wordt opgemaakt. Ook Parisius wijst er o. a. p. 110 noot 112 op, dat de dienstperiode der vereeniging lang niet altijd een jaar is.

van bevond, als aanhangsel aan het beneden te behandelen register? [1])

Op welke wijze de rekening en verantwoording moet worden goedgekeurd, en of de leden niet alleen in de algemeene vergadering, maar ook nog buitendien, een recht van onderzoek hebben, zullen we wel aan de statuten moeten overlaten [2]).

Wat eindelijk het gebruik van het vermogen betreft, volgt uit het begrip der vennootschap, dat het dient voor de onderneming, en dat de winst wordt verdeeld onder de leden. Hoe dit plaats heeft, zullen we ook wel aan de statuten moeten overlaten.

Het lidmaatschap moet natuurlijk niet noodzakelijk van gelijken duur behoeven te zijn als de vennootschap.

1) Nu toch vindt men de statuten en de rekening en verantwoording bij het kantongerecht, maar geen ledenlijst; aan het kantoor daarentegen de statuten (die echter geen bewijskracht hebben), de leden- en aandeelenlijst, maar geene rekening en verantwoording. Er is dus op geen van beide plaatsen volkomen publiciteit, en men zal daardoor genoodzaakt zijn, steeds tusschen kantongerecht en kantoor, die volstrekt niet op dezelfde plaats behoeven te zijn, heen en weder te loopen.

2) Parisius oppert (p. 48 noot 49) een bezwaar tegen art. 9 der pruisische wet, waarin bepaald wordt, dat de leden hunne rechten uitoefenen in de algemeene vergadering. Hij wijst daarbij op het voorschrift der engelsche wet, waarbij aan alle leden inzage der boeken en der ledenlijst wordt toegestaan.

Tijdens het bestaan der vereeniging moet het mogelijk zijn, dat nieuwe leden toe- en oude leden uittreden. Moet die mogelijkheid daarom noodzakelijk bij alle vereenigingen voorkomen, of kan ze door de statuten worden uitgesloten? Parisius toch wijst er op, [1]) hoe de duitsche wet, door het vereischte van niet-gesloten ledental, voor sommige produktie-vereenigingen onbruikbaar is geworden. Met het oog hierop, is het, geloof ik, gelukkig, dat in ons ontwerp veranderlijkheid van personeel toegelaten, maar niet verplichtend is gesteld, [2]) en, in overeenstemming daarmede, in het opschrift der wet slechts gesproken wordt van vennootschappen met veranderlijk kapitaal [3]).

Niet alleen uittreding en toetreding moet zijn toegelaten, maar ook uitsluiting door de vereeniging; hiervan wordt dan ook gesproken in art. 14.

Of het lidmaatschap persoonlijk is, dan wel voor overdracht vatbaar, of het dus eindigt bij den dood, of na dien tijd op anderen over kan gaan, hangt geheel van den aard der vereeniging af. Daarom bepaalt dan ook art. 7 n°. 3, dat het lidmaatschap persoonlijk

1) p. 10, noot 18.

2) De memorie van toelichting wijst er ook op, dat in België als kenmerk wordt opgegeven (art. 85). „La société coopérative est celle qui se compose d'associés, dont le nombre *ou* les apports sont variables."

3) Even als in Frankrijk.

is, voor zoover in de akte niets anders is bepaald. Zou het nu echter, waar dit laatste het geval is, niet wenschelijk zijn, om de regeling der engelsche wet over te nemen? Daarin wordt bepaald, dat de leden, door middel van een bij het kantoor ingediend geschrift, een bepaald persoon kunnen aanwijzen, op wien hun lidmaatschap, na hunnen dood, zal overgaan; eene aanwijzing, die steeds kan worden herroepen. Het zou een kleine uitbreiding zijn van art. 982 B.W. Zulk een maatregel zal zeer dikwijls zijn in het belang der vereeniging; in het belang ook der betrokken personen, die nu eerder dan anders lid zullen worden.

En dat eene dergelijke handelwijze mogelijk is, zonder uitdrukkelijk verlof van den wetgever, zal, vrees ik, niet iedereen toestaan. Zoolang de wet geene dwingende bepalingen inhoudt over het persoonlijke van het lidmaatschap, is de wijze, waarop dit eïndigt, of van den een op den ander overgaat, geheel aan de statuten overgelaten; en deze zouden dus ook de boven beschreven wijze van overdracht kunnen vaststellen; maar er is toch veel waarschijnlijkheid, dat men er een soort van legaat in zou zien [1]), dat

1) In werkelijkheid, geloof ik niet, dat dit het geval is. 't Zijn toch niet de aandeelen, die zelfstandig overgaan, maar het lidmaatschap en tengevolge daarvan de aandeelen.

dus aan de algemeene regels over dit onderwerp zou moeten voldoen.

Is het wenschelijk de bepaling der duitsche wet over te nemen, dat het lidmaatschap ook kan worden opgezegd door de schuldeischers van een lid, ten einde op die wijze te verkrijgen, hetgeen, waarop een lid bij het einde van zijn lidmaatschap recht heeft? Die som toch kan, vóór het lidmaatschap is opgezegd, niet door de leden, en dus evenmin door hunne schuldeischers worden opgevorderd, en beschouwt men nu ook al het vermogen der vennootschap als een gemeenschap der vennooten, de privaatschuldeischers verkrijgen dan daardoor wel een recht op dit vermogen, maar nog volstrekt niet om scheiding van de gemeenschap te vorderen. Moet daarom niet door den wetgever worden aangetoond, welken invloed de afscheiding der gemeenschap op het recht der schuldeischers heeft? In het ontwerp is het duitsche voorbeeld niet gevolgd; naar mijn inzien is dit ook minder noodzakelijk, mits men de bovenvermelde bepaling opneme, dat de privaatschuldeischers slechts recht hebben op hetgeen een lid van de vereeniging kan vorderen. Daarin toch zal wel van zelf liggen opgesloten, dat zij van dit recht dan ook gebruik kunnen maken. Zooals het ontwerp nu echter luidt, zal eenige bepaling, geloof ik, noodig zijn, omdat we hier te doen hebben met een recht tot vordering,

of tot gedeeltelijke scheiding eener gemeenschap, dat afhangt van eene voorwaarde, die nooit door de schuldeischers kan worden vervuld [1]).

De voorwaarden van toetreding, uittreding en uitsluiting kunnen, zooals ook in het ontwerp is geschied, gerust aan de statuten worden overgelaten.

Wat de rechten en verplichtingen betreft, die aan het lidmaatschap zijn vastgeknoopt, of liever den invloed, die het recht van lidmaatschap op de andere rechten van het individu heeft, ook hierbij kan de wetgever, met het oog op het groote onderscheid der verschillende vereenigingen, slechts zeer weinig bepalen.

Uit het begrip der vennootschap vloeit voort, dat de leden aanspraak hebben op een aandeel in de winst; hoe dit echter moet worden berekend en uitbetaald, kan door den wetgever onmogelijk worden voorgeschreven; er komen hierbij zoo ontzettend veel verschillende faktoren in aanmerking, dat zelfs eene aanvullende bepaling hier geheel zonder waarde zou zijn; [2]) trouwens wel hoogst zelden zullen de statu-

1) Eene bepaling zal dan echter nog noodig zijn, hoe dergelijke uittreding op het register van art. 10 moet worden vermeld.

2) Ten bewijze van het groote onderscheid, dat bij de verschillende vereenigingen bestaat, in de verdeelingen van winst en verlies, zie men het door Parisius aangevoerde p. 40 noot 47.

ten nalaten, over dit onderwerp bepalingen op te nemen. In ons ontwerp wordt dan ook het stelsel van volkomen vrijheid gehuldigd, en geheel hetzelfde is het geval met het recht der leden, om gedurende hun lidmaatschap eene bepaalde som op te vorderen; dat dit recht in ons ontwerp is erkend, blijkt uit art. 16 n°. 4, waar gesproken wordt van de op ieder aandeel gestorte en terugbetaalde gelden.

Is het noodig de bepaling der engelsche wet over te nemen, (het ontwerp heeft het niet gedaan), dat, hetgeen een lid bij het einde van zijn lidmaatschap mag opvorderen, eene bepaalde som niet te boven mag gaan? Men zou kunnen opmerken, dat tegen deze bepaling hetzelfde bezwaar geldt, dat boven is aangevoerd tegen het maximum van het geheele kapitaal; toch staat hier een sterk argument tegenover; moge men onze vereenigingen al niet uitsluitend bestemmen voor kleine kapitalisten, ze zijn dit toch zeker in de eerste plaats; wil men nu eene zekere gelijkheid van invloed tusschen de leden bewaren, hetgeen in zeer vele gevallen wenschelijk zal zijn, dan dient ook een maximum bepaald te worden, voor hetgeen een lid aan de vereeniging kan onttrekken. De vraag blijft dan echter nog over, of de wetgever moet gebieden, hetgeen voor de vereeniging wenschelijk is. Daar de wetgever nu toch nooit verder kan gaan dan tot oplegging van de verplichting, om bij

de statuten een maximum te bepalen, zal het stilzwijgen van ons ontwerp over dit onderwerp wel instemming verdienen [1]).

Wat de verplichtingen der leden aangaat, zoo volgt uit de bepaling van art. 6 n°. 3, dat de akte de wijze moet bepalen, waarop het maatschappelijk kapitaal wordt bijeengebracht, van zelf, dat dit ook het geval is met de onvoorwaardelijke verplichting der leden tot storting. Om voor die stortingen een minimum te bepalen, zooals in Frankrijk, acht ik een allerongelukkigst denkbeeld, dat dan ook in ons ontwerp niet is overgenomen; het kan slechts de oprichting van vereenigingen belemmeren, zonder dat er eigenlijk een enkel voordeel tegenover staat, want de soliditeit der vereeniging zal er eer door worden geschaad dan gebaat; wat beteekent b. v. de fransche bepaling, waardoor het mogelijk wordt, dat eene vereeniging wordt opgericht met 35 frs. gestort kapitaal? [2])

---

1) Parisius wijst, p. 13 noot 20, op de noodzakelijkheid om een maximum voor de aandeelen vast te stellen. Hij erkent echter dat er sommige vereenigingen zijn, waarbij dat niet plaats heeft. Hij acht dit in strijd met de wet, die bepaling van het bedrag der aandeelen vordert; maar hij geeft tevens toe, dat de bepaling der wet niet hinderlijk is, omdat men het maximum zoo hoog kan stellen als men wil. Zeker wel het duidelijkste bewijs, dat de geheele bepaling alle beteekenis mist.

2) In Frankrijk zijn al de beperkende bepalingen zooals omtrent maxi-

Wat de voorwaardelijke verplichting der leden betreft, om te storten, in geval van verlies, ook deze is, geloof ik, onmogelijk te regelen [1]). Hier bij is zooveel verschil mogelijk, en komt inderdaad zooveel verschil voor, dat eene dwingende bepaling noodlottig, eene aanvullende overbodig zou zijn [2]). Dit is dan ook het gevoelen van den Minister geweest.

Eindelijk komen we tot de gewichtige vraag, of de leden hoofdelijk, en voor het geheel, aansprakelijk moeten zijn tegenover de schuldeischers der vennootschap. Dit wordt, volgens art. 7 n°. 2 van het ontwerp, als aanvullend recht vastgesteld [3]).

---

mum en minimum van kapitaal, en maximum van aandeel, vastgesteld met het oog op de beperkte aansprakelijkheid. De laatstgenoemde bepaling verdedigde de Minister op grond, dat de vereeniging vóór het noodige kapitaal was bijeengebracht, als gewone société onder de leden kon bestaan, terwijl men verder de voorkeur gaf aan kleine, boven groote vereenigingen. Zie Tripier.

1) Men vergelijke hierbij echter, hetgeen op de volgende bladzijden gezegd wordt, en eerst daar kon behandeld worden om den samenhang niet te verbreken.

2) Men zie over de verdeeling van het verlies de boven aangehaalde plaats van Parisius p. 40 noot 47.

3) Men zie over dit onderwerp o. a.

Mr. Borgesius, Schulze-Delitzsch enz. p. 54 seqq., en de Rechtspersoonlijkheid enz. p. 37 seqq.

Zooals bekend is, beschouwt Schulze deze soort van aansprakelijkheid niet alleen als hoogst wenschelijk, maar ook als eene bepaalde eigenaardigheid der Genossenschaft; toch is dit gevoelen door geen enkele wetgeving buiten de duitsche gedeeld.

Schulze beweert, dat tegenover de vrijheid van ieder individu de verantwoordelijkheid staat, voor het gebruik van die vrijheid, vooreerst tegenover zich zelf, maar verder ook, omdat de mensch in de maatschappij leeft, tegenover anderen; deels negatief, zoodat hunne vrijheid moet worden geëerbiedigd, deels positief, zoodat ieder verantwoordelijk is voor de nakoming van de beloften, die hij op zich genomen heeft. Daar, zonder zekerheid van die nakoming, onmogelijk praestaties tegenover beloften, of verschillende beloften tegenover elkander konden gesteld worden, en dit toch voor het maatschappelijk verkeer noodzakelijk is, mag de wetgever de regeling op dit punt niet aan de individuen overlaten, maar moet ze zelf vaststellen. Zijn taak is het juist, om de zedelijke verbintenis te maken tot eene dwingendrechterlijke. Hoe die zekerheid nu moet worden

---

Mr. Goudsmit, in Themis, Juni 1874. p. 245 seqq.

v. Sicherer p. 81 seqq.

Parisius op verschillende plaatsen.

Schulze-Delitzsch, Gesetzgebung enz. p. 28 seqq.

Ziller p. 45 seqq.

vastgesteld, hangt af van de eigenaardigheid van ieder instituut, waaruit van zelf voortvloeit, dat uit hetzelfde instituut nooit twee verschillende soorten van verantwoordelijkheid kunnen voortvloeien.

Dit is slechts mogelijk, wanneer men niet genoeg onderscheidt, maar verschillende instituten te samen in ééne wet regelt.

Als algemeene regel geldt nu, dat ieder voor aangegane verbintenissen aansprakelijk is met zijn geheele tegenwoordige en toekomstige vermogen en dat, waar meerderen te zamen handelen, allen met hun geheele vermogen voor de nakoming aansprakelijk zijn. Van dezen algemeenen regel kan slechts worden afgeweken, wanneer de schuldeischers uitdrukkelijk van hun recht afstand doen, of op andere wijze zekerheid verkrijgen, hetzij door middel van een zakelijk recht, hetzij zooals bij de Kapitalgenossenschaft, door dat een bepaald, vast en bekend gemaakt kapitaal tot waarborg der schuldeischers dient. Daar nu geen van beiden het geval is bij de Personalgenossenschaft, blijft daar de algemeene regel gelden. Toch komt in dezen toestand verandering door toedoen van den wetgever, die de Genossenschaft als rechtspersoon heeft erkend. Is er toch eenmaal een rechtspersoon ontstaan, dan hebben de schuldeischers met dezen, niet langer met de leden, te doen. Daarom kan op zich zelf, uit overeenkom-

sten met een rechtspersoon gesloten, de aansprakelijkheid der leden niet worden afgeleid; wordt de hoofdelijke aansprakelijkheid door den wetgever nu toch vastgesteld, dan volgt uit het voorgaande *minstens*, dat die aansprakelijkheid subsidiair moet zijn, en dat eene principale aansprakelijkheid in strijd zou zijn met alle rechtsbegrippen [1]. Het vreemde en onjuiste van deze redenering valt in het oog [2], en wordt trouwens door Schulze zelf, blijkens het gebruik van het woord *minstens*, gevoeld; uit het geheele betoog kan alleen voorvloeien, dat de Personal-Genossenschaft, die rechtspersoon is, met haar geheele tegenwoordige en toekomstige vermogen aansprakelijk is; maar niet hierover, slechts over de aansprakelijkheid der leden, loopt de strijd; alleen deze, niet de aansprakelijkheid der Genossenschaft, is in sommige wetgevingen uitgesloten, bij andere aan het goedvinden der individuen overgelaten, en hiervoor is het vroeger betoog van Schulze zonder eenig belang.

Zijne redenering had, geloof ik, eene andere moe-

---

1) Zeer duidelijk wordt dit aangetoond door v. Sicherer p. 97.

2) Zulk een volkomen onjuridische inrichting volgens Schulze vinden we bij ons in de kredietvereenigingen te Goes, Amsterdam en 's Hage, opgericht door de h. h de Witt Hamer en Goeman Borgesius. Welk eene voorstelling moet Schulze dien tengevolge wel krijgen van de coöperatieve vereeniging in Nederland?

ten zijn, en wel deze: rechtspersonen hebben dit eigenaardige, dat zij hunne insolventie niet overleven, maar te gelijk met haar vermogen ophouden te bestaan. Moet ten gevolge van die omstandigheid, bij rechtspersonen, waar insolventie gemakkelijk kan voorkomen, n.l. bij vennootschappen, door den wetgever niet eene bepaalde regeling worden getroffen, waardoor het voorkomen dier insolventie minder gemakkelijk wordt gemaakt; moet daarom de wetgever de rechtspersoonlijkheid bij vennootschappen niet afhankelijk stellen:

hetzij van het aanwezig zijn van een kredietwaardig vermogen der vennootschap, door dat dit,

òf uit een bepaald vast en bekendgemaakt kapitaal bestaat?

òf uit een veranderlijk kapitaal, maar bovendien uit uitgebreide verplichtingen der vennooten?

hetzij van het aanwezig zijn van een kredietwaardig vermogen naast dat der vennootschap?

Moet dus bij vennootschappen met veranderlijk kapitaal de rechtspersoonlijkheid niet afhankelijk worden gesteld:

òf van de aansprakelijkheid der vennooten tegenover de vennootschap?

òf van hunne aansprakelijkheid tegenover de schuldeischers?

Dat dit laatste niet het natuurlijkste is, ligt voor

de hand; toch zou het nog een uiterst doelmatige bepaling kunnen zijn. Is dit werkelijk het geval? Wanneer we er op letten, dat de veranderlijkheid van kapitaal wel niet uitsluitend, maar toch vooral, het gevolg is van de geringe kapitaalkracht der leden, dan moeten we er, dunkt mij, van zelf toe komen, om als regel de aansprakelijkheid der vennooten tegenover de schuldeischers te verwerpen; gesamenlijke aansprakelijkheid der leden toch kan, waar ze eenigszins talrijk zijn, en velen hunner misschien nagenoeg onvermogend zijn, van zelf niet in aanmerking komen [1]), en evenmin de hoofdelijke aansprakelijkheid; want deze heeft wel beteekenis bij groote, maar volstrekt niet bij kleine, kapitalisten; voor den schuldeischer is het toch niet alleen van belang om zijn geld te krijgen, maar ook om het op niet al te moeilijke wijze te krijgen. De belangen van een schuldeischer zijn vrij slecht gewaarborgd, indien hij, om het hem verschuldigde te ontvangen, achtereenvolgens een groot aantal personen moet aanspreken [2]).

Alleen de natuurlijkste inrichting blijft dus over, dat de vennooten zich verbinden om, zoo noodig,

1) Schulze zelf wijst er op, dat de gewone leden eener Genossenschaft geen kapitaal hebben, maar het willen verkrijgen.

2) Volgens deze voorstelling zijn de vennooten dus onbeperkt aansprakelijk tegenover de vennootschap.

hun geheele vermogen in te brengen, al is de verplichting tot oogenblikkelijke storting een zeer geringe. De kleine kapitalist kan zeer weinig kapitaal missen, maar zijne belofte aan inbreng kan veel grooter zijn [1]).

Acht men het nu wenschelijk, dat de wetgever door eene dergelijke regeling de zedelijke verantwoordelijkheid der vennootschap met veranderlijk kapitaal aanvulle? Doet hij het niet, dan zal het mogelijk zijn:

1°. dat de leden uit eigen beweging die regeling treffen;

2°. dat het publiek er hoogst voorzichtig door wordt, om krediet te verleenen, of

3°. dat het onvoorzichtige publiek door de ontbrekende zedelijke verantwoordelijkheid werkelijk wordt benadeeld.

Uit het tweede geval kunnen natuurlijk moeielijkheden voor de vereeniging voortvloeien, die zij echter zelve uit den weg kan ruimen; uit het eerste vloeit voort, dat men het voorbeeld der engelsche wet niet moet volgen, waar de hoofdelijke aansprakelijkheid is uitgesloten.

Zoowel uit het tweede als uit het derde geval zou

1) Ook Mr. Borgesius schijnt hierop te zinspelen, maar daar hij de hoofdelijke aansprakelijkheid alleen stelt tegenover de uitsluitende aansprakelijkheid der vennootschap, geeft hij aan de eerste de voorkeur; van onbeperkte aansprakelijkheid tegenover de vennootschap spreekt hij niet.

nu een argument voor den wetgever kunnen geput worden, om de hoofdelijke aansprakelijkheid voor te schrijven, wanneer men namelijk het gezond verstand der leden of de voorzichtigheid van het publiek wantrouwt. In hoever dit het geval is, hangt natuurlijk geheel van de omstandigheden af [1]).

Nog een anderen grond zou men wellicht voor de verplichte aansprakelijkheid kunnen aanvoeren, dat namelijk de onvoorzichtigheid van het publiek, en de daardoor veroorzaakte schade, zoo groot kunnen zijn, dat de geheele vennootschap met veranderlijk kapitaal in diskrediet geraakt, ook al wordt vrijwillig hoofdelijke aansprakelijkheid aangenomen; maar deze vrees is zeker niet van overdrijving vrij te pleiten.

Uit al het voorgaande volgt, dat de onbeperkte aansprakelijkheid ligt in den aard der vennootschap met veranderlijk kapitaal [2]); daarom immers mag de wetgever ze niet uitsluiten; maar wat kan hem dan weêrhouden, om deze ook verplichtend te stellen? Mij dunkt alleen de overtuiging, dat hij geene over-

1) Hieruit blijkt, dat de vaststelling door den Wetgever alleen eene wenschelijke, nooit eene noodzakelijke zaak kan zijn, zooals Schulze wil.

2) Ik ben het dus geheel met Schulze eens, wanneer hij onbeperkte aansprakelijkheid wenschelijk acht voor de vereeniging.

Wat de zedelijke invloed betreft, die Schulze als derden grond aanvoert, hiertegen valt misschien veel in te brengen worden daardoor toch de persoonlijke vereischten voor het lidmaatschap niet al te groot?

bodige bepalingen maken moet, en voor vele onzer vennootschappen zijn bepalingen over aansprakelijkheid werkelijk overbodig: aansprakelijkheid komt slechts voor, wanneer de vennootschap krediet noodig heeft, en onbeperkte aansprakelijkheid slechts, wanneer zij dat krediet zoekt op een oogenblik, dat zij geen vast kapitaal heeft; en dit laatste behoeft bij eene vennootschap met veranderlijk kapitaal wel niet voor te komen, maar 't is van den anderen kant ook volstrekt niet verboden. We hebben dus in onze regeling inderdaad met verschillende soorten van vereenigingen te doen, en 't is dus ook niet vreemd, dat daarbij de aansprakelijkheid verschilt. Nu moge Schulze eene dergelijke gelijktijdige behandeling van verschillende vereenigingen afkeuren, 't is voor den wetgever eene bepaalde onmogelijkheid, voor iedere soort van vereeniging eene afzonderlijke wet te maken [1]).

---

1) Wanneer Schulze zich beroept op de Handelgesellschaften, die onderscheiden worden, naarmate der aansprakelijkheid, en hiermede wil bewijzen, dat bij de Genossenschaften geen tweederlei soort kan voorkomen, dan gaat dit beroep, geloof ik, niet op. Zoodra toch bij de Genossenschaften een soort van aansprakelijkheid moet worden publiek gemaakt, verkrijgen we ook hier twee verschillende soorten van Genossenschaften: dat zeer vele bepalingen op beiden toepasselijk zijn verandert aan de zaak niets.

Het werkelijke argument van Schulze zal wel gelegen zijn, in zijn wantrouwen in het goede inzicht der leden.

Is nu de overbodigheid der bepaling het eenige argument, om de aansprakelijkheid niet verplichtend te stellen, men zou daartegen wellicht kunnen aanvoeren, dat het overbodige zeker niet noodig is, maar toch ook niet schaadt. Welk nadeel kan men hebben van eene aansprakelijkheid, die zich nooit zal vertoonen, doordat de vereeniging geen krediet noodig heeft, of wel voldoende door het vaste kapitaal wordt gedekt? Toch is dit niet geheel juist; een gebiedend voorschrift van den wetgever zou het gevaar kunnen doen ontstaan, dat eene vereeniging, die geen krediet noodig heeft, er onnoodig gebruik van gaat maken. Dit gevaar kan vooral dan licht voorkomen, wanneer de meerderheid der leden bestaat uit de kleinste kapitalisten, en het zal dan eerst worden voorkomen, wanneer de kapitaalkracht der verschillende leden vrij wel gelijk staat, m. a. w. wanneer zich geene groote kapitalisten aansluiten, 't geen dikwijls toch hoogst wenschelijk kan zijn, om spoedig het voor de vereeniging noodige kapitaal bijeen te brengen.

Met het oog hierop is, dunkt mij, het stelsel van vrijheid te verkiezen boven dat van dwang. Streng genomen, is eene aanvullende bepaling daarbij overbodig; daar nu echter allicht uit het stilzwijgen der wet, tot beperkte aansprakelijkheid zou kunnen worden besloten, die in de meeste gevallen niet wen-

schelijk is, is misschien de verklaring van het tegenovergestelde vermoeden wenschelijk. In zeker opzicht heeft men dit, naar het voorbeeld der belgische wet, dan ook in het ontwerp gedaan; ongelukkig echter heeft men daar de hoofdelijke aansprakelijkheid tegenover de schuldeischers aangenomen. Niet alleen, dat hier op zich zelf iets vreemds in gelegen is ('t is toch de onderstelling van een algemeenen borgtocht), maar het stelsel zal, vrees ik, in de praktijk niet veel geven, en ten bewijze daarvan, beroep ik mij op het voorbeeld van Duitschland, waar men van de pruissische inrichting facto is afgeweken.

Het juiste stelsel, acht ik, hetgeen in Duitschland feitelijk, in Saksen ook formeel, plaats heeft, n. l. onbeperkte aansprakelijkheid van de vennooten tegenover de vennootschap [1]). Dat niet dit, maar iets anders, in onze wet wordt vermoed, is, geloof ik, te betreuren, al wordt, door de gelatene vrijheid, aanneming van het juiste stelsel niet onmogelijk.

Maar kan de wetgever in allen gevalle wel met het uitspreken van dat vermoeden volstaan? Is het niet

---

1) Hierdoor vervalt tevens het zoo dikwijls geopperde bezwaar van aansprakelijkheid der leden voor de verbintenissen van een rechtspersoon.

Bij ons te lande is de toestand nog veel ingewikkelder, daar is ieder lid *en* de rechtspersoon solidair aansprakelijk. Zie W v h. R. N°. 3710.

noodzakelijk, de duitsche regeling voor het recht van verhaal aan te nemen, voor het geval, dat het vermoeden aanwezig is? Is toch van den éénen kant de hoofdelijke aansprakelijkheid van geen groot belang voor de schuldeischers, ze is van den anderen kant hoogst bezwarend voor de leden, zoolang het verhaal niet praktisch uitvoerbaar is gemaakt, hetgeen eerst dan het geval is, wanneer men het duitsche voorbeeld volgt. Ook zou eene dergelijke bepaling wenschelijk zijn, ingeval de leden onbeperkt aansprakelijk zijn tegenover de vennootschap. Schulze toch wijst op die leemte in de saksische wet, waar het bestuur de bevoegdheid mist, om, ten behoeve der aansprakelijkheid, dadelijk te executeeren, zonder een vonnis af te wachten.

Doordat men de hoofdelijke aansprakelijkheid voor het geheel slechts als vermoeden heeft gesteld, is van zelf ook de beperkte en de gesamenlijke aansprakelijkheid toegelaten. Kan echter ook de geheele aansprakelijkheid der vennooten worden uitgesloten, zoodat alleen die der vennootschap overblijft?

De mogelijkheid hiervan blijkt uit art. 15.

Wanneer men eenmaal de aansprakelijkheid der vennooten aanneemt, is het natuurlijk, dat deze ook langer dan het lidmaatschap duurt; daardoor toch krijgt de zaak eerst eenige beteekenis. Is echter de termijn van 3 jaren niet te lang? Termijnen zijn

natuurlijk altijd willekeurig, ze kunnen met beginselen niet worden verdedigd of bestreden, maar is hier toch de termijn niet langer dan noodig is, vooral nu ze met geene andere in verband staat? Zullen alle vorderingen niet wel altijd binnen dien tijd worden ingesteld? Wordt verder juist door zulk een langen termijn de geheele aansprakelijkheid niet illusoir? [1]) Zal het drie jaren lang mogelijk zijn, de uitgetreden leden en hunne erfgenamen na te gaan? Men denke hier vooral aan het bezwarende, dat dit zal opleveren voor het verhaal.

In ons ontwerp is niet, zooals in Duitschland, een onderscheid gemaakt tusschen de opeischbare, niet-opeischbare en opzegbare vorderingen; de termijn blijft altijd dezelfde en begint altijd van het oogenblik der uittreding te rekenen.

Hoe wordt het lidmaatschap en hoe worden de rechten en verplichtingen der leden bewezen?

Volgens art. 6 n°. 3 moet de akte van oprichting, op straffe van nietigheid, eene voldoende aanwijzing van naam en woonplaats der vennooten inhouden. Deze bepaling wordt in de M. v. T. verdedigd, om

1) Deze bedenking werd o. a. door J. Simon gemaakt bij de discussie over de fransche wet.

het op den voorgrond treden van den persoonlijken waarborg. Ieder zal hier wel meê instemmen; maar vreemd klinkt zeker het vervolg van de M. v. T.: »latere toetreding en uittreding blijkt uit het register." Dat verandering van personeel, die in werkelijkheid eene statutenwijziging is, niet aan alle, voor deze voorgeschreven, formaliteiten moet voldoen, is zeker wenschelijk, maar de algemeene bekendheid van de verandering zal toch wel moeten worden gewaarborgd. Zullen daarom niet de veranderingen in het personeel van tijd tot tijd moeten worden ingeschreven ter griffie van het kantongerecht, evenals de oorspronkelijke statuten, vooral nu dáár ook de rekening en verantwoording wordt gevonden? Nu toch zal men bij het kantongerecht wèl de statuten kunnen leeren kennen en den toestand van het vermogen, maar niet het personeel, en ook dit is toch van groot belang. Volgens het ontwerp is het personeel alleen te kennen uit het in art. 10 beschreven register:

»In het kantoor der vennootschap, ter plaatse harer vestiging, wordt een door den kantonrechter vooraf gekantteekend en gewaarmerkt register gehouden, behelzende:

»1°. de statuten der vereeniging;

»2°. eene voldoende aanwijzing van naam en woonplaats der vennooten;

»3°. het tijdstip van de toetreding tot en de uit-

treding of ontzetting uit het lidmaatschap der vennootschap;

»4°. het bedrag der op ieder aandeel gestorte en terugbetaalde gelden.

»Dit register moet dagelijks worden bijgehouden.

»Ieder heeft gedurende den tijd, dat het kantoor geöpend is, regt op kostelooze inzage van het register en kan daarvan voor zijne rekening afschrift of uittreksel bekomen."

Vooral met het oog op dit register, sprak ik vroeger den wensch uit, dat ook aan het kantoor een afschrift van de rekening en verantwoording ware te vinden.

In de artikelen 11, 12, 13, 14 en 10 alinea 3 wordt nu verder bepaald, hoe op het register de toetreding, uittreding, ontzetting en terugbetaling moet worden vermeld.

De toetreding door eene door den toetredende onderteekende, gedagteekende verklaring, of door het afschrift eener notarieele akte.

De opzegging door eene vermelding van het feit, naast den naam van het lid, gedagteekend en onderteekend door lid en bestuur, of eveneens door afschrift eener notarieele akte.

Weigert het bestuur de inschrijving, dan wordt de verklaring afgelegd ter griffie van het kantongerecht; de griffier maakt hiervan procesverbaal op en

zendt afschrift hiervan, binnen 24 uren, per aangeteekenden brief, aan het bestuur, hetwelk verplicht is een afschrift vast te hechten aan en aanteekening van te houden in het register.

Ook de ontzetting moet in het register worden ingeschreven.

Zal dit ook het geval moeten zijn, wanneer het lidmaatschap eindigt door den dood? De wet bepaalt hieromtrent niets.

De uitbetaling van gelden moet in het register worden vermeld, op de wijze van art. 1915 B. W. of door een afschrift eener notarieele akte.

Moet ook niet iets worden bepaald, omtrent de storting van gelden? of moeten hier de gewone bewijsmiddelen toepasselijk blijven?

Om de verplichte onderteekening, kan het register alleen aan het hoofdkantoor, niet ook aan de hulpkantoren worden gehouden.

Dat men bij ons de belgische bepaling niet heeft overgenomen, dat het lidmaatschap ook nog door een titel wordt bewezen, is, geloof ik, gelukkig; dergelijke dubbele bewijzen zullen wel altijd tot moeielijkheden aanleiding geven.

Alleen dan heeft het register eenige beteekenis, indien het dagelijks wordt bijgehouden; dit wordt gewaarborgd door de bepaling van art. 18 n°. 1, dat op overtreding eene boete van *f* 1—50 is gesteld,

eene veroordeeling zal echter niet plaats hebben tegen den bestuurder, die bewijst, dat hij het zijne tot nakoming zijner verplichting heeft gedaan.

Ten slotte komen we aan het einde der vereeniging.

Daar de algemeene regels over maatschap ook op de vennootschap met veranderlijk kapitaal toepasselijk zijn, eindigt deze laatste:

o. a. door verloop van den tijd: hieromtrent bepaalt nu art. 6 n°. 6 »dat de acte van oprigting moet inhouden, den tijd, waarvoor de vennootschap is aangegaan, welke echter in geen geval langer mag zijn dan 15 jaren, behoudens hare verlenging, telken reize na het verloopen van dien tijd."

Deze beperking van den tijd moge oppervlakkig vreemd schijnen, de reden er voor opgegeven in de M. v. T. (mogelijkheid van spoedige herziening der wet), is van zoo bijzonderen praktischen aard, en de bepaling zoo weinig schadelijk, dat er wel weinig bedenking tegen bestaan zal.

In de buitenlandsche wetgevingen vinden we als wijze van ontbinding verder nog genoemd:

besluit der vereeniging,

faillissement en

ontbinding van overheidswege.

Dit laatste zal men wel niet willen overnemen.

De ontbinding door besluit der vereeniging is, al

wordt ze niet genoemd, natuurlijk niet verboden; zal het echter niet wenschelijk zijn, dat de statuten over dit onderwerp bepalingen *moeten* inhouden? Zeer gemakkelijk toch kan dit onderwerp over het hoofd worden gezien, en is dit geschied, dan zal òf statutenwijziging noodig zijn, zeker op een ongelukkig oogenblik, òf er kan, ten gevolge van een verschillend begrip, dat men van de vennootschap heeft, ook groot verschil over de wijze van ontbinding ontstaan, of deze al of niet te beschouwen is als een gewoon besluit der algemeene vergadering.

Ook het faillissement is bij ons niet genoemd als einde der vennootschap; naar ik meen terecht. Bij ons komt het faillissement toch niet voor bij insolventie, maar ingeval men ophoudt te betalen; hieruit volgt dan echter, dat het ook niet noodzakelijk de ontbinding der vennootschap behoeft met zich te brengen.

Zal het echter om allen twijfel op te heffen, niet wenschelijk zijn, te bepalen, dat het faillissement der vennootschap niet noodzakelijk dat der vennooten ten gevolge heeft?

Voor de vereffening gelden volgens art. 1689 B. W., de algemeene regels over boedelscheiding; terwijl verder art. 17 van het ontwerp bepaalt, dat de vennootschap na de ontbinding, voor zoover noodig is voor de vereffening, blijft bestaan, en dat, tenzij

anders is bepaald, de vereffening aan de bestuurders is opgedragen. Daardoor worden overbodig de bepalingen van art. 32 en 33 WB. v. Kh.; om art. 1128 B. W. is hetzelfde het geval met de bepaling van art. 35 WB. v. Kh.

Eene nadere omschrijving van de macht der vereffenaars, zooals die in het buitenland gevonden wordt, is, geloof ik, onnoodig, en evenzoo de bepaling, dat het batig slot naar gelijk deelen kan worden verdeeld.

Aan het einde dezer vluchtige beschouwing van het aanhangige ontwerp, kan ik niet nalaten, den wensch uit te spreken, dat het, zoo mogelijk gewijzigd in den geest van de, misschien met al te groote vrijmoedigheid door mij uitgesproken bedenkingen, spoedig tot wet moge worden verheven, opdat de coöperatieve vereenigingen in Nederland niet langer in eenen toestand van rechtsonzekerheid mogen verkeeren.

BIJVOEGSEL.

---

1. Onjuist is het beweerde omtrent de vereeniging te Rochdale op p. 30 noot 1.

2. Ook de saksische wet over de Genossenschaften heeft opgehouden te bestaan.

STELLINGEN.

I.

Ten onrechte heeft v. Savigny het »interdictum de precario" onder de interdicten tot bescherming van het bezit opgenomen.

II.

Onjuist is de meening van Dernburg en Elvers, dat de vruchtgebruiker zijn zakelijk recht zelf aan een ander kan overdragen.

III.

Het voorstel van Ihering, om in l. 10 pr. D. de usu et hab. (7 : 8) het woord *donare* door *locare* te vervangen, mag niet worden aangenomen.

IV.

Terecht beweerde Mr. Godefroi, bij de behandeling der wet van 22 April 1855 (St. n°. 32), tot regeling en beperking van het recht van vereeniging: »de opneming van de artikelen 5 en vlg. is eene ontwarring van de verwarring van Staats- en Burgerlijk Recht, die èn in het B. W. bestaat, èn in het Wb. v. Kh, waar dit het onderwerp der naamlooze vennoots hap regelt."

V.

De vordering van art. 1005 B. W. is zakelijk.

VI.

Terecht schrijft Mr. C. W. Opzoomer: »Onze wet (houdende algemeene bepalingen der wetgeving van het koninkrijk) regelt de kracht der wetten in het gemeen, en er is geen reden, waarom zij door sommigen ontoepasselijk is verklaard op staatkundige wetten."

VII.

De griffier is in het geval van art. 216 Wb. v. Strv. bewaarnemer uit noodzaak; op hem is de bepaling van art. 1757 § 2 B. W. toepasselijk.

VIII.

Behoud van den dubbelen rechtsbijstand is wenschelijk.

IX.

De kantonrechter is bevoegd om, bij betwisting van den rechtstitel, te oordeelen over een restantschuld beneden *f* 200, wanneer de oorspronkelijke schuld meer dan *f* 200 heeft bedragen.

X.

De verklaring der beperkte aansprakelijkheid bij de naamlooze vennootschap uit beperkte lastgeving is voor ons recht onvoldoende.

XI.

Hij, die opgehouden heeft koopman te zijn, kan in geen geval failliet worden verklaard.

XII.

De verhouding tusschen trekker en acceptant is niet formeel.

XIII.

Terecht beweert Mr. J. T. Buys (Bijdragen VI. 2. p. 175), dat het schier onverstaanbare woord *geval-*

len in art. 67 Grw. slechts dient tot nadere verklaring van het voorafgaande.

XIV.

De volgens provinciaal reglement vastgestelde leggers der wegen leveren volkomen bewijs op, ten aanzien van de openbaarheid dier wegen.

XV.

Ten onrechte besliste het provinciaal Gerechtshof van Noord-Holland, bij arrest van 14 October 1874, dat voor opzet (in den zin van art. 51 der wet van 21 Aug. 1859 (St. n°. 98), omtrent het gebruik der spoorwegen) niet wordt gevorderd, dat de bedoeling bestaan hebbe, gevaar te veroorzaken, maar het voldoende is, dat het beletsel, hetwelk gevaar veroorzaakt heeft, moedwillig zij aangebracht.

XVI.

Art. 471 § 11 C. P. is niet toepasselijk op beleediging door geschrifte.

XVII.

De eigenaar, die de afsluiting van zijn verhuurd erf verbreekt of doet verbreken, is niet strafbaar volgens art. 456 C. P.

XVIII.

Medeplichtigen aan de ontvreemdingen, in art. 380 C. P. vermeld, kunnen niet gestraft worden; het helen van het gestolene wordt als een op zich zelf staand misdrijf beschouwd.

XIX.

Appèl in strafzaken is af te keuren.

XX.

Ten onrechte beweert W. T. Thornton (On Labour, London 1869, p. 413): »In England cooperation has been started with less ambitions aims (nl. dan in Frankrijk). In every instance the sole motive for its adoption has been the desire of its adoptors to benefit themselves, without any more erlarged or elevated views."

XXI.

Vooralsnog zal de uitspraak van A. Lemercier (Etudes sur les associations ouvrières p. 209) wel waar blijven: »L'association n'est pas un besoin absolu. Elle n'est pas une règle; elle peut être une exception."

XXII.

Eene gevolgtrekking, uit het welslagen der krediet-vereenigingen van Schulze-Delitzsch, tot de mogelijkheid van andere vormen der Coöperatie, is slechts in zeer geringe mate geoorloofd.

XXIII.

Zoowel uit een oekonomisch als maatschappelijk oogpunt zijn winkelvereenigingen aan te bevelen.

XXIV.

Waar is echter, hetgeen Mr. v. Houten (Wetenschap en Kunst p. 36) zegt:

»Vraagstukken der zoogenaamde praktische Staathuishoudkunde kunnen niet in het algemeen, maar altijd slechts met het oog op bepaalde toestanden beslist worden."

